

AKADEMIA
OBRONY
NARODOWEJ

AON 5618/2004

Mariusz WOJCISZKO

**WPŁYW SYSTEMU RZĄDÓW
NA MODEL KIEROWANIA
OBRONNOŚCIĄ PAŃSTWA**

57080

WARSZAWA

2004

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ

WYDZIAŁ STRATEGICZNO-OBRONNY

AON 5618/04

Mariusz Wojciszko

**WPLYW SYSTEMU RZĄDÓW
NA MODEL KIEROWANIA
OBRONNOŚCIĄ PAŃSTWA**

Warszawa 2004

Redaktor techniczny
Beata Klarowska

Korekta
Renata Czerwińska

Skład, druk i oprawa: Akademia Obrony Narodowej – Wydział Wydawniczy
00-910 Warszawa, al. gen. A. Chruściela 103, tel. 681-40-55, tel./faks 681-37-52
Zam. nr 235/2004

SPIS TREŚCI

Wstęp	5
Rozdział 1	
Kilka zagadnień z teorii systemów politycznych	9
Rozdział 2	
Kierowanie obronnością w państwie o prezydenckim systemie rządów	19
2.1. Wprowadzenie	19
2.2. Przykład Stanów Zjednoczonych	20
Rozdział 3	
Kierowanie obronnością w państwie o parlamentarno-gabinetowym systemie rządów	26
3.1. Wprowadzenie	26
3.2. Przykład Wielkiej Brytanii	27
Rozdział 4	
Inne zespoły zasad prawno-ustrojowych określających w szczególności sposób stosunki między konstytucyjnie wyodrębnionymi organami władzy	34
4.1. Systemy mieszane	34
4.2. System rządów zgromadzenia (konwentu)	40
4.3. Zracjonalizowany system parlamentarny (parlamentarno-gabinetowy) na przykładzie Konstytucji RP z 1997 roku	43
Zakończenie	52
Załączniki	55
Bibliografia	105

Wstęp

Równoległe z zapoczątkowaniem procesu przemian ustrojowych w Polsce rozpoczął się (i ciągle postępuje) proces tworzenia rozwiązań systemowych w dziedzinie bezpieczeństwa i obronności właściwych dla państwa o ustroju demokratycznym. Można przyjąć stwierdzenie, iż w Polsce porozumienia zawarte przy „okrągłym stole” stworzyły podstawy do rozpoczęcia procesu transformacji ustrojowej, która została zakończona wraz z uchwaleniem w kwietniu 1997 r. Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej¹. Wraz z określeniem podstawowych zasad ustrojowych w Konstytucji RP z 1997 r. zostały wyznaczone główne kierunki, w których powinien postępować proces budowy mechanizmów zapewniających bezpieczeństwo państwa. Za zjawisko oczywiste i naturalne należy przyjąć to, iż przemiany ustrojowe w państwie „pociągnęły za sobą” zmiany w organizacji systemu obronnego państwa i w ramach tego następowały również przeobrażenia w obszarze kierowania obronnością państwa. Konstytucja RP z 1997 roku w art. 2 ustanawia podstawową zasadę ustroju politycznego, traktując Rzeczpospolitą Polskę jako demokratyczne państwo prawne. Tworząc podstawy demokratycznego ustroju państwowego przyjęto zasady urzeczywistniające ten ustrój, m.in. zasadę podziału władzy, konstytucjonalizmu, prymatu ustawy i in.

System rządu przyjęty w Konstytucji RP z 1997 r. określany jest często przez konstytucjonalistów jako zracjonalizowany system parlamentarny (parlamentarno-gabinetowy)². Zasady i normy konstytucyjne określające ustrój państwa zawierają m.in. posta-

¹ DzU nr 78, poz. 483.

² Por. m.in.: R. Mojak, *Konstytucyjne zasady ustroju* (pkt.11 *Zasada parlamentarnego systemu rządów*), [w:] W. Skrzydło (red.), *Polskie prawo konstytucyjne*, Lublin 1998, s. 152–155.

nowienia dotyczące: pozycji i właściwości najwyższych organów w państwie, układu stosunków między parlamentem – rządem – prezydentem (system rządów). Tym samym zostaje określony także katalog głównych kompetencji i zadań (właściwości) naczelnych organów państwa w zakresie bezpieczeństwa i obronności państwa. Regulacje konstytucyjne stanowią fundament pod konstrukcję tworzonego systemu obronnego państwa i zawierającego się w nim systemu kierowania obronnością państwa.

Jednym z odpowiednich czynników ułatwiających ocenę wartości przyjętego w Konstytucji RP z 1997 r. systemu rządu, szczególnie w sytuacji funkcjonowania państwa w stanach jego szczególnego zagrożenia, będzie analiza porównawcza znanych systemów rządów funkcjonujących w wybranych państwach demokratycznych.

W niniejszym opracowaniu przyjęto następujące podstawy terminologiczne.

Opierając się na trzech elementach państwa wymienianych w XIX w. przez Jellineka, tj. ludności, terytorium i władzy, możemy **pojęcie państwa** zdefiniować, jako trwały związek ludzi stale zamieszkujących na określonym terytorium, podlegających władzy zwierzchniej.

Kierowanie jest to jedno z podstawowych pojęć organizacyjnych. Najogólniej kierowanie można rozumieć jako oddziaływanie jednego obiektu (kierującego) na inny obiekt (kierowany), zmierzające do tego, aby obiekt kierowany zachowywał się (działał lub funkcjonował) w kierunku osiągnięcia postawionego przed nim celu, w szczególnym najprostszym przypadku jednego celu. Kierowanie jest procesem, w którym można wyróżnić podmiot kierowania (obiekt kierujący), przedmiot kierowania (obiekt kierowany), stosunek nadrzędności i podporządkowania (podległości) między nimi oraz cel (lub cele), do którego kierowanie zmierza. Podmiot może być pojedynczy lub zbiorowy; na ogół jest nim człowiek świadomie kierujący realizacją celów, czasem zastępujący siebie automatycznym urządzeniem. Przedmiotem kierowania są najczęściej ludzie o różnej liczebności, jak również istoty żywe niebędące ludźmi (np. zwierzęta) oraz rozmaitego rodzaju mechanizmy (pracujące maszyny, pojazdy w ruchu itp.).

Kierowanie ludźmi uważa się za najwyższą postać kierowania (...) ³.

Przez **kierowanie państwem** w niniejszym opracowaniu rozumiemy proces planowania, organizowania, przewodzenia i kontrolowania działań organizacji państwowej (w szerokim ujęciu) oraz wykorzystywania wszelkich dostępnych zasobów do osiągnięcia celów narodowych. Polega ono na świadomym i ciągłym kształtowaniu organizacji państwowej w wymiarze funkcjonalnym i strukturalnym. Kierowanie powinno być procesem ciągłym, tj. trwającym nieprzerwanie w okresie pokoju, kryzysu i wojny ⁴.

Natomiast przez pojęcie **kierowania obronnością państwa** rozumie się w tej pracy, zarówno całość przedsięwzięć realizowanych w czasie przygotowania i prowadzenia wojny – podejmowanych przez kierownictwo polityczne państwa oraz inne jego organy (w szczególności naczelne dowództwo i sztab SZ), mające na celu przeciwdziałanie zagrożeniom wojennym (...). Kierowanie obronnością państwa odnosi się do okresu wojny. Wojnie – z punktu widzenia porządku polityczno-prawnego – odpowiada jeden z konstytucyjnych stanów – stan wojenny ⁵.

Jako **system kierowania obronnością państwa (SKOP)** przyjmuje się zbiór uporządkowanych wewnętrznie i wzajemnie powiązanych elementów (organy kierowania państwem) realizujących ogół przedsięwzięć w czasie przygotowania i prowadzenia wojny w celu przeciwdziałania zagrożeniom militarnym. System kierowania obronnością państwa tworzą naczelne organy państwowe (ustawodawcze i wykonawcze) z przypisanymi im ustawowo uprawnieniami i zadaniami ⁶.

Niniejsze opracowanie składa się z czterech rozdziałów. W pierwszym zostały omówione podstawowe zagadnienia z teorii systemów politycznych, co pozwoliło, zdaniem autora, na pełniej-

³ *Encyklopedia organizacji i zarządzania*, PWE, Warszawa 1981, s. 205.

⁴ R. Wróblewski (kier. zesp.), *Przygotowanie i prowadzenie wojny obronnej przez Polskę po 2000 r.*, praca badawcza „KAPPA”, cz. II, *Kierowanie obroną państwa i zarządzanie w sytuacjach kryzysowych*, Warszawa 1998, s. 12.

⁵ *Ibidem*, s. 6–7.

⁶ S. Korycki, *Z zagadnień prawnych przygotowania państwa do wojny obronnej*, ZN AON 1/1997, s. 68.

sze zrozumienie problematyki systemów rządów (ogólnie rzecz ujmując – rodzaju, układu stosunków między najwyższymi organami w państwie) i tym samym wpływu (znaczenia) ich na rozwiązania w dziedzinie bezpieczeństwa i obronności państwa. Kolejne trzy rozdziały to omówienie podstawowych systemów rządów występujących w państwach demokratycznych. Analiza systemów rządów i rozwiązań w kierowaniu obronnością, determinowanych w dużym stopniu przez te systemy, została dokonana na przykładzie wybranych państw demokratycznych. W zakończeniu zostały zaprezentowane uogólnienia będące rezultatem przeprowadzonej analizy systemów rządów w wybranych państwach oraz wynikające stąd wnioski i propozycje rozwiązań w zakresie systemu bezpieczeństwa i obronności Polski.

Kilka zagadnień z teorii systemów politycznych

Głównym determinantem wpływającym na kształt rozwiązań w przedmiocie kierowania obronnością państwa jest rodzaj przyjętego w państwie systemu rządów. Dla właściwego omówienia wpływu poszczególnych systemów rządów na rozwiązania w kierowaniu obronnością państwa wymagalne jest uprzednie przedstawienie problematyki systemu politycznego, w ramach której znajdują się zagadnienia z teorii systemów rządów.

We współczesnym świecie występuje znaczne zróżnicowanie systemów politycznych, co jest spowodowane wieloma czynnikami zarówno wewnętrznymi, jak i zewnętrznymi. Do głównych czynników wpływających na zróżnicowanie systemów politycznych należą: historyczny rozwój poszczególnych społeczeństw i tradycja polityczna; odmienny kontekst kulturowy; stosunki narodowościowe wewnątrz państwa i stosunki w otoczeniu międzynarodowym itp. Co znamienne znajomość współczesnych systemów politycznych ogranicza się w zasadzie do wiedzy o systemach występujących w państwach Ameryki Północnej i Europy Zachodniej, a więc do państw przodujących w rozwoju politycznym. Owe amerykańskie i europocentryczne podejście występuje także w nauce polskiej. Polscy badacze zajmujący się teorią państwa poddają badaniom głównie systemy polityczne występujące w państwach Europy Zachodniej, co jest w pewnym stopniu uzasadnione. Ponieważ przy mnogości i zróżnicowaniu form politycznych występujących we współczesnym świecie oraz wielości i niejednoznaczności pojęć opisujących owe formy jednym z kryteriów porządkujących wiedzę w tym obszarze jest położenie geograficzne. A Europa Zachodnia, obok Ameryki Północnej i Australii, jest obszarem ustabilizowanych demokracji, z których Pol-

ska jako państwo o jeszcze nieskonsolidowanej demokracji może czerpać wiele wzorców.

Termin system polityczny odnosi się do całego zakresu działań politycznych społeczeństwa. Zaczął on dominować w literaturze przedmiotu od początku lat siedemdziesiątych, zastępując stosowane wcześniej określenia, takie jak: organizacja polityczna społeczeństwa, ustrój polityczny, czy system rządów (*gouvernement*). Zmiana ta była podyktowana koniecznością stosowania terminu adekwatnego do nowej rzeczywistości – rozwoju nowoczesnych społeczeństw, ich różnorodności i dynamicznych przemian, jakim podlegają⁷.

W nauce o państwie i prawie występują zróżnicowane poglądy co do istoty systemu politycznego. Większość z nich mieści się w trzech zróżnicowanych podejściach metodologicznych: *podejście instytucjonalne*, *podejście strukturalno-funkcjonalne* i *systemowe*.

Podejście instytucjonalne sprowadza system do całokształtu instytucji oraz relacji zachodzących między nimi, a także zasad działania i systemów normatywnych, na których podstawie one działają (R. Mc Khan, J. Niven, St. Mackown: *An Introduction to Political System*, New York 1964, s. 97 i n.). *Podejście strukturalno-funkcjonalne* traktuje system jako proces dokonujący się w ramach poszczególnych wspólnot, takich jak państwo, związki zawodowe itd. Strukturalne elementy systemu to zapamiętane go role działania, wzajemne oddziaływania, sposoby i „wzorce zachowania jednostek i innych podmiotów stosunków społecznych (G.A. Almond, M. Weinstein, St. Coleman). *Podejście systemowe* rozpatruje interakcje między systemem i jego otoczeniem i sprowadza się do trzech etapów: wejście, przetworzenie, i wyjście (D. Easton, *The Political System*, New York 1964)⁸.

Współcześnie w literaturze naukowej spotykamy wiele definicji **systemu politycznego**, w niniejszej pracy jest on rozumiany, jako **ogół organów państwowych i partii politycznych oraz or-**

⁷ K.A. Wojtaszczyk, *Współczesne systemy polityczne*, Warszawa 1992, s. 5.

⁸ K.A. Wojtaszczyk, *Współczesne systemy polityczne*, [w:] pr. zb., *Homo Politicus*, Warszawa 1993, s. 79.

ganizacji i grup społecznych – formalnych i nieformalnych – uczestniczących w działaniach politycznych w ramach danego państwa, a także ogół generalnych zasad i norm regulujących wzajemne stosunki między nimi⁹. Stosunki tworzące funkcjonalną całość w aspekcie bezpośredniego lub pośredniego kreowania organów i w procesie podejmowania decyzji państwowych.

Wraz z rozwojem teorii nauk politycznych powstawały nowe określenia, ujęcia metodologiczne wyjaśniające istotę oraz klasyfikacje i typologie współczesnych systemów politycznych. Dla dokonania właściwej klasyfikacji występujących współcześnie systemów politycznych wymagane jest zastosowanie różnorodnych kryteriów. W doktrynie politologicznej do najważniejszych kryteriów, umożliwiających najbardziej klarowny podział systemów politycznych, najczęściej zalicza się: **kryterium stylu rządzenia określanego przez innych mianem – kryterium reżimu politycznego, kryterium zasad organizacji aparatu państwowego oraz kryterium struktury terytorialnej państwa.**

Za pomocą kryterium reżimu politycznego – rozumianego tu, jako ogół metod, jakimi posługuje się aparat państwowy w stosunkach ze społeczeństwem, a także zasady, jakimi kieruje się w tych stosunkach – wyróżniamy demokratyczne, autorytarne i totalitarne systemy polityczne. Natomiast zastosowanie kryterium zasad organizacji aparatu państwowego obejmujących relacje między naczelnymi organami państwowymi oraz charakter instytucji głowy państwa prowadzi do identyfikacji zasady parlamentarno-gabinetowego, prezydenckiego i mieszanego systemu rządów oraz rządów zgromadzenia (konwentu). Dokonanie klasyfikacji państw na unitarne i złożone możliwe jest dzięki zastosowaniu kryterium struktury terytorialnej państwa¹⁰.

Jak zaznaczono przedmiotem niniejszego opracowania są głównie systemy rządów będące efektem podziału systemów politycznych ze względu na zastosowane kryterium zasad organizacji aparatu państwowego. A więc zasada parlamentarno-gabinetowego, prezydenckiego, mieszanego systemu rządów oraz rzą-

⁹ Ibidem, s. 8. Por. także: *Mały leksykon politologiczny* z 1997 roku, w którym podobnie rozumiany jest system polityczny.

¹⁰ Patrz *Homo Politicus*, pr. zb., Warszawa 1993, s. 127.

dów zgromadzenia (konwentu). Przypomnijmy, iż przez **system rządów** rozumiemy zespół zasad polityczno-prawno-ustrojowych określających w szczególny sposób stosunki między konstytucyjnie wyodrębnionymi organami władzy ustawodawczej i wykonawczej.

Przed przystąpieniem do omówienia, na przykładzie wybranych państw, właściwych systemów rządowych należy pokrótce scharakteryzować systemy polityczne wyodrębnione na podstawie dwóch pozostałych kryteriów, co ułatwi nam w znacznym stopniu pełne zrozumienie problematyki systemu rządów.

Według kryterium reżimu politycznego wyróżniamy: demokratyczne, totalitarne i autorytarne formy państwa. Dla uniknięcia nieporozumień związanych z wieloaspektowością, a także wieloznacznością pojęć przyjmujemy, iż przez **formę państwa** rozumiemy **strukturę organizacyjną oraz całokształt sposobów i metod sprawowania władzy państwowej**.

Demokratyczna forma państwa historycznie utożsamiana jest z europejskim kręgiem kultury politycznej i odwołuje się do powszechnie uznawanych w nim zasad, norm i wartości. Termin „demokracja” pochodzi z greckiego i oznacza *demos* – lud, *kratos* – władza, czyli „władza ludu”, „ludowładztwo”. W doktrynie wyróżnia się kilka idealno-typowych sposobów rozumienia demokracji. Jednym z takich sposobów jest zaprezentowany przez Josepha Schumpetera w pracy pt. *Kapitalizm, socjalizm, demokracja* opublikowanej w 1942 roku¹¹. Według tego autora głównym czynnikiem odróżniającym ustroje demokratyczne od niedemokratycznych jest przeprowadzanie cyklicznych i rywalizacyjnych wyborów. Tym samym Schumpeter zapoczątkował formalne rozumienie demokracji definiując ją jako procedurę. Metoda demokratyczna jest tym rozwiązaniem instytucjonalnym dochodzenia do decyzji politycznych, w których jednostki otrzymują moc decydowania poprzez walkę konkurencyjną o głosy wyborców¹². W tym, wąskim rozumieniu, demokratyczne sprawowanie władzy uzależnione jest jedynie od wyników konkurencyjnych wyborów.

¹¹ J.A. Schumpeter, *Kapitalizm, socjalizm, demokracja*, Warszawa 1995.

¹² *Ibidem*, s. 336–337.

Na zadane pytanie, czy fakt przeprowadzania cyklicznych i rywalizacyjnych wyborów jest jedynym wystarczającym kryterium pozwalającym na zaliczenie danego państwa do grupy państw o ustroju demokratycznym? Dzisiaj zdecydowana większość badaczy współczesnych demokracji odpowie nie i zarazem uzupełni katalog zasad, które wraz z wolnymi i rywalizującymi wyborami są wyróżnikami demokracji. Współcześnie władza w państwie demokratycznym ma swoje źródło w woli większości suwerennego społeczeństwa i opiera się dodatkowo na pewnych podstawowych zasadach m.in.: pluralizmu politycznego, podziału władzy, ochrony podstawowych praw i wolności obywatelskich oraz państwa prawa. Owe zasady oraz inne kwestie istotne dla organizacji i funkcjonowania państwa demokratycznego znajdują zazwyczaj swój wyraz w konstytucji, tj. akcie prawnym najwyższej rangi określającym podstawy ustroju politycznego państwa.

Kolejną formą państwa, wyodrębnianą na podstawie zastosowania kryterium reżimu politycznego (stylu rządzenia) jest państwo totalitarne, które współcześnie nie występuje w swojej czystej postaci. W literaturze przedmiotu za przykłady państw totalitarnych podawane są: Trzecia Rzesza i państwo stalinowskie.

Państwo totalitarne dąży do całkowitej władzy i kontroli wszystkich dziedzin, przejawów życia społecznego. Nawet tych, które w innych systemach traktowane są jako ściśle osobiste należące do sfery prywatnej człowieka (np. stosunki rodzinne, wyznawanie pewnych indywidualnych przekonań i wartości, gusta estetyczne). Widoczny jest wysoki stopień indoktrynacji ideologicznej i konformizmu. Jedną z bardziej znanych koncepcji totalitaryzmu była propozycja Carla J. Fredricha przyjęta w 1953 roku na bostońskim kongresie naukowym, poświęconym w całości problematyce totalitaryzmu. Według niego system totalitarny to taki, który spełnia poniższe cechy:

1. Istnienie oficjalnej ideologii obejmującej wszystkie aspekty ludzkiej egzystencji;
2. Działalność jedynej, masowej partii politycznej zorganizowanej hierarchicznie, zazwyczaj z jednym liderem i często identycznej z biurokratyczną organizacją rządów;

3. System terroru fizycznego, czy też psychicznego, stosowanego za pomocą partii lub kontroli partyjnej, który zarówno wspiera, jak i kontroluje przywódców partii. System terroru skierowany przeciwko wrogom ustroju społecznego i arbitralnie wybrany grupom społecznym;

4. Monopol w dziedzinie kontroli nad wszystkimi środkami efektywnej walki zbrojnej;

5. Uwarunkowany technologicznie, prawie wyłączny, monopol kontroli wszystkich środków masowego przekazu;

6. Odgórne scentralizowane kierowanie gospodarką, kontroli podlegają także wszelkie przejawy aktywności¹³.

Wśród samych znawców problematyki nie ma zgodności co do typu i zakresu cech charakteryzujących totalitaryzm. Natomiast powszechnie przyjmuje się, iż aparat partyjny w systemie totalitarnym jest w wysokim stopniu zrośnięty z aparatem państwowym, a ingerencja państwa sięga do wszystkich sfer życia obywateli nawet tych prywatnych.

Decydująca rola monopartii w państwie totalitarnym przejawiała się również w faktycznym podporządkowaniu jej sił zbrojnych. Faktycznie systemy kierowania obronnością w tych państwach podporządkowane były partii, a przywódca partii *de facto* był naczelnym dowódcą sił zbrojnych. Wpływ partii i ideologii na wojsko był decydujący. W systemie kierowania obronnością w państwie totalitarnym znamienym było to, iż w siłach zbrojnych monopartia miała bardzo dobrze rozbudowany aparat partyjny¹⁴. Wydarzenia z czasów drugiej wojny światowej dowodzą, iż systemy totalitarne, jakkolwiek współcześnie nie do zaakceptowania, w warunkach wojennych zapewniały dość sprawne funkcjonowanie aparatu państwowego.

¹³ Uaktualnioną koncepcję totalitaryzmu C.J. Fredrich przedstawił w książce zatytułowanej *Totalitarian Dictatorship and Autocracy* wydanej wspólnie z Z. Brzezińskim w 1956 roku.

¹⁴ Z historii dowiadujemy się, iż tacy dyktatorzy jak Mussolini, Hitler czy Stalin dzierżąc w swych rękach najważniejsze funkcje partyjne i państwowe (szef partii i głowa państwa) pełnili również funkcję naczelnego dowódcy sił zbrojnych w państwie. Przykładem decydującej roli partii politycznej w siłach zbrojnych jest NSDAP (określana jako przodująca i kierownicza siła w państwie) i partia komunistyczna w ZSRR (z niezaprzeczalną rolą oficerów politycznych w armii).

Cechą systemu autorytarnego, w odróżnieniu od totalitaryzmu, gdzie występowała tendencja ujednociania systemu partyjnego z państwowym, jest występowanie ograniczonego pluralizmu politycznego, gospodarczego, kulturowego itp. Ograniczenia mogą być prawne lub faktyczne, znaczne lub nieznaczne, dotyczące grup politycznych lub ekonomicznych¹⁵. Autorytaryzm nie może być utożsamiany z totalitaryzmem ani traktowany jako jego początkowe, czy łagodniejsze stadium. Nie jest on również formą mieszaną totalitaryzmu i rządów demokratycznych, lecz samodzielną formą ustrojową państwa. Aparat partyjny nie jest tu tak rozwinięty ani oparty na spójnej i całościowej ideologii. Natomiast dużą rolę w tym systemie odgrywają, często populistyczne hasła, co prowadzi do sytuacji, iż w reżimach autorytarnych częściej podmiotem władzy jest armia i policja, a nie monopartia z wodzem na czele. Innymi czynnikami charakteryzującymi państwo autorytarne są: ograniczony zakres uczestnictwa społeczeństwa w organizacjach politycznych, postępująca wręcz apatia polityczna przy braku sprzeciwu i niezależnych działań, co jest akceptowalne przez aparat państwowy, działalność polityczna jest domeną wąskich, elitarnych grup.

Występuje duże zróżnicowanie wśród autorytarnych form państwa. W literaturze przedmiotu najczęściej wymieniane są:

1. Reżimy biurokratyczno-militarystyczne, np. niektóre kraje Ameryki Południowej;

2. Autorytarny korporacjonizm, np. rządy Salazara w Portugalii;

3. Reżimy pokolonialno-mobilizujące występujące w Afryce;

4. Reżimy teokratyczne – decydujący wpływ na życie polityczne mają kręgi religijne;

5. Posttotalitarne autorytarne reżimy, to głównie destalinizujące się od połowy XX wieku ustroje państw Europy Wschodniej, czyli tzw. „autorytaryzm socjalistyczny”.

W dużej mierze struktura i sposób działania oraz skład najwyższych organów państwowych i jakichkolwiek organów decyzyjnych w reżimach autorytarnych są poza wpływem społeczeństwa. Organy przedstawicielskie społeczeństwa nie występują,

¹⁵ Patrz: *Mały leksykon politologiczny*, Lublin 1997, s. 33.

a jeżeli tak to ich znaczenie w strukturach państwowych jest jedynie symboliczne. Jak wspomniano działalność polityczna i uprawnienia decyzyjne są domeną wąskich, elitarnych grup. W oparciu o podobne cechy definiuje autorytaryzm słownik języka polskiego, podając, iż **rządy autorytatywne** to rządy niepodlegające jakiegokolwiek kontroli społecznej, oparte na wymaganii bezwzględnego posłuchu wobec władzy¹⁶. Często jest, jak zauważono wyżej, iż w państwie autorytarnym władzę sprawuje armia, a w roli „autorytetu” występuje wysoki rangą wojskowy¹⁷. Siły zbrojne są tu traktowane jako czynnik stabilizujący sytuację w państwie. W państwie autorytarnym armia jest jednym z istotniejszych elementów aparatu państwowego.

Kryterium struktury terytorialno-administracyjnej państwa jest odmiennego charakteru niż dwa pozostałe. Określa ono relacje między centrum, a częściami składowymi państwa. Na podstawie tego kryterium możemy wyróżnić: państwa unitarne i państwa związkowe.

Państwa unitarne charakteryzują się wewnętrzną jednolitością struktur organizacyjnych. Poszczególne terytoria nie posiadają cech „państwowości” i nie posiadają autonomicznych organów państwowych są podporządkowane organom centralnym. Inaczej mówiąc poszczególne terytoria państwa unitarnego nie posiadają politycznej samodzielności, a występujący podział terytorialny ma wyłącznie charakter administracyjny. Jednostki terytorialne są w ścisłej polityczno-prawno-administracyjnej zależności od szczebla centralnego. Władza centralna w tym państwie jest głównym ośrodkiem decyzyjnym, a struktury terytorialne są wykonawcami tych decyzji. Rzeczpospolita Polska jest przykładem państwa unitarnego.

¹⁶ *Słownik języka polskiego*, M. Szymczak (red.), Warszawa 1978, t. 1, s. 102

¹⁷ Przywódcy w systemach autorytarnych, którzy byli wojskowymi to m.in.: marsz. Józef Piłsudski, naczelnik państwa polskiego w latach 1918–1922; marsz. Ion Antonescu, sprawujący władzę w Rumunii w latach 1940–1944; gen. Juan Peron, sprawował urząd prezydenta w Argentynie w latach 1946–1955; marsz. Francisco Franco, rządzący Hiszpanią w latach 1939–1973; gen. Augusto Pinochet, prezydent Chile w latach 1974–1989.

Państwa federacyjne, inaczej związkowe, składają się z części posiadających przymioty „państwowości”, wyrażające się pewnym stopniem samodzielności, jakie te części posiadają w ramach stanowionej razem całości, samodzielności w postaci odrębnego regulowania pewnego zakresu praw na swym obszarze¹⁸. Części składowe federacji posiadają dużą samodzielność prawną i polityczną. Należy jednak przy tym zaznaczyć, iż zakres samodzielności w każdym państwie federacyjnym jest różny. W państwach tych poszczególne części terytorialne posiadają własne systemy prawne i odrębną organizację administracji państwowej. Często posiadają własne konstytucje oraz najwyższe organy państwowe, tj. parlament, własny rząd, a nawet własne symbole narodowe, jak: hymn, flaga, godło. Części składowe w poszczególnych państwach związkowych są różnie nazywane, najczęściej są to: prowincje, stany, kantony, państwa.

Po krótkim scharakteryzowaniu państw w ramach klasyfikacji systemów politycznych dokonanych według przyjętych powyżej kryteriów reżimu politycznego i struktury terytorialno-administracyjnej zostanie dokonany opis systemów rządowych sklasyfikowanych w oparciu o trzecie kryterium zasad organizacji aparatu państwowego.

W doktrynie politologicznej spotyka się różne klasyfikacje (podziały) systemów rządowych. Prócz, nazwijmy to, klasycznych systemów, jakimi są parlamentarno-gabinetowy i prezydencki system rządów wyróżnianych jest wiele innych, co tłumaczyć można tym, iż rzadko przyjmowane są klasyczne zasady organizacji aparatu państwowego (systemu rządu). Natomiast często, ze względu na różne czynniki charakterystyczne dla danego państwa, przyjmowane systemy rządowe nie są klasycznej postaci, a swym charakterem jedynie bardziej przypominające systemy parlamentarno-gabinetowe, czy prezydenckie.

Dla zachowania porządku terminologicznego systemy rządowe niebędące czystą postacią, czy to systemu parlamentarno-gabinetowego, czy prezydenckiego określane będą w tej pracy systemami mieszanymi, co jest zgodne z poglądem części doktry-

¹⁸ B. Szmulik, M. Zmigrodzki (red.), *Wprowadzenie do nauki o państwie i polityce*, Lublin 2002, s. 93.

ny. Fakt ten w żaden sposób nie przeszkodzi właściwemu opisaniu poszczególnych, innych rodzajowo, zasad organizacji aparatu państwowego, a winien uchronić niniejsze studium od bałaganu terminologicznego, tym samym w tej części czyniąc je jasnym i czytelnym.

Przejdźmy zatem do opisanego systemów rządowych będących podstawowym wyznacznikiem organizacji oraz przyjętych zasad w kierowaniu obronnością państwa. Dokonanie analizy porównawczej systemów rządów jest niezbędnym elementem dla późniejszego zbadania funkcjonowania podsystemu kierowania obronnością państwa i zrozumienia od podstaw organizacji i zasad funkcjonowania oraz relacji pomiędzy poszczególnymi elementami podsystemu.

Kierowanie obronnością w państwie o prezydenckim systemie rządów

2.1. Wprowadzenie

Demokratyczne formy państwa są realizowane w różnych systemach instytucjonalnych. Jednym z nich jest zasada prezydenckiego systemu rządów. System prezydencki w klasycznej postaci został wykształcony i istnieje w Stanach Zjednoczonych Ameryki Północnej. W związku z tym analiza samego systemu prezydenckiego, jak i jego wpływu na charakter i kształt rozwiązań w obszarze kierowania obronnością państwa w dużej mierze zostaną oparte na zasadach ustrojowych i rozwiązaniach ukształtowanych i funkcjonujących w USA.

Jedną z podstawowych zasad na jakich opiera się system prezydencki jest zasada podziału władz i zarazem jest ona w najpełniejszy sposób realizowana w tym systemie. Zasada ta zakłada, że aparat państwowy (władza państwowa) realizuje trzy główne (jest podzielona na trzy) i wzajemnie odrębne funkcje (władze): ustawodawczą, wykonawczą, sądową. Poszczególne funkcje realizowane są przez odrębny organ państwowy.

W systemie prezydenckim funkcję ustawodawczą realizuje parlament (w przypadku Stanów Zjednoczonych jest to Kongres złożony z Izby Reprezentantów i Senatu). Władza wykonawcza należy do prezydenta i podległych mu urzędników. Obowiązuje tu zasada tzw. jednostopniowej organizacji władzy wykonawczej, inaczej zamkniętej egzekutywy. Owa zasada polega na tym, iż występuje brak rozdziału instytucji głowy państwa i szefa rządu, a Rada Ministrów jako samoistny, kolegialny organ nie występuje. Prezydent jest zarazem głową państwa i szefem rządu (admini-

stracji). Trzecią władzą jest władza sądownicza należąca do Sądu Najwyższego i sądów powszechnych.

2.2. Przykład Stanów Zjednoczonych

Na Kongres Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej składa się Izba Reprezentantów i Senat. Kongres podobnie jak prezydent Stanów Zjednoczonych pochodzi z powszechnych wyborów. Obie izby amerykańskiego parlamentu są w zasadzie sobie równe, posiadają podobne uprawnienia w procesie ustawodawczym i w zakresie kontroli szeroko rozumianej administracji. Senat posiada jedynie szersze kompetencje w zakresie współuczestniczenia w obsadzaniu niektórych ważnych stanowisk w państwie. Przy niektórych nominacjach (m.in. przy powoływaniu sędziów Sądu Najwyższego, wiceprezydenta, sekretarzy stanu i sędziów federalnych) prezydent ma obowiązek korzystania z rady lub zgody Senatu. Powyższe uprawnienia Senatu w warunkach amerykańskich uważane są za istotne ograniczenie kompetencji prezydenta. Do Senatu należy również kompetencja udzielania zgody prezydentowi na ratyfikację umów międzynarodowych. Uchwalenie prawa budżetowego jest wspólną kompetencją obu Izb Kongresu. Charakterystyczne w praktyce legislacyjnej Stanów Zjednoczonych jest to, iż projekt ustawy formalnie pod obrady może wnieść tylko członek Kongresu lub jego komisja, chociaż większość tych projektów faktycznie pochodzi od prezydenta. Realizacja funkcji ustawodawczej przez Kongres jest przedmiotem ostrej krytyki. Zarzuca się temu organowi, iż nie prowadzi do uchwalenia wielu istotnych i koniecznych dla państwa ustaw bądź czyni to z opóźnieniem. Kongres posiada wspomniane już uprawnienia kontrolne polegające na stwierdzaniu, czy administracja podległa prezydentowi wykonuje uchwalone prawo zgodnie z jego – Kongresu – intencją. Jednym z przejawów wzajemnego równoważenia się i hamowania poszczególnych władz w systemie prezydenckim jest brak kompetencji, tak po stronie władzy wykonawczej, jak i ustawodawczej, do wzajemnego rozwiązania lub/i pociągnięcia do politycznej odpowiedzialności. W myśl tej zasady Kongres Stanów Zjednoczonych, jak też żadna z jego izb

samodzielnie, nie posiada kompetencji do odwołania prezydenta i jego urzędników z urzędu. Jakkolwiek prezydent i najwyżsi urzędnicy państwowi w systemie prezydenckim nie ponoszą odpowiedzialności politycznej przed parlamentem, to nie są oni zwolnieni z odpowiedzialności za naruszenie prawa. W ramach tzw. instytucji *impeachmentu* (wywodzącej się z tradycji angielskiej i polegającej na tym, że parlament mógł pociągnąć do odpowiedzialności członka rządu za działania niezgodne z prawem). Innymi słowy jest to odpowiedzialność za naruszenie konstytucji i ustaw.

W systemie prezydenckim prezydent w porównaniu z innymi organami państwowymi ma bardzo silną pozycję. Tak silna pozycja jest efektem tego, iż prezydent jest wybierany w wyborach powszechnych. Piastuje funkcję głowy państwa i jednocześnie stoi na czele władzy wykonawczej i jest szefem administracji. Przy szerokiej interpretacji konstytucyjnych uprawnień prezydenta, działa on samodzielnie i na własną odpowiedzialność. W trakcie konstytuowania kompetencji prezydenta kierowano się głównie chęcią utworzenia silnej i prężnej władzy wykonawczej. W efekcie normy konstytucyjne zapewniają niezbędną dozę zrównoważenia pozycji prezydenta w systemie aparatu państwowego, a jednocześnie stwarzają podstawę pełnej samodzielności władzy wykonawczej¹⁹. W ramach wykonywania władzy wykonawczej prezydent ma uprawnienie realizacji i wykonywania ustaw uchwalanych przez Kongres. W Stanach Zjednoczonych uprawnienia prezydenta nie mają swego źródła tylko w postanowieniach konstytucji, lecz źródłem tych uprawnień są również: praktyka ustrojodawcza oraz ustawodawstwo Kongresu i orzecznictwo Sądu Najwyższego. Historia rozwoju prezydentury w tym kraju wskazuje na to, iż w praktyce postępował ciągły wzrost uprawnień prezydenta, co często następowało za przyzwoleniem społecznym i aprobatą dwóch pozostałych władz w państwie.

Pierwszoplanowa pozycja prezydenta w amerykańskim systemie rządów szczególnie wyraźnie zaznacza się w sytuacjach kry-

¹⁹ Por. W. Zakrzewski, *Ustrój polityczny Stanów Zjednoczonych Ameryki*, [w:] W. Skrzydło (red. nauk.), *Ustroje państw współczesnych*, Lublin 2000, s. 197.

zysowych, jak trudności ekonomiczne, stany zagrożenia bezpieczeństwa narodowego, stan wojny itp. Wówczas naród zwraca się do prezydenta, jako do jedyne go organu, który zdolny jest do podjęcia natychmiastowej decyzji²⁰. W systemie prezydenckim prezydent obok wykonywania władzy wykonawczej, sprawowania funkcji głowy państwa jest także naczelnym dowódcą sił zbrojnych i nie jest to tylko nominalne zwierzchnictwo. Co realnie sytuuje w zakresie kompetencji prezydenta zagadnienia kierowania obronnością państwa²¹. Organem doradczo-konsultacyjnym prezydenta Stanów Zjednoczonych w dziedzinie bezpieczeństwa jest Rada Bezpieczeństwa Narodowego (RBN)²². Jest to organ, którego struktura była wielokrotnie zmieniana przez kolejnych prezydentów. W jego skład, obok prezydenta pełniącego rolę przewodniczącego, wchodzi: wiceprezydent, sekretarz stanu, sekretarz obrony oraz według potrzeb inni dyrektorzy i podsekretarze stanu. Funkcję doradcy do spraw wojskowych prezydenta, RBN oraz sekretarza obrony pełni przewodniczący Komitetu Połączonych Szefów Sztabów. Komitet ten spełnia rolę Sztabu Generalnego i jest wojskowym organem doradczym. Przewodniczącego Komitetu Połączonych Szefów Sztabów powołuje prezydent na wniosek sekretarza obrony i za zgodą Senatu. Jest to stanowisko kadencyjne piastowane przez oficera służby czynnej, który jest najwyższym rangą oficerem w siłach zbrojnych. Przewodniczący Komitetu Połączonych Szefów Sztabów nie posiada szczególnych kompetencji ani szczególnie silnej pozycji ustanowionej przepisami prawa. Jego faktyczna pozycja wśród połączonych szefów sztabów zależy od jego cech osobowościowych, po-

²⁰ A. Podbielski, *Odpowiedzialność prezydenta w systemie konstytucyjnym Stanów Zjednoczonych*, Wrocław 1975, s. 28.

²¹ W przypadku Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej Konstytucja tego kraju w art. 2, pkt 1 stanowi, iż: „Prezydent jest Naczelnym Dowódcą Armii i Marynarki Wojennej Stanów Zjednoczonych oraz policji...”.

²² Rada Bezpieczeństwa Narodowego (*National Security Council – NSC*) „...doradza prezydentowi w dziedzinie integracji polityki wewnętrznej, zagranicznej i militarnej dotyczącej bezpieczeństwa narodowego, tak aby umożliwić instytucjom militarnym i innym departamentom oraz agencjom rządowym efektywną współpracę w dziedzinach związanych z bezpieczeństwem narodowym”, [w:] *The National Security Act of 1947 – 26 July 1947, Public Law 253–80th Congress, Chapter, 1st Session*.

wiązań i wpływów. Przewodniczy on posiedzeniom połączonych szefów sztabów, przedstawia rozbieżności z posiedzenia sekretarzewi obrony. Przewodniczący Komitetu Połączonych Szefów Sztabów nie posiada kompetencji dowódczych. Natomiast w dużej mierze spełnia funkcje planistyczne. Głównie odpowiada za planowanie strategiczne, planowanie kwestii dotyczących zaopatrzenia, programów i budżetu, uczestniczy w tworzeniu doktryny obronnej²³.

Organem kierowania obronnością w Stanach Zjednoczonych oraz dowodzenia siłami zbrojnymi jest Departament Obrony. Organizację i kompetencje tego organu reguluje ustawa Goldwatera-Nicholsa z 1986 roku. Na czele departamentu stoi mianowany przez prezydenta za radą i po uzyskaniu zgody Senatu, sekretarz obrony, który jest jednocześnie zastępcą głównodowodzącego amerykańską armią. Do jego kompetencji należy głównie: pełnienie roli zastępcy głównodowodzącego amerykańskich sił zbrojnych i przekazywanie poleceń prezydenta do realizacji, do niego należy ważny obowiązek przedstawiania prezydentowi propozycji wydatków na cele obronne oraz innych istotnych propozycji dotyczących kluczowych zagadnień obronnych, a także kieruje podległym mu Departamentem Obrony wraz z podległymi departamentami rodzajów sił zbrojnych. Na strukturę organizacyjną Departamentu Obrony składają się: Biuro Sekretarza Obrony, Połączonych Szefów Sztabów, Sztabu Połączonego, Agencji Obrony, Departamentu Obronnych Działań Polowych, Departamenty Armii, Marynarki i Sił Lotniczych, zintegrowane wydzielone dowództwa operacyjne oraz inne komórki organizacyjne. Na stanowisko sekretarza obrony mianowana może być wyłącznie osoba cywilna, a zawodowy wojskowy może być mianowany na to stanowisko dopiero po upływie dziesięciu lat po odejściu ze służby. Sekretarz obrony nie odpowiada politycznie przed Kongresem, jest wysokim urzędnikiem administracji w pełni podpo-

²³ Kompetencje przewodniczącego Komitetu Połączonych Szefów Sztabów w dziedzinie obronności (jak też innych organów władzy wykonawczej) określają wspomniane już ustawy: o bezpieczeństwie narodowym z 1947 r. i ustawa regulująca organizację i działalność Departamentu Obrony, tzw. ustawa Goldwatera-Nicholsa z 1986 r. oraz inne akty prawne, min. zarządzenia wydawane przez prezydenta.

rządkiwanym prezydentowi. Sekretarze departamentów armii, marynarki i sił lotniczych podlegają bezpośrednio sekretarzowi obrony i odpowiadają za będące w ich dyspozycji rodzaje sił zbrojnych, rozdzielając je między zintegrowane i wydzielone dowództwa operacyjne²⁴. Sekretarz obrony ma do dyspozycji organ doradczy w zakresie polityki wojskowej, jest nim Rada do spraw Polityki Rozwoju Sił Zbrojnych. Obradom Rady przewodniczy sekretarz obrony, a uczestniczą: sekretarze podległych departamentów, przewodniczący połączonych szefów sztabów, szefowie rodzajów sił zbrojnych, dowódca sił szybkiego reagowania, dowódca piechoty morskiej i szef agencji wywiadu wojskowego. Rada zajmuje się, obok innych, szeroko rozumianymi zagadnieniami obrony państwa w tym kierowania obronnością, opracowuje kierunki rozwoju potencjału obronnego, rozpatruje zagadnienia przygotowań sił zbrojnych, infrastruktury i administracji państwa do warunków wojennych.

Jeżeli prezydent nie zarządzi inaczej, linia dowodzenia zintegrowanymi i wydzielonymi dowództwami operacyjnymi przebiega od prezydenta do sekretarza obrony i od sekretarza obrony do dowódcy operacyjnego. Prezydent może jednak zarządzić, aby łączność ta odbywała się poprzez przewodniczącego połączonych szefów sztabów lub nałożyć na niego obowiązek wspomagania prezydenta i sekretarza obrony w wykonywaniu funkcji dowódczej. Sekretarz obrony może także uczynić przewodniczącego odpowiedzialnym za nadzorowanie działalności dowództw operacyjnych, jednakże bez uprawnień dowódczych i naruszania bezpośredniej odpowiedzialności dowódców przed sekretarzem obrony²⁵. Do zakresu kompetencji prezydenta należy wydzielanie i ustalanie struktur dowództw operacyjnych oraz powoływanie dowódców tychże dowództw, w których rękach leży dowodzenie operacyjne tymi siłami.

Przy decydującej roli prezydenta w zakresie obronności państwa będącej naturalną konsekwencją przyjętego prezydenckiego

²⁴ Sekretarze tych departamentów występują w randze ministrów. Patrz szerzej: Z. Trejnis, *Siły Zbrojne w państwie demokratycznym i autorytarnym*, Warszawa 1997.

²⁵ „*Congressional Declaration of Purpose*”, National Security of 1947, [w:] „*United States Code*”, Ed.1988, Title 50, s. 161. Cytowane za: Z. Trejnis, *Siły Zbrojne...*, op. cit., s. 165.

systemu sprawowania władzy rola parlamentu jest drugorzędna jakkolwiek niepozostająca bez znaczenia. Na przykładzie Stanów Zjednoczonych można stwierdzić, iż wpływ Kongresu na kreowanie polityki obronnej państwa przejawia się głównie w realizowaniu przezeń funkcji prawodawczej. Zatem uchwalania prawa dotyczącego również zagadnień obronności, w tym szczególnie istotne uprawnienie uchwalania budżetu wojskowego. Kongres uczestniczy w procedurze wypowiedzania wojny. Jedną z sytuacji uprawniających prezydenta do podjęcia decyzji o użyciu sił zbrojnych jest uprzednie wypowiedzenie wojny przez Kongres lub uchwalenie specjalnej ustawy. Prezydent może samodzielnie powziąć decyzję o użyciu sił zbrojnych w przypadku zaistnienia sytuacji bezpośredniego zagrożenia bezpieczeństwa państwa oraz w przypadku ataku na Siły Zbrojne Stanów Zjednoczonych bez względu na miejsce ich dyslokacji.

Niewątpliwie do najważniejszych zalet prezydenckiego systemu rządów rozpatrywanego w aspekcie kierowania obronnością państwa należy, możliwość szybkiego i sprawnego podejmowania kluczowych dla obronności państwa decyzji. Możliwość taką daje skupienie w jednym ośrodku decyzyjnym, faktycznie całości, uprawnień dotyczących kierowania obronnością. Tym samym ponoszenie odpowiedzialności przez jeden organ państwowy za przygotowanie i realizację zadań obronnych.

Należy mieć na uwadze to, iż wprowadzenie i pomyślne funkcjonowanie prezydenckiej formy rządów (również w zakresie realizacji funkcji obronnych) jest możliwe w państwach o określonej kulturze politycznej wspartej wieloletnimi doświadczeniami. Stany Zjednoczone Ameryki Północnej są państwem skonsolidowanej demokracji o wieloaspektowych uwarunkowaniach sprzyjających funkcjonowaniu prezydenckiej formy rządów. Natomiast sztuczne recypowanie tego modelu przez kraje posiadające inne mentalności i odmienną kulturę polityczną oraz niemających doświadczeń w demokratycznym sprawowaniu rządów często może przynieść odmienne od oczekiwanych skutki. Wówczas z nazwy systemy prezydenckie w rzeczywistości mogą okazać się dyktaturami niemającymi wiele wspólnego z państwami demokratycznymi (np. niektóre państwa Ameryki Łacińskiej czy Afryki).

Kierowanie obronnością w państwie o parlamentarno-gabinetowym systemie rządów

3.1. Wprowadzenie

System parlamentarno-gabinetowy (często również określany jako system parlamentarny) to zespół zasad ustrojowych określających szczególnie stosunek, relacje między trzema naczelnymi organami państwa, tj.: parlamentem, głową państwa (monarcha lub prezydent) i rządu. W układzie tym prezydent (głowa państwa) będąc organem nieodpowiedzialnym politycznie, powołuje rząd (początkowo jedynie premiera, a następnie, na wniosek premiera, innych członków rządu) licząc się przy tym z układem sił politycznych w parlamencie, a rząd realizując władzę wykonawczą odpowiada przed parlamentem za swoją działalność i za działalność prezydenta²⁶. Podstawowe zasady (prócz wielu innych szczegółowych cech charakterystycznych dla konkretnych rozwiązań) wyróżniające system parlamentarno-gabinetowy od innych systemów sprawowania rządów to:

1. Kompetencje głowy państwa (monarchy, prezydenta) i kompetencje szefa rządu są rozłączne, te wysokie urzędy państwowe są piastowane przez dwie różne osoby. Nie występuje tu, jak przy systemie prezydenckim, tzw. jednoosobowa organizacja egzekutywy. Na premiera z reguły powoływany jest przez głowę państwa lider partii zwycięskiej w wyborach.

2. W przeciwieństwie do systemu prezydenckiego, w tym przypadku, rząd podlega odpowiedzialności politycznej przed parlamentem i odwrotnie, egzekutywie (głowie państwa) zazwyczaj

²⁶ M. Chmaj, M. Żmigrodzki, *Wprowadzenie do teorii polityki*, Lublin 1996, s. 196.

przysługuje prawo rozwiązania parlamentu przed upływem kadencji. Władza wykonawcza dla skutecznego działania musi posiadać poparcie w większości parlamentarnej.

3. W systemie parlamentarno-gabinetowym egzekutywa posiada szersze możliwości uczestniczenia w procesie legislacyjnym. Uprawnienie to ma swój wyraz głównie w bezpośredniej inicjatywie ustawodawczej rządu.

4. Głowa państwa, szef rządu, jak i poszczególni jego członkowie podlegają odpowiedzialności konstytucyjnej

Jak wynika z zasad ustrojowych właściwych dla systemu parlamentarno-gabinetowego, również u podstaw tego systemu leży zasada podziału władzy. Jednak inaczej niż w przypadku systemu prezydenckiego oparta jest ona tutaj na współzależności i współdziałaniu władz. Przypomnijmy, iż w systemie prezydenckim relacje między władzą wykonawczą, a władzą ustawodawczą opierały się bardziej na ich wzajemnym równoważeniu i hamowaniu niż współzależności i współdziałaniu.

W systemie parlamentarno-gabinetowym zakładana jest równowaga w stosunkach między władzą wykonawczą (głównie rządem), a władzą ustawodawczą (parlamentem). W istniejących odmianach systemu parlamentarno-gabinetowego owa zakładana równowaga pomiędzy dwoma władzami może być zachwiana.

3.2. Przykład Wielkiej Brytanii

Jako przykłady odmiennych systemów parlamentarnych można podać, systemy istniejące w Wielkiej Brytanii, Włoszech i Niemczech. W systemie westminsterskim (Wielka Brytania) w sytuacji gdy jedna partia polityczna uzyskuje w wyborach znaczącą większość parlamentarną, jej lider zostaje premierem, a członkami rządu zostają aktywiści kierownictwa partii i parlamentarzyści – członkowie partii związani są dyscypliną partyjną²⁷. W tym przypadku rząd ma zdecydowanie silniejszą pozycję, w rzeczywistości parlament często staje się podporządkowany rządowi. Pozycja rządu jest słabsza w systemach politycznych,

²⁷ A. Redelbach, *Wstęp do prawoznawstwa*, Toruń 1999, s. 89.

w których występuje wiele partii politycznych (np. Włochy). Wybory parlamentarne nie wyłaniają zdecydowanej większości, w takiej sytuacji gabinety rządowe tworzone są w oparciu o nietrwałe koalicje, co w konsekwencji prowadzi do częstych zmian rządów. W Niemczech występuje odmiana systemu parlamentarno-gabinetowego w postaci tzw. systemu kanclerskiego, w którym na czele rządu stoi kanclerz.

System parlamentarno-gabinetowy w swojej klasycznej formie został ukształtowany w wyniku stopniowego i wielowiekowego rozwoju ustroju państwowego w Wielkiej Brytanii. Za kolebkę i przykład klasycznego systemu parlamentarnego podawane są rozwiązania ustrojowe funkcjonujące w Wielkiej Brytanii. Za pełne ukształtowanie systemu parlamentarno-gabinetowego podaje się XVIII wiek, chociaż początki samego parlamentaryzmu brytyjskiego sięgają już XII wieku.

Wielka Brytania jest monarchią konstytucyjną chociaż państwo to nie posiada konstytucji w znaczeniu formalnym (czyli pisanej, w formie aktu prawnego o szczególnej mocy) charakterystycznej dla państw na kontynencie europejskim. Na konstytucję brytyjską składa się szereg różnego charakteru norm kształtujących podstawy ustrojowe państwa. System źródeł brytyjskiego prawa konstytucyjnego tworzą: prawo pisane, normy prawa zwyczajowego, orzecznictwo sądowe i konwenanse konstytucyjne.

Głową państwa w Wielkiej Brytanii jest monarcha bez kompetencji umożliwiających mu realny wpływ na wykonywanie władzy wykonawczej w państwie. Obecnie rola monarchy sprowadza się głównie do wykonywania funkcji reprezentatywnych, integrujących i zachęcających. Do głównych prerogatyw monarchy należy: zwoływanie i rozwiązywanie parlamentu, powoływanie i odwoływanie premiera i członków rządu, promulgacja ustaw, kreowanie nowych parów, mianowanie dostojnika kościoła. Prerogatywy monarchy nie wpływają na faktycznie silną jego pozycję w państwie, a są one raczej tylko nominalnymi uprawnieniami niekształtującymi rzeczywistości politycznej w państwie. Przykład promulgacji ustaw tj. nadania sankcji wykonalności projektowi uchwalonej ustawy. W praktyce jest to czysto iluzoryczne uprawnienie, ponieważ od 1707 r. nie zdarzyło się aby monarcha nie podpisał ustawy. Kluczową rolę i decydujący

wpływ na wykonywanie władzy wykonawczej w państwie ma premier. Tym samym posiada także decydujący wpływ na kształtowanie i realizację polityki obronnej państwa. Na premiera jest mianowany przez głowę państwa lider partii, która uzyskała większość w wyborach do Izby Gmin. Procedura wyłaniania premiera pokazuje, iż monarcha w tym przypadku również (w rzeczywistości) tylko zatwierdza lidera partii zwycięskiej nie mając *de facto* wpływu na wybór kandydata na urząd premiera. Rola premiera wśród najwyższych organów państwowych Wielkiej Brytanii jest wiodąca, zajmuje on główną pozycję w brytyjskim systemie parlamentarnym, na którą wpływa szereg istotnych uprawnień. W literaturze przedmiotu najpełniej opisuje pozycję premiera S. Gebethner. Według niego przejawem kluczowej roli premiera w państwie są:

1. Pozycja premiera w gabinecie. Jest on najwyższym głównym doradcą królowej i szefem rządu, co stawia go w sytuacji uprzywilejowanej w stosunku do pozostałych członków gabinetu i rządu;

2. Szczególna pozycja w parlamencie, a zwłaszcza w Izbie Gmin. Premier, będąc liderem partii rządzącej, jest formalnie liderem Izby Gmin, a powierzenie tej funkcji innemu członkowi gabinetu wypływa jedynie z technicznego podziału czynności. Niemniej zasadnicza decyzja co do zachowania się frakcji parlamentarnej w głosowaniu na forum Izby Gmin należy do premiera;

3. Pozycja premiera w partii – po nominacji pozostaje nadal jej liderem, co daje mu nieograniczoną władzę wobec innych organów partyjnych i znacznie umacnia jego pozycję;

4. Przejęcie faktyczne prerogatyw monarchy w zakresie rozwiązywania parlamentu;

5. Udział w wykonywaniu przez monarchę prerogatyw związanych z nadawaniem tytułów – mianowaniem parów (aktualnie w związku z reformą drugiej izby jest ograniczone) oraz prawo do rozdawania stanowisk w rządzie, administracji państwowej i gospodarczej, sądownictwie i Kościele anglikańskim (tzw. *patronage*)²⁸.

²⁸ S. Gebethner, *Rząd i opozycja Jej Królewskiej Mości*, Warszawa 1967, s. 160.

Specyfika rozwiązań ustrojowych na Wyspach Brytyjskich uwidacznia się również w organizacji i strukturze rządu. Inaczej niż na kontynencie pojęcie rządu nie jest tam tożsame z pojęciem gabinetu, a występuje rozgraniczenie funkcjonalno-pojęciowe rządu i gabinetu. Rząd Wielkiej Brytanii nie jest organem kolegialnym, którego członkowie zbierają się na posiedzeniach i wspólnie obradują. Na rząd składa się około stu urzędników piastujących określone stanowiska polityczne. Natomiast najbliżsi współpracownicy premiera z rządu, piastujący najważniejsze stanowiska w państwie tworzą gabinet, który najbliższy jest europejskiemu pojęciu rządu. Pozycja członka gabinetu jest znacznie ważniejsza niż pozostałych członków rządu, jednak zależna od woli premiera, co jest wyrazem decydującej roli premiera i jego całkowitego wpływu na kształt gabinetu. Gabinet jest kierowniczym organem rządu i zarazem głównym organem władzy wykonawczej w Wielkiej Brytanii.

Parlament brytyjski składa się z dwóch izb: Izby Gmin i Lordów. Główną funkcją parlamentu jest funkcja ustawodawcza (przy decydującej roli Izby Gmin w procesie legislacyjnym). Następną funkcją parlamentu jest funkcja kontrolna, obiektem kontroli jest władza wykonawcza. Funkcja kontrolna parlamentu przejawia się: w możliwości pociągnięcia członka rządu do odpowiedzialności politycznej lub konstytucyjnej, zapytaniach poselskich, w dyskusji nad mową tronową i w innych właściwych dla ustroju brytyjskiego formach kontroli.

Obecnie w państwach o parlamentarno-gabinetowych systemach rządu zauważalne jest wzmocnienie pozycji władzy wykonawczej kosztem legislatywy. Zjawisko to jest szczególnie zauważalne w tych państwach gdzie występują systemy dwupartyjne. W tych przypadkach parlament podporządkowany jest rządowi, na którego czele stoi przywódca partii mającej większość w parlamencie, a posłowie związani są dyscypliną partyjną. W tej sytuacji odpowiedzialność polityczna rządu jest często iluzoryczna. W konsekwencji premier posiadając dominującą rolę w rządzie staje się kluczową postacią w państwie. Decydującą o najważniejszych sprawach państwa w tym dotyczących bezpieczeństwa i obronności kraju. Jego uprawnienia w sferze polityki obronnej, podobnie jak całość zasad organizacji ustrojowej Wiel-

kiej Brytanii, opierają się w części na podstawach prawnych (aktach prawnych) i w części mają podstawę w zwyczajowej praktyce polityczno-ustrojowej.

W państwach o systemie rządów parlamentarno-gabinetowym kształtowanie i realizacja polityki obronnej w tym zagadnień kierowania obronnością państwa należy do rządu (władzy wykonawczej) bezpośrednio odpowiedzialnego przed parlamentem.

Podobnie jak przy innych zagadnieniach ustrojowych w Wielkiej Brytanii nominalnie zwierzchnikiem sił zbrojnych jest monarcha (obecnie królowa) natomiast realnym decydentem w tym zakresie jest premier. Faktycznie kieruje on całokształtem polityki obronnej państwa. Premier posiada do swojej dyspozycji organ doradczy, którym jest Komitet Polityki Obronnej. Decyzje wypracowane przez Komitet Polityki Obronnej podlegają zatwierdzeniu przez rząd. Premier ma prawo przed podjęciem decyzji zasięgnąć opinii ciał doradczych usytuowanych przy większości resortów²⁹. Przewodniczącym Komitetu Polityki Obronnej jest zawsze premier, a stałymi członkami komitetu są ministrowie: obrony, spraw wewnętrznych, spraw zagranicznych, przemysłu i handlu oraz finansów. Na wniosek premiera monarcha dokonuje nominacji członków gabinetu, a więc również sekretarza stanu do spraw obrony. Premier zatwierdza kandydatury na stanowiska w ministerstwie obrony. Premier przewodnicząc gabinetowi faktycznie podejmuje decyzję o przystąpieniu państwa do wojny, decyzja ta podlega zatwierdzeniu przez parlament. Z najbliższymi współpracownikami realizuje funkcje w zakresie kierowania obronnością państwa. W Wielkiej Brytanii premier decyduje o użyciu broni jądrowej.

Następnym co do ważności organem realizującym zadania w zakresie kierowania obronnością państwa jest sekretarz stanu do spraw obrony (urząd ten może sprawować tylko osoba cywilna). Sekretarz obrony wykonuje powierzone mu obowiązki przy pomocy Ministerstwa Obrony. W zasadzie jest on powoływany przez premiera i odpowiada przed nim za realizację polityki obronnej państwa. Sekretarz obrony podobnie, jak inni członko-

²⁹ *Polityka bezpieczeństwa i siły zbrojne Wielkiej Brytanii*, Studia i Materiały BPII MON nr 18, Warszawa 1995, s. 39 i nast.

wie rządu politycznie i konstytucyjnie odpowiada przed parlamentem. Odpowiada za przygotowanie i realizację polityki obronnej państwa. Do zadań sekretarza stanu do spraw obrony należy również realizacja decyzji (dotyczących polityki obronnej) podjętych przez rząd. W skład struktury organizacyjnej brytyjskiego Ministerstwa Obrony wchodzi podległe sekretarzowi urzędy, tj. ministra ds. sił zbrojnych, ministra ds. zakupów obronnych oraz nominowany przez Izbę Gmin parlamentarny podsekretarz stanu. Głównym organem opiniodawczym i decyzyjnym do spraw czysto wojskowych jest Rada Obrony. Rada jest organem kolegialnym, zbierającym się doraźnie, któremu przewodniczy sekretarz stanu do spraw obrony.

Ważną pozycję wśród organów realizujących politykę obronną państwa posiada szef Sztabu Obrony, odpowiednik szefa Sztabu Generalnego. Szef Sztabu Obrony i szefowie rodzajów sił zbrojnych podlegają sekretarzowi obrony do spraw obrony. Szef Sztabu Obrony spełnia funkcje doradcy premiera i sekretarza obrony. Jest on najwyższym wojskowym w rządzie i faktycznie głównodowodzącym sił zbrojnych. Do zadań szefa Sztabu Obrony należy również przewodniczenie Komitetowi Szefów Sztabów, który bezpośrednio odpowiada za przygotowanie sił zbrojnych do obrony kraju. Następnym organem w brytyjskim systemie kierowania obronnością jest Operacyjny Komitet Wykonawczy właściwy w zakresie koordynowania działalności Sztabu Obrony i sztabów rodzajów sił zbrojnych. Kompetencje stricte dowódcze posiadają dowódcy szczebla strategicznego i operacyjnego.

Przedstawiona wyżej struktura podejmowania decyzji dotyczących polityki obronnej w ramach organów władzy wykonawczej wskazuje, że zarówno szef Sztabu Obrony, jak i inni najwyżsi wojskowi pełnią w tej strukturze jedynie funkcje doradcze, uczestnicząc w kolektywnych ciałach zbiorowych drugiego szczebla (przy ministrze obrony, a nie przy premierze). Są więc tylko realizatorami decyzji w sprawach polityki obronnej, na których treść nie mają znacznego wpływu³⁰.

³⁰ M. Tarkowski, *Cywilne zwierzchnictwo nad siłami zbrojnymi w głównych państwach NATO*, [w:] M. Filipiak, M. Tarkowski, *Cywilne i demokratyczne zwierzchnictwo nad siłami zbrojnymi*, Warszawa 1994, s. 54.

Ośrodkiem decyzyjnym w realizacji polityki obronnej i kierowaniu obronnością państwa są organy władzy wykonawczej, tj. premier i członkowie gabinetu zajmujący się polityką obronną.

Inne zespoły zasad prawno-ustrojowych określających w szczególności sposoby stosunki między konstytucyjnie wyodrębnionymi organami władzy

4.1. Systemy mieszane

Reformy ustrojowe, w tym modyfikacje istniejących systemów parlamentarno-gabinetowych, w wielu państwach doprowadziły do powstania systemów rządowych odbiegających w swym kształcie od klasycznych rozwiązań właściwych systemom parlamentarnym, czy też prezydenckim. Powstawały tzw. systemy mieszane, łączące w sobie elementy charakterystyczne dla obu wymienianych systemów. Do najbardziej znanych systemów rządu o charakterze mieszanym³¹ zaliczana jest półprezydencka forma rządów (z franc. – *la republique semipresidentielle*) rozpowszechniona głównie za sprawą Francji, przyjęta także przez inne państwa Europy, tj.: Portugalie, Grecję, Rumunię, Rosję.

Jako że system półprezydencki występuje w najbardziej rozwiniętej postaci we Francji V Republiki, zostanie omówiony

³¹ Należy w tym miejscu zauważyć, iż często wśród przedstawicieli nauki o państwie i prawie spotkać się można z poglądami, wg których generalnie do systemów mieszanych zaliczane są wszystkie te systemy, które nie są klasyczną postacią systemu prezydenckiego, czy systemu parlamentarno-gabinetowego. Zatem zgodnie z tym stanowiskiem przyjęty w Polsce przez Konstytucję RP z 1997 r. system rządów, określany często jako zracjonalizowany system parlamentarno-gabinetowy zaliczany będzie do systemów mieszanych. (W tej części rozdziału zostanie omówiona jedna z postaci systemów mieszanych – system półprezydencki, na przykładzie Francji. Natomiast zracjonalizowany system parlamentarno-gabinetowy przyjęty w Polsce przez Konstytucję RP z 1997 r. zostanie omówiony oddzielnie).

głównie w oparciu o rozwiązania przyjęte w tym państwie. System półprezydencki określa zasady organizacji organów państwowych Francji V Republiki. Podstawowe zasady ustroju V Republiki (organizacji organów państwowych) zostały zawarte w Konstytucji Francuskiej z 1958 roku. Do przyjęcia nowej konstytucji przyczyniły się poważne konflikty występujące w państwie oraz sprzeczne dążenia i interesy środowisk politycznych. Punktem kulminacyjnym sytuacji kryzysowej w państwie stał się bunt „kolonizatorskich elementów” w Algierze, popierany przez koła wojskowe o skrajnym nastawieniu politycznym³². Faktem, który w istotny sposób wpłynął na kształt Konstytucji V Republiki był fakt wyłączenia parlamentu z prac nad nową konstytucją, co było spowodowane głównie za sprawą generała de Gaulle'a. W konsekwencji powyższego postanowienia Konstytucji z 1958 roku charakteryzują się widocznymi cechami antyparlamentarnymi.

Podstawowe zasady określające istotę i specyfikę półprezydenckiej formy rządów przejawiają się w postanowieniach ustanawiających relacje pomiędzy najwyższymi organami państwowymi. Istniejący we Francji od 1958 r. system polityczny jest różnie określany przez przedstawicieli doktryny. Od początku lat sześćdziesiątych do jego określenia najczęściej używa się zwrotu: systemem półprezydencki (przyjęty także w tej pracy), ale występują również takie określenia, jak zrjonalizowany system parlamentarny, mieszany system kompromisowy, system parlamentarno-prezydencki, czy prezydencko-rządowy.

W systemie półprezydenckim organizacja władzy wykonawczej jest dwustopniowa, należy do głowy państwa (w V Republice – prezydent) i rządu. Władza ustawodawcza należy do parlamentu (z pewnymi ograniczeniami na rzecz rządu), składającego się z dwóch izb: Zgromadzenia Narodowego i Senatu.

Kluczową pozycję wśród organów państwowych V Republiki zajmuje prezydent, wybierany w wyborach powszechnych co

³² W. Skrzydło, *Ustrój polityczny Republiki Francuskiej*, [w:] W. Skrzydło (red. nauk.), *Ustroje państw współczesnych*, Lublin 2000, s. 132.

czyni go reprezentantem narodu³³. Prezydent jest jednym z organów dwustopniowej egzekutywy, nie podlega odpowiedzialności politycznej przed parlamentem, tym samym nie może być odwołany przed końcem kadencji przez parlament. Prezydent Francji, jak w większości państw, podlega odpowiedzialności za zdradę stanu, odpowiedzialność ta ma charakter polityczno-karny i jest realizowana przed Wysokim Trybunałem Sprawiedliwości. Rząd, inaczej niż prezydent, odpowiada przed parlamentem za swoją działalność, dla prowadzenia której niezbędne jest aby posiadał zaufanie parlamentu. W przypadku utraty zaufania rząd podaje się do dymisji. Jakkolwiek ostateczna decyzja o dymisji rządu w praktyce należy do prezydenta, który może ją przyjąć lub rozwiązać parlament. Także w sytuacji kiedy rząd traci zaufanie głowy państwa, wówczas premier podaje się do dymisji. Dowodzi to, iż dla rządu istotniejsze jest posiadanie zaufania prezydenta niż parlamentu. Prezydent V Republiki posiada szereg uprawnień, których realizacja nie wymaga kontrasygnaty. Do prezydenta należy powołanie premiera i na jego wniosek pozostałych członków rządu, jak też przewodniczenie pracom Rady Ministrów³⁴. Powyższe uprawnienia prezydenta dają mu pełną kontrolę nad działalnością rządu. Bardzo istotny dla współpracy prezydenta i rządu, jest fakt większości parlamentarnej (w Zgromadzeniu Narodowym) i czy ową większość posiada opcja polityczna, z której pochodzi prezydent. Sytuacja jest prosta jeżeli prezydent i większość w Zgromadzeniu Narodowym są tej samej orientacji politycznej. Wówczas rząd powoływany przez Zgromadzenie Narodowe w pełni współpracuje z prezydentem, a jego członkowie pochodzą z partii prezydenta. W takiej sytuacji pozycja prezydenta jest bardzo silna, rząd i parlament praktycznie pozostają pod wpływem prezydenta. Rząd jest pod pełną kontrolą prezydenta i zarazem przy realizacji konstytucyjnych obowiązków w dużym stopniu uniezależniony jest od parlamentu. Zdecydowanie nieko-

³³ Organizację i kompetencje najwyższych organów państwowych V Republiki opracowano na podstawie Konstytucji Republiki Francuskiej z dnia 4 października 1958 r. *Konstytucja Francji*, Biblioteka Sejmowa, Warszawa 1997.

³⁴ Patrz art. 8 i 9 Konstytucji Republiki Francuskiej z dnia 4 października 1958 r.

rzystniej na współpracę dwóch członów egzekutywy wpływa fakt istnienia większości w Zgromadzeniu Narodowym nie pochodzącej z tego samego obozu politycznego co prezydent i tym samym będącej w opozycji do prezydenta. Stan, w którym rząd wywodzi się z odmiennej opcji politycznej niż prezydent określany jest przez Francuzów *cohabitation*, czyli współistnienie różnych opcji politycznych w łonie najwyższych organów państwowych. Podsumowując zapisy konstytucyjne dochodzimy do wniosku, iż pozycja prezydenta jest kluczową wśród organów państwowych, a w jego rękach ześrodkowana została władza państwowa.

Rząd w V Republice jest w dużym stopniu uniezależniony od parlamentu. Już przy samej analizie systematyki Konstytucji z 1958 r. zasadne jest wnioskowanie, także silnej pozycji rządu w stosunku do parlamentu. Świadczy o tym zawarte w konstytucji jako pierwsze postanowienia dotyczące prezydenta i rządu, a w następnej kolejności zamieszczone są regulacje dotyczące parlamentu. Artykuł 20 konstytucji stanowi, iż „rząd określa i prowadzi politykę narodu”. Z treści cytowanego artykułu wynikają szersze, niż tylko wykonawcze, kompetencje rządu. Prócz funkcji wykonawczych do rządu należy określenie polityki narodu. Przejawem wzmocnienia pozycji rządu jest również ograniczenie na jego rzecz funkcji ustawodawczej parlamentu. Należy się zgodzić z poglądem znanego konstytucjonalisty prof. Skrzydło, iż rząd nigdy w historii konstytucjonalizmu francuskiego nie był tak wysoko uplasowany, jak w V Republice. W Konstytucji z 1958 r. używane są dwa określenia: rządu i Rady Ministrów. Znamienne jest to, iż nie są traktowane jako synonimy, ale nadaje się im odmienne znaczenia. Poprzez rząd rozumiany jest organ kolegialny złożony z premiera i ministrów. Natomiast Radą Ministrów jest obradujący na posiedzeniach rząd z udziałem i pod przewodnictwem prezydenta. W drodze wyjątku premier może przewodniczyć w zastępstwie prezydenta Radzie Ministrów, na podstawie wyraźnego upoważnienia i przy określonym porządku dziennym. Rządowi może zostać przyznane prawo wydawania na czas określony ordonansów (dekretów z mocą ustawy), które podlegają zatwierdzeniu przez prezydenta. Przyznanie rządowi prawa wydawania ordonansów, przy taksatywnym wyliczeniu w konstytucji dziedzin, w których parlament może uchwalać

ustawy jest niewątpliwie jednym z przejawów osłabienia pozycji parlamentu. Twórcy konstytucji pracując nad określeniem pozycji parlamentu wśród innych organów państwowych kierowali się zasadą mającą stworzyć rządowi możliwie największą swobodę działania, maksymalnie uwalniając go z pod kontroli parlamentu³⁵.

Ustrój polityczny Francji od 1958 r. czyni to państwo jedynym w Europie, którego organizacja wywiera znaczny wpływ na obronę narodową i zarządzanie siłami zbrojnymi. Podstawowymi aktami prawnymi regulującymi problematykę obronności Francji jest Konstytucja Republiki Francuskiej z 1958 roku oraz dekret prezydenta z 1959 roku. System półprezydencki czyni z prezydenta kluczową postać w państwie dając mu szerokie uprawnienia w zakresie kierowania polityką bezpieczeństwa i obroną państwa tym samym czyni go najwyższym organem odpowiedzialnym za bezpieczeństwo i obronę państwa. Konstytucja *expressis verbis* przyznaje prezydentowi w art. 15 zwierzchnictwo nad siłami zbrojnymi, a także kompetencję do przewodniczenia najwyższemu radom i komitetom obrony narodowej. Przy prezydencie działają organy wspomagające realizację polityki obronnej. Jednym z nich jest Najwyższa Rada Obrony obradująca pod przewodnictwem prezydenta. Członkami Rady są: premier, ministrowie: obrony, spraw wewnętrznych, stosunków międzynarodowych oraz gospodarki i finansów, szef Sztabu Sił zbrojnych i szefowie rodzajów wojsk oraz inne osoby w zależności od potrzeb. Najwyższa Rada Obrony jest organem konsultacyjnym prezydenta szczególnie w zakresie opiniowania projektów normatywnych dotyczących polityki obronnej państwa. Rada Obrony działając pod przewodnictwem prezydenta spełnia także funkcje decyzyjne w obszarze kierowania obronnością państwa. Rada Obrony, jakkolwiek jest organem prezydenta to faktycznie funkcjonuje jako jeden z organów rządowych. W zastępstwie prezydenta posiedzeniach Rady może przewodniczyć premier, wówczas Rada Obrony posiada status Komitetu Obrony. Innym organem głównie o charakterze konsultacyjnym jest Ścisły Komitet Obrony zwoływany doraźnie przez prezydenta lub premiera. Organami wykonawczymi prezy-

³⁵ W. Skrzydło, *Ustrój polityczny...*, op. cit., s. 161.

denta w obszarze obronności są: Sekretariat Ogólny Urzędu Prezydenta i Specjalny Sztab Wojskowy Prezydenta. Na czele Sekretariatu Ogólnego stoi sekretarz generalny (osoba cywilna) z prawem uczestniczenia w posiedzeniach rządu dotyczących spraw obronności.

Jakkolwiek sprawy bezpieczeństwa i obronności państwa są w wyłącznej gestii prezydenta tzw. *domaine reserve* to wykonawstwo i bezpośrednia realizacja należy do rządu. Konstytucja w artykułach tytułu III poświęconych rządowi stanowi, iż to rząd dysponuje administracją i siłami zbrojnymi, a premier kieruje działalnością rządu i ponosi odpowiedzialność za obronę narodową. Z postanowień tych wynika, iż organem odpowiedzialnym bezpośrednio za obronę narodową jest premier. Do kompetencji premiera należy zarządzenie powszechnej mobilizacji na wypadek zagrożenia wojennego. Organem podległym premierowi, koordynującym problematykę obronności wewnątrz rządu jest Sekretariat Generalny Obrony Narodowej (SGON). Organ ten jest niezbędnym w realizacji przez premiera i rząd polityki obronnej. SGON należy do najważniejszych elementów w francuskim systemie kierowania obronnością. Jest swoistym spoiwem poszczególnych ministerstw w realizacji przez nie zadań obronnych, traktowany nieraz jako superministerstwo³⁶. Realizacja zadań obronnych rządu jest pod kontrolą i wpływem prezydenta, przed którym rząd jest odpowiedzialny i którego posiedzeniom prezydent może przewodniczyć.

Następnym po premierze elementem w systemie kierowania obronnością jest minister obrony odpowiedzialny za realizację polityki wojskowej. Minister obrony podobnie jak inni członkowie rządu mianowany jest przez prezydenta na wniosek premiera. W realizacji zadań minister podlega premierowi. Minister jest tym organem, który bezpośrednio wprowadza w życie politykę wojskową określoną przez prezydenta i premiera. Przetworzone wytyczne pochodzące od prezydenta i premiera przekazuje w formie rozkazów do podporządkowanych mu instytucji (w tym do Sztabu Sił zbrojnych) oraz nadzoruje ich wykonanie³⁷. Ministrowi obro-

³⁶ E. Martin, *Armed Services and Society*, Boulder 1988, s. 116.

³⁷ M. Tarkowski, *Cywilne...*, op. cit., s. 35.

ny podlega szef Sztabu Sił zbrojnych, który jest jednocześnie najbliższym współpracownikiem i doradcą ministra w sprawach szeroko pojętej problematyki wojskowej. Szef Sztabu Sił zbrojnych w okresie pokoju nie posiada kompetencji dowódczych w stosunku do sztabów rodzajów sił zbrojnych. Inaczej, na okres wojny może być mianowany generalnym szefem Sztabu Sił Zbrojnych i staje się naczelnym dowódcą sił zbrojnych. Minister obrony przewodniczy posiedzeniom Komitetu Szefów Sztabów. Komitet, w którego skład wchodzi: szef Sztabu Sił zbrojnych i szefowie rodzajów sił zbrojnych odgrywa istotną rolę w ministerstwie obrony.

Parlament francuski nie posiada istotnych uprawnień w dziedzinie obronności państwa, prócz tych, które wiążą się z realizacją funkcji ustawodawczej. W myśl art. 35 wypowiedzenie wojny wymaga upoważnienia parlamentu. Ważne dla spraw obronności jest postanowienie art. 7 konstytucji, który stanowi, iż „w przypadku opróżnienia urzędu prezydenta Republiki z jakiegokolwiek powodu lub zaistnienia przeszkody w jego sprawowaniu, stwierdzonej na wniosek rządu przez Radę Konstytucyjną bezwzględną większością jej członków, funkcje prezydenta Republiki, z wyjątkiem przewidzianych w art. 11 i 12, są tymczasowo sprawowane przez przewodniczącego Senatu, a jeżeli ten nie może ich sprawować, przez rząd”.

4.2. System rządów zgromadzenia (konwentu)

Przez system rządów zgromadzenia (czy inaczej system rządów parlamentarno-komitetowy, czy system rządów konwentu) rozumiemy zespół zasad polityczno-ustrojowych, określających w szczególności sposób stosunki między trzema naczelnymi organami państwowymi, tj. parlamentem, głową państwa i rządem, mianowicie w ten sposób, że parlament, jako najwyższy organ państwowy, bezpośrednio powołuje zarówno głowę państwa, jak i rząd, który jest niejako komitetem wykonawczym parlamentu³⁸. Z przytoczonej definicji systemu rządów zgromadzenia wynika

³⁸ *Mały leksykon...*, op. cit., s. 326.

(w przeciwieństwie do opisywanych wcześniej systemów rządów), iż nie realizuje on zasady trójpodziału władzy, jakkolwiek funkcjonuje w państwie o liberalno-demokratycznym charakterze, którym jest Szwajcaria. System konwentu opiera się na jednolitości władzy państwowej, która przejawia w sprawowaniu przez parlament pełni władzy państwowej. Parlament jest najwyższym organem państwowym pochodzącym z wyborów powszechnych, jest reprezentantem ludu, woli suwerena. Parlament – w przypadku Szwajcarii – Zgromadzenie Związkowe składa się z dwóch izb (rad): Rady Narodowej i Rady Kantonów. Rada Narodowa jest „niższą” izbą parlamentu i pochodzi z wyborów powszechnych opartych o proporcjonalny system wyborczy. Natomiast na Radę Kantonów, izbę „wyższą” składają się deputowani, którzy pochodzą z delegacji poszczególnych kantonów. W systemie rządów zgromadzenia parlament posiada niezwykle ważną i szeroką funkcję, jest to funkcja kreacyjna. Przejawia się ona w uprawnieniu parlamentu do powoływania najważniejszych organów w państwie i *wytyczania ich linii postępowania*. Rząd powoływany jest nie przez głowę państwa, a przez parlament i realizuje jego politykę. Rząd jest tu *swoistym komitetem wykonawczym parlamentu*, jest w pełni odpowiedzialny przed parlamentem, podlega jego szerokiej kontroli oraz jest mu całkowicie podporządkowany. Tylko do parlamentu należy uprawnienie zmiany składu rządu. Może odwoływać poszczególnych członków, jak i cały rząd. Jakkolwiek wśród rozwiązań ustrojowych w Szwajcarii nie ma klasycznego rodzaju odpowiedzialności politycznej rządu przed parlamentem (właściwej dla wielu innych państw europejskich) i tym samym brak jest instytucji wotum nieufności, jako parlamentarnego środka kontroli.

Parlament w systemie rządów zgromadzenia, prócz ważnej funkcji kreacyjnej (powoływania najważniejszych organów państwowych), realizuje funkcję legislacyjną i posiada szerokie uprawnienia kontrolne. W procesie ustawodawczym obie izby parlamentu szwajcarskiego mają w zasadzie równorzędne kompetencje.

Szwajcaria jest jedynym państwem, w którym funkcjonuje system rządów zgromadzenia (konwentu). Rząd, w tym państwie Rada Związkowa, wybierany jest przez Zgromadzenie Związko-

we. Rada Związkowa składa się z siedmiu członków, jest ona niejako komisją wykonawczą parlamentu i działa pod kierunkiem przewodniczącego, który nosi tytuł prezydenta Konfederacji Szwajcarskiej. Ze stanowiskiem przewodniczącego Rady Związkowej nie wiąże się szczególna pozycja wśród organów państwowych, a wśród innych członków rządu przewodniczący jest *primus inter pares*. W szczególny sposób, nie spotykany w innych państwach europejskich, jest wybierany przewodniczący Rady Związkowej, jest on co prawda wybierany przez parlament ale na zasadzie rotacji. To znaczy, iż członkowie Rady Związkowej wybierani są na stanowisko przewodniczącego na jeden rok, po którym na funkcję tę powoływany jest inny członek Rady. Podsumowując pozycję przewodniczącego Rady Związkowej, który także spełnia rolę prezydenta Konfederacji Szwajcarskiej, należy powiedzieć, iż nie posiada on szczególnych uprawnień, a jego funkcja ma głównie charakter reprezentatywny.

Organizacja i funkcjonowanie Rady Związkowej nie ma charakteru kolegialnego, a każdy z siedmiu członków Rady kieruje departamentem (resortem) w sposób samodzielny i niezależny od pozostałych członków rządu realizuje zadania stojące przed resortem. Organizacyjnie Rada Związkowa podzielona jest na siedem departamentów (resortów): spraw zagranicznych (polityczny), sprawiedliwości i policji, wojskowy, wewnętrzny, finansów i ceł, gospodarki publicznej i transportu, komunikacji i energetyki. Departament Wojskowy jest jednym z ważniejszych organów rządowych, kieruje nim osoba cywilna. Szefowi Departamentu Wojskowego podlegają między innymi: Sztab Generalny, dowódca sił powietrznych i dowódca korpusów armijnych. Departament Wojskowy jest tym organem Rady Związkowej, który realizuje zadania związane z obronnością kraju. Jego organem doradczym jest Komisja Wojskowa Obrony Kraju.

Praktyka polityczno-ustrojowa Szwajcarii pokazuje, iż nawet przy dominującej roli parlamentu (Zgromadzenia Związkowego) w strukturze organów państwowych, prężna i o dużym autorytecie jej członków, Rada Związkowa jest w stanie uzyskać znaczną samodzielność w realizacji stojących przed nią zadań. Z jednej strony prężna o dużym autorytecie i uzyskujące względną samodzielność komitety wykonawcze, z drugiej, instytucje właściwe

dla demokracji bezpośredniej tworzą pewne mechanizmy powściągające władzę parlamentu i pozwalające w pełni zachować Szwajcarii właściwości państwa liberalnej demokracji.

W Szwajcarii z funkcjonującym system rządów zgromadzenia (konwentu), parlament jest najwyższym organem państwowym, tym samym jest organem, który spełnia decydującą rolę w kształtowaniu i realizacji polityki bezpieczeństwa państwa i w węższym zakresie polityki obronnej. W czasie pokoju siły zbrojne podlegają Zgromadzeniu Związkowemu. W okresie zagrożenia państwa lub wojny parlament decyduje o mobilizacji i na wniosek Rady Związkowej mianuje naczelnego dowódcę, z jednoczesnym nadaniem mu stopnia generalskiego³⁹. W sytuacji zagrożenia państwa lub wojny kompetencje w zakresie kierowania obronnością państwa przechodzą z parlamentu na Radę Związkową, która jest głównym ośrodkiem decyzyjnym, a realizacją wypracowanych przez nią decyzji zajmuje się naczelnny dowódca mianowany przez Zgromadzenie Związkowe. Do organów kierowania obronnością państwa, należą podporządkowane Radzie Związkowej: Centralny Urząd Obrony Powszechnej i Rada Obrony Powszechnej. Podstawowymi aktami prawnymi regulującymi problematykę obronności w Szwajcarii są: Konstytucja Związkowej Konfederacji Szwajcarskiej z 1874 r. i obowiązująca od 1973 r. Ustawa o obronie powszechnej państwa. Powyższe akty prawne ustanawiają Szwajcarię państwem, które prowadzi politykę zbrojnej neutralności.

4.3. Zracjonalizowany system parlamentarny (parlamentarno-gabinetowy) na przykładzie Konstytucji RP z 1997 r.

Porozumienia zawarte przy „okrągłym stole” dały początek przemianom ustrojowym w Polsce oraz stworzyły warunki do podjęcia prac nad nową konstytucją, które formalnie rozpoczęto

³⁹ Art. 35 pkt 4, 6, 9 Konstytucji Związkowej Konfederacji Szwajcarskiej z 1874 r.

w grudniu 1989 roku⁴⁰. Prace zmierzające do uchwalenia nowej konstytucji można podzielić na kilka etapów, najważniejszy z nich, bo zakończony uchwaleniem nowej konstytucji, rozpoczął się po wyborach 19 września 1993 roku. Od maja następnego roku zaczęto wносить projekty Konstytucji RP według postanowień znowelizowanej Ustawy z dnia 23 kwietnia 1992 r. o trybie przygotowania i uchwalenia Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej⁴¹. Projekt prezydencki został wniesiony 6 maja; 9 maja zostały wniesione dwa projekty: projekt Unii Demokratycznej i projekt SLD. Wspomniana nowelizacja ustawy z 23 kwietnia 1992 r. umożliwiła rozpatrzenie przez Komisję Konstytucyjną również projektów zgłoszonych w poprzednich kadencjach Sejmu i Senatu (art. 12a), co znalazło zastosowanie do projektów: Senatu I kadencji; PSL/UP; KPN i projektu PC⁴². Jako ostatni wpłynął obywatelski projekt konstytucji wniesiony 5 września 1994 r. przez pełnomocnika w osobie przewodniczącego KK NSZZ „Solidarność”. Pierwsze czytanie w Zgromadzeniu Narodowym (ZN) zakończyło się przesłaniem wszystkich siedmiu przedłożonych projektów, z zadaniem przygotowania projektu jednolitego⁴³. Dalsze prace Komisji Konstytucyjnej polegały na pracy wariantowej polegającej na opracowywaniu wariantowym projektów konstytucji.

Konstytucję uchwaloną w drugim czytaniu (dnia 22 marca 1997 roku) przewodniczący ZN przesłał prezydentowi RP, który zaproponował zmiany do nowo uchwalonej ustawy zasadniczej. Po rozpatrzeniu zmian wniesionych przez prezydenta Zgromadzenie Narodowe uchwaliło Konstytucję RP w trzecim czytaniu

⁴⁰ Zaowocowało to, już na samym początku, opracowaniem projektów konstytucji przez Komisję Konstytucyjną Sejmu X kadencji i Komisje Konstytucyjną Senatu I kadencji. Patrz: *Komisja Konstytucyjna. Biuletyn*, Kancelaria Sejmu, Biuro Prasowe, Warszawa 1990–1991, tomy I–XLI oraz *Prace Komisji Konstytucyjnej Senatu*, Poznań–Warszawa, zeszyty 1–5.

⁴¹ DzU z 1992 r., nr 67, poz. 336.

⁴² III Kongres PC podjął uchwałę o wycofaniu z Komisji Konstytucyjnej własnego projektu. Pomimo wątpliwości co do skuteczności prawnej tego rodzaju wycofania projektu, postanowiono wycofać projekt PC.

⁴³ *Projekty Konstytucji 1993–1997, część I*, (do druku przygotował R. Chruściak), Warszawa 1997, s. 26.

w dniu 2 kwietnia 1997 r. Następnie 16 lipca tegoż roku uchwalona konstytucja przez Zgromadzenie Narodowe została podpisana przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej. Konstytucja RP po opublikowaniu 16 lipca 1997 w Dzienniku Ustaw nr 78 pod pozycją 483 weszła w życie 17 października 1997 roku.

Można przyjąć, iż z uchwaleniem nowej konstytucji zakończył się główny etap procesu transformacji polityczno-ustrojowej państwa, zakończone zostały prace w zakresie stanowienia ustrojowo-prawnych podstaw działania instytucji władzy państwowej.

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 1997 r. wprowadzała w państwie tzw. zrationalizowany system parlamentarny (parlamentarno-gabinetowy), którego konstrukcja oparta została na zasadzie podziału i równowagi władz: ustawodawczej, wykonawczej i sędowniczej. Władzę ustawodawczą w myśl konstytucji w Polsce sprawuje Sejm i Senat, władzę wykonawczą Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej i Rada Ministrów, a władzę sędowniczą sądy i trybunały.

Wprowadzony zrationalizowany system parlamentarno-gabinetowy poprzez określenie podstawowych reguł i zasad dotyczących pozycji ustrojowej, organizacji, zakresu uprawnień i relacji pomiędzy naczelnymi organami państwa stał się jednym z głównych determinantów określających kształt systemu kierowania obronnością państwa. Tym samym typ przyjętego systemu rządów w państwie określił podstawowe właściwości naczelnych organów państwa w zakresie kierowania obronnością państwa. Ogólne normy i główne zasady konstytucyjne właściwe dla państwa demokratycznego stały się podstawą dla szczegółowych rozwiązań w zakresie kierowania obronnością państwa. Wprowadzony Konstytucją RP z 1997 r. system rządów jakkolwiek w pełni odpowiadający zasadom demokratycznego państwa prawa nie oznaczał, iż rozwiązania w dziedzinie obronności w Polsce będą identyczne z rozwiązaniami przyjętymi w innych państwach demokratycznych. Ponieważ jak ustalono różne systemy rządów w państwach demokratycznych przyjmują odmienne zasady określające pozycję ustrojową, organizację, zadania i relacje pomiędzy naczelnymi organami państwa, tym samym determinując odmienne rozwiązania w poszczególnych państwach w dziedzinie obronności. Także przyjęte w Polsce szczegółowe rozwiązania

w zakresie bezpieczeństwa i obronności państwa różnią się pod wieloma względami z rozwiązaniami istniejącymi w innych państwach demokratycznych, nawet w tych o podobnym systemie rządów.

W Konstytucji RP z 1997 r. nie został zamieszczony odrębny rozdział poświęcony wyłącznie regulacjom dotyczącym spraw z zakresu bezpieczeństwa, obronności państwa oraz sił zbrojnych, problematyka ta podejmowana jest w różnych miejscach konstytucji, zazwyczaj łącznie z regulacją takich zagadnień, jak pozycja ustrojowa, uprawnienia i zadania naczelnych organów państwa. Ustawodawca konstytucyjny zdecydował się jedynie na poświęcenie rozdziału stanom nadzwyczajnym, co pomimo nie wyczerpania w pełni przedmiotu regulacji, należy uznać za właściwe.

W rozdziale pierwszym konstytucji, zatytułowanym *Rzeczpospolita*, zostały zawarte zasady ustrojowe, na których opiera się organizacja władzy państwowej. W tym rozdziale umieszczony został również artykuł określający pozycję i funkcje sił zbrojnych w państwie. Siły Zbrojne Rzeczypospolitej Polskiej służą ochronie niepodległości państwa i niepodzielności jego terytorium oraz zapewnieniu bezpieczeństwa i nienaruszalności jego granic. W artykule tym, po raz pierwszy w historii polskiego konstytucjonalizmu, wprowadzono zasadę zachowania neutralności sił zbrojnych w sprawach politycznych oraz podległości cywilnej i demokratycznej kontroli (art. 26). Umieszczenie już na początku konstytucji, w rozdziale regulującym zasady ustrojowe, zasad dotyczących sił zbrojnych świadczy o ich szczególnej pozycji wynikającej z zadań, jakie realizują, należących do podstawowych wartości stanowiących o bycie państwa.

Zasady zawarte w rozdziale pierwszym konstytucji poświęcone zagadnieniom ustrojowym państwa stanowią podstawę dla pozostałych norm konstytucyjnych oraz szczegółowych norm zawartych w aktach prawnych niższego rzędu, w których rozwinięte i skonkretyzowane zostały postanowienia dotyczące pozycji ustrojowej i kompetencji organów władzy wykonawczej i ustawodawczej w zakresie obronności i kierowania obronnością państwa.

W oparciu o dotychczasowe rozważania dokonane głównie na przykładzie wybranych państw o ustroju demokratycznym wyini-

ka, iż podstawowym wyznacznikiem wpływającym na kształt systemu kierowania obronnością w demokratycznym państwie jest rodzaj przyjętego systemu rządów. Naturalną konsekwencją przyjętego systemu rządów, rozumianego tu, jako zespół zasad polityczno-prawno-ustrojowych określających w szczególności sposób stosunki między konstytucyjnie wyodrębnionymi naczelnymi organami państwa, jest określenie organów państwowych, które będą odgrywały decydującą rolę w kierowaniu państwem, a więc i w kierowaniu obronnością tegoż państwa.

Faktem decydującym dla naszych dalszych rozważań jest przyjęty przez Konstytucję Rzeczypospolitej Polskiej z 1997 roku rodzaj stosunków między parlamentem, prezydentem i rządem, który wskazuje na to, iż w Polsce za system rządów przyjęto zracjonalizowany system parlamentarny (parlamentarno-gabinetowy). Jak zaznaczono konstrukcja systemu rządów w Konstytucji RP z 1997 r. oparta została na zasadzie podziału władzy i równowagi władz: ustawodawczej, wykonawczej i sądowniczej, *co zaznacza się już w szczegółowych rozwiązaniach kształtujących system sprawowania władzy państwowej*⁴⁴.

Podsumowując, system rządów wprowadzony obowiązującą konstytucją wprawdzie swym kształtem najbardziej przypomina klasyczny system parlamentarny, to jednak fakt wprowadzenia do niego pewnych odmiennych rozwiązań, czyni zasadne określenie go mianem zracjonalizowanego systemu parlamentarnego. Głównymi jego cechami są:

1. Parlament jako organ reprezentujący naród wyłaniany jest w wyborach powszechnych, w konstytucji wzmocniono pozycję Sejmu w zakresie realizacji funkcji ustawodawczej i kontrolnej.

2. Kompetencje głowy państwa (prezydenta) i szefa rządu są rozłączne, tzw. dwuczłonowa organizacja egzekutywy. Pozycja i uprawnienia prezydenta są większe niż w klasycznym systemie parlamentarnym⁴⁵, w którym głowa państwa zazwyczaj powoływana jest przez parlament i pozbawiona realnej władzy. W przy-

⁴⁴ R. Mojak, *Zasada parlamentarnego systemu rządów*, [w:] W. Skrzydło (red.), *Polskie prawo konstytucyjne*, Lublin 1998, s. 153.

⁴⁵ Jednak należy zaznaczyć, iż Konstytucja RP z 1997 r. znacznie osłabiła pozycję prezydenta w stosunku do tej jaką przyznawała mu Mała Konstytucja z 1992 r.

jętym systemie rządów prezydent wybierany jest przez naród w wyborach powszechnych i bezpośrednich, co wpływa znacząco na wzmocnienie jego pozycji i szerszy wachlarz uprawnień, w tym, tych uprawnień, które nie wymagają kontrasygnaty⁴⁶.

3. Ukształtowana większość parlamentarna po wyborach uzyskuje legitymację do utworzenia rządu, premierem zazwyczaj zostaje lider partii zwycięskiej, prezydent desygnuje premiera i na jego wniosek powołuje ministrów.

4. Rząd podlega odpowiedzialności politycznej przed parlamentem, a prezydentowi przysługuje prawo rozwiązania parlamentu przed upływem kadencji. Władza wykonawcza dla skutecznego działania musi posiadać poparcie w większości parlamentarnej.

5. Dość istotną cechą charakteryzującą zracjonalizowany system parlamentarno-gabinetowy, tym samym, odróżniającą go od klasycznej postaci systemu parlamentarnego jest silna pozycja premiera w rządzie, który odgrywa decydującą rolę w tworzeniu, jak i późniejszym działaniu rządu.

6. Konstytucja RP z 1997 r. wprowadza również nową instytucję w polskim konstytucjonalizmie, tzw. konstruktywne wotum nieufności wyrażane przez Sejm Radzie Ministrów.

Istotną konsekwencją dla rozwiązań w dziedzinie obronności jest fakt, iż współczesny ustrój Polski oparty na parlamentarno-gabinetowym systemie rządów zmodyfikowany jest w stosunku do jego pierwotnego wzorca poprzez wprowadzenie powszechnych wyborów prezydenckich, wyposażeniu prezydenta w znaczne kompetencje przy jednoczesnej centralnej pozycji Rady Ministrów, jako organu władzy wykonawczej, z silnym premierem w składzie⁴⁷.

W myśl postanowień Konstytucji z 1997 r. prezydent stoi na straży suwerenności i bezpieczeństwa państwa oraz nienaruszalności i niepodzielności jego terytorium, jest także najwyższym

⁴⁶ Prezydent wyposażony jest m.in. w prawo arbitrażu pozwalające wpływać na prawidłowe funkcjonowanie państwa. Jest to jedno z uprawnień prezydenta wzmacniających jego pozycję.

⁴⁷ Szerzej: P. Winczorek, *Prawo konstytucyjne Rzeczypospolitej Polskiej*, Warszawa 2003, s. 229.

zwierzchnikiem sił zbrojnych RP⁴⁸. W czasie pokoju zwierzchnictwo nad SZ prezydent sprawuje za pośrednictwem ministra obrony narodowej. Do prezydenta należy zarządzenie powszechnej lub częściowej mobilizacji i użycie SZ do obrony państwa, jednak może podjąć taką decyzję na wniosek prezesa Rady Ministrów i tylko w sytuacji bezpośredniego, zewnętrznego zagrożenia państwa. Do uprawnień prezydenta należy również powzięcie decyzji o wprowadzeniu stanu wojennego na części lub całym terytorium państwa w sytuacji zewnętrznego zagrożenia, zbrojnej napaści na terytorium RP lub gdy z umowy międzynarodowej wynika zobowiązanie do wspólnej obrony przeciwko agresji. Również w tym przypadku prezydent nie działa samodzielnie, a na wniosek Rady Ministrów. Prezydent mianuje szefa Sztabu Generalnego i dowódców rodzajów SZ, a na czas wojny, na wniosek prezesa Rady Ministrów, mianuje naczelnego dowódcę sił zbrojnych (NDSZ). W zakresie bezpieczeństwa wewnętrznego i zewnętrznego organem doradczym prezydenta jest Rada Bezpieczeństwa Narodowego (RBN).

Jednak główną rolę w przygotowaniu systemu kierowania obronnością państwa w czasie pokoju pełni drugi członek władzy wykonawczej, tj. Rada Ministrów. Wynika to z ogólnej pozycji ustrojowej tego organu, właściwości oraz przydzielonych mu kompetencji. Do RM należy m.in.: prowadzenie polityki wewnętrznej i zagranicznej państwa, zapewnienie bezpieczeństwa zewnętrznego państwa oraz sprawowanie ogólnego kierownictwa w dziedzinie obronności kraju. W strukturze Rady Ministrów organem, do którego należy kierowanie obroną narodową jako działem administracji rządowej jest minister obrony narodowej, jest on naczelnym organem administracji państwowej w dziedzinie obronności państwa. Do zakresu działania ministra obrony narodowej należy m.in.: kierowanie w czasie pokoju całokształtem działalności SZ; przygotowanie założeń obronnych państwa; realizowanie generalnych założeń, decyzji i wytycznych RM w zakresie obrony państwa; sprawowanie ogólnego nadzoru nad realizacją zadań obronnych przez organy administracji państwo-

⁴⁸ Patrz art. 126 ust. 2 i art. 134 ust. 1 Konstytucji RP z 2 kwietnia 1997 roku (DzU z 1997 r., nr 78, poz. 483).

wej, instytucje państwowe, samorządy, przedsiębiorstwa i inne podmioty⁴⁹. W czasie pokoju w imieniu ministra obrony narodowej siłami zbrojnymi dowodzi szef Sztabu Generalnego.

Istotnym aktem prawnym określającym zasady działania organów władzy publicznej w czasie stanu wojennego jest Ustawa z dnia 29 sierpnia 2002 r. o stanie wojennym oraz o kompetencjach naczelnego dowódcy sił zbrojnych i zasadach jego podległości konstytucyjnym organom Rzeczypospolitej Polskiej⁵⁰. Zgodnie z tą ustawą w czasie stanu wojennego organy władzy publicznej działają w dotychczasowych strukturach organizacyjnych państwa i w ramach przysługujących im kompetencji. Art. 10, ust. 1 stanowi, iż w razie wystąpienia konieczności obrony państwa, obroną tą kieruje prezydent we współdziałaniu z RM. Zatem kierowanie obroną państwa w czasie wojny należy do prezydenta, który jest głównym organem decyzyjnym i ponosi za swoją działalność odpowiedzialność. Dowodzenie SZ w czasie obrony państwa należy do NDSZ, który podlega prezydentowi.

Aktualnie obowiązujące rozwiązania prawne w zakresie kierowania obronnością państwa nasuwają pewne wątpliwości co do zapewnienia przez nie właściwych warunków dla sprawnego funkcjonowania najwyższych organów władzy publicznej w czasie obrony państwa. Jednym z podstawowych pytań, na które należy udzielić odpowiedzi jest pytanie, czy w ramach przyjętego systemu rządów pozycja oraz posiadane kompetencje i zadania dwóch organów władzy wykonawczej (prezydenta i RM) dają gwarancję sprawnego i bezkolizyjnego ich działania w czasie obrony państwa? Dość silna pozycja i podział kompetencji pomiędzy prezydentem i RM stwarza niebezpieczeństwo powstawaniu sytuacji konfliktowych uniemożliwiających właściwe funkcjonowanie państwa. Także sytuacja, w której przygotowanie, w czasie pokoju, systemu kierowania obronnością państwa (do należytego funkcjonowania w sytuacji konieczności obrony państwa) należy do rządu, który ponosi za to odpowiedzialność, a kierowanie tym systemem, w czasie stanu wojennego, ma nale-

⁴⁹ Patrz: Ustawa z dnia 14 grudnia 1995 r. o urzędzie Ministra Obrony Narodowej (DzU z 1996 r., nr 10, poz. 56).

⁵⁰ DzU z 2002 r., nr 156, poz. 1301.

żeć do prezydenta nie daje gwarancji, że prezydent, nie biorąc bezpośredniego udziału w przygotowaniu systemu, będzie w stanie właściwie nim pokierować i będzie posiadał do tego odpowiednie przygotowanie. W tym przypadku nie zostaje zachowana ciągłość.

Przy wielu wątpliwościach dotyczących poprawności rozwiązań w zakresie kierowania obronnością państwa należy podnieść problem NDSZ. Obecnie zgodnie z postanowieniami zawartymi w Konstytucji NDSZ powołuje prezydent na czas wojny. Dalej ustawa o stanie wojennym oraz o kompetencjach naczelnego dowódcy sił zbrojnych i zasadach jego podległości (...) stanowi, iż prezydent w czasie stanu wojennego może mianować na wniosek premiera NDSZ. Zatem zgodnie z art. 229 konstytucji określającym przesłanki wprowadzenia stanu wojennego NDSZ może być mianowany przez prezydenta w sytuacji zewnętrznego zagrożenia państwa, a gdy nie nastąpiła jeszcze zbrojna napaść na terytorium kraju, co oczywiście należy uznać za właściwe rozwiązanie. Natomiast wydaje się, iż ustawodawca popełnił błąd nie konkretyzując kto ma być wyznaczony na stanowisko NDSZ. Nie może być sytuacji, iż dopiero w razie napaści na terytorium państwa określona osoba dowiaduje się, iż ma zostać NDSZ. Właściwym byłoby zamieszczenie zapisu stanowiącego, iż szef Sztabu Generalnego na czas wojny mianowany jest przez prezydenta na stanowisko naczelnego dowódcy sił zbrojnych.

Zakończenie

Dokonując analizy występujących współcześnie systemów rządowych w kontekście ich wpływu na kształt rozwiązań w obszarze kierowania obronnością państwa dokonano kilku uogólnień:

1. Prawno-ustrojowe zasady organizacji państwowej w dużej mierze oparte są na: narodowych tradycjach i doświadczeniach, kulturze politycznej, ewolucji rozwiązań systemowych, posiłkowaniu się doświadczeniami sąsiedzkimi oraz na wielu innych uwarunkowaniach właściwych danemu państwu.

2. Zasady organizacji aparatu państwowego (systemu rządów) w demokratycznych formach państwa są podstawowym determinantem rozwiązań w obszarze kierowania obronnością państwa.

3. Wspólnym dla państw demokratycznych posiadających nawet różne systemy rządów jest to, iż szeroko rozumiana problematyka kierowania obronnością państwa należy do zakresu działania władzy wykonawczej.

4. Władza ustawodawcza i sędownicza nie posiada bezpośredniego wpływu na realizację zadań związanych z obronnością państwa; władza ustawodawcza głównie poprzez realizację funkcji ustawodawczej posiada wpływ na dziedzinę obronności państwa, ale nie są to kompetencje wykonawcze (kierownicze, dowódcze itp.), a bardziej polegające na kreowaniu polityki obronnej państwa.

5. W obrębie władzy wykonawczej, w zależności od przyjętych zasad organizacji aparatu państwowego, występują różnice organizacyjno-kompetencyjne wśród organów realizujących funkcje w obszarze kierowania obronnością.

6. W systemie parlamentarno-gabinetowym centralną rolę w kierowaniu obronnością państwa sprawuje szef rządu wywodzący się z większości parlamentarnej i powołany przez głowę

państwa, (w Polsce w czasie wojny kierowanie obronnością państwa należy do prezydenta).

7. Siły zbrojne w państwie podlegają prezydentowi (Stany Zjednoczone, Francja) bądź premierowi (Niemcy, Wielka Brytania) przy czysto tytularnej zależności od głowy państwa; Ministerstwem Obrony Narodowej kieruje osoba cywilna, bezpośrednie dowodzenie siłami zbrojnymi należy do żołnierza zawodowego podporządkowanego ministrowi obrony.

8. Praktycznie dla wszystkich państw właściwym jest posiadanie organów kolegialnych o charakterze opiniodawczo-doradczym w zakresie bezpieczeństwa i obronności państwa. W pewnych przypadkach mogą to być organy o kompetencjach decyzyjnych – z reguły gdy ich pracom przewodniczy głowa państwa lub szef rządu. Przykładami takich organów kolegialnych są: w Stanach Zjednoczonych – Rada Bezpieczeństwa Narodowego, w RFN – Federalna Rada Bezpieczeństwa, w Wielkiej Brytanii – Komitet Polityki Obronnej, w Francji – Najwyższa Rada Obrony.

Jakkolwiek przedstawione uogólnienia współczesnych rozwiązań w dziedzinie kierowania obronnością wskazują na pewne podobieństwa co do podstawowych zasad organizacji systemów kierowania obronnością w państwach demokratycznych, to obok tych podobieństw występuje wiele cech różniących systemy kierowania obronnością w poszczególnych państwach. Owe różnice wynikają z licznych uwarunkowań wewnętrznych i zewnętrznych najczęściej właściwych tylko danemu państwu.

W kontekście kierowania obronnością państwa, prezydenckim systemom rządów można przypisać wiele zalet, główne z nich, a zarazem, wydaje się, mające największe znaczenie w realizacji zadań obronnych to: pragmatyzm, sprawność, szybkość w działaniu i podejmowaniu kluczowych decyzji oraz jasne wyodrębnienie jednego ośrodka decyzyjnego w państwie ponoszącego główną odpowiedzialność za obronność państwa. Ogólną zaletą systemu prezydenckiego jest stabilność władzy wykonawczej i rygorystyczna realizacja zasady podziału władzy. Natomiast paradoksalnie pewnym niebezpieczeństwem w przypadku tego systemu, głównie dla demokratycznego sposobu sprawowania władzy, jest silna i niezależna pozycja prezydenta, która w państwach nieposiadających demokratycznych tradycji ustrojowych i odpowied-

niej kultury politycznej może prowadzić do powstawania reżimów dyktatorskich.

W systemach parlamentarno-gabinetowych, o dwuczłonowej egzekutywie, przy nie dość precyzyjnych regulacjach konstytucyjnych i ustawowych (dających podstawę do swobodnej interpretacji) mogą wystąpić trudności ze wskazaniem organu o decydującej roli w kierowaniu obronnością państwa. Pewne słabości systemu parlamentarno-gabinetowego mogą pojawiać się w państwach, w których działa wiele stosunkowo silnych, lecz ostro zwalczających się partii. Sytuacja taka prowadzi często do niestabilności w obrębie władzy wykonawczej (częste zmiany gabinetów). W systemach politycznych, w których wiele partii konkuruje o władzę, pozycja rządu wobec parlamentu jest słaba, a wszelkie szybkie i skuteczne działania rządu mogą być blokowane przez parlament. Tym samym skuteczność systemu parlamentarno-gabinetowego w sytuacjach zagrożenia państwa może być mniejsza. Proste, jasne, kompletne i nie dające się interpretować na różne sposoby – jednym słowem – dobre regulacje prawne, mogą niwelować słabości systemu parlamentarnego w sytuacjach kryzysowych państwa. System parlamentarno-gabinetowy jest szczególnie przydatny dla ustabilizowanych społeczeństw funkcjonujących w warunkach spokojnego rozwoju niepodlegających głębokim przemianom i fluktuacjom.

W systemie mieszanym (półprezydenckim) swoistą konsekwencją jego istoty (tj. rozwiązań charakterystycznych dla obu wymienionych wyżej systemów) jest przejście pozytywnych rozwiązań, jak i możliwych słabości właściwych systemom: prezydenckiemu i parlamentarnemu.

System zgromadzenia (konwentu) występujący wspólnie w Szwajcarii, charakteryzuje się dość wyjątkowymi zasadami organizacji obrony narodowej i kierowania obronnością państwa. Siły zbrojne w czasie pokoju podlegają Zgromadzeniu Związkowemu (parlamentowi), jedynie w okresie zagrożenia państwa lub wojny kierowanie obronnością państwa przechodzi na Radę Związkową (rząd), a dowodzenie wojskami na mianowanego przez parlament naczelnego dowódcę.

**Wyciąg z Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z 1997 roku
(DzU z 1997 r., nr 78, poz. 483)**

**1. Przepisy z rozdziału I Konstytucji zatytułowanego Rzecz-
pospolita istotne dla rozwiązań w zakresie obronności pań-
stwa**

Art. 4.

1. Władza zwierzchnia w Rzeczypospolitej Polskiej należy do Narodu.

2. Naród sprawuje władzę przez swoich przedstawicieli lub bezpośrednio.

Art. 5.

Rzeczpospolita Polska strzeże niepodległości i nienaruszalności swojego terytorium, zapewnia wolności i prawa człowieka i obywatela oraz bezpieczeństwo obywateli, strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju.

Art. 6.

1. Rzeczpospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju.

2. Rzeczpospolita Polska udziela pomocy Polakom zamieszkałym za granicą w zachowaniu ich związków z narodowym dziedzictwem kulturalnym.

Art. 7.

Organy władzy publicznej działają na podstawie i w granicach prawa.

Art. 8.

1. Konstytucja jest najwyższym prawem Rzeczypospolitej Polskiej.

2. Przepisy Konstytucji stosuje się bezpośrednio, chyba że Konstytucja stanowi inaczej.

Art. 9.

Rzeczpospolita Polska przestrzega wiążącego ją prawa międzynarodowego.

Art. 10.

1. Ustrój Rzeczypospolitej Polskiej opiera się na podziale i równowadze władzy ustawodawczej, władzy wykonawczej i władzy sądowniczej.

2. Władzę ustawodawczą sprawują Sejm i Senat, władzę wykonawczą Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej i Rada Ministrów, a władzę sądowniczą sądy i trybunały.

Art. 26.

1. Siły Zbrojne Rzeczypospolitej Polskiej służą ochronie niepodległości państwa i niepodzielności jego terytorium oraz zapewnieniu bezpieczeństwa i nienaruszalności jego granic.

2. Siły Zbrojne zachowują neutralność w sprawach politycznych oraz podlegają cywilnej i demokratycznej kontroli.

Art. 31.

3. Ograniczenia w zakresie korzystania z konstytucyjnych wolności i praw mogą być ustanawiane tylko w ustawie i tylko wtedy, gdy są konieczne w demokratycznym państwie dla jego bezpieczeństwa lub porządku publicznego, bądź dla ochrony środowiska, zdrowia i moralności publicznej, albo wolności i praw innych osób. Ograniczenia te nie mogą naruszać istoty wolności i praw.

Art. 82.

Obowiązkiem obywatela polskiego jest wierność Rzeczypospolitej Polskiej oraz troska o dobro wspólne.

Art. 83.

Każdy ma obowiązek przestrzegania prawa Rzeczypospolitej Polskiej.

Art. 84.

Każdy jest obowiązany do ponoszenia ciężarów i świadczeń publicznych, w tym podatków, określonych w ustawie.

Art. 85.

1. Obowiązkiem obywatela polskiego jest obrona Ojczyzny.

2. Zakres obowiązku służby wojskowej określa ustawa.

3. Obywatel, któremu przekonania religijne lub wyznawane zasady moralne nie pozwalają na odbywanie służby wojskowej, może być obowiązany do służby zastępczej na zasadach określonych w ustawie.

Art. 89.

1. Ratyfikacja przez Rzeczpospolitą Polską umowy międzynarodowej i jej wypowiedzenie wymaga uprzedniej zgody wyrażonej w ustawie, jeżeli umowa dotyczy:

1) pokoju, sojuszy, układów politycznych lub układów wojskowych (...).

Art. 90.

1. Rzeczpospolita Polska może na podstawie umowy międzynarodowej przekazać organizacji międzynarodowej lub organowi międzynarodowemu kompetencje organów władzy państwowej w niektórych sprawach.

2. Uprawnienia parlamentu w zakresie obronności państwa

Art. 95.

1. Władzę ustawodawczą w Rzeczypospolitej Polskiej sprawują Sejm i Senat.

2. Sejm sprawuje kontrolę nad działalnością Rady Ministrów w zakresie określonym przepisami Konstytucji i ustaw.

Art. 115.

1. Prezes Rady Ministrów i pozostali członkowie Rady Ministrów mają obowiązek udzielenia odpowiedzi na interpelacje i zapytania poselskie w ciągu 21 dni.

2. Prezes Rady Ministrów i pozostali członkowie Rady Ministrów mają obowiązek udzielenia odpowiedzi w sprawach bieżących na każdym posiedzeniu Sejmu.

Art. 116.

1. Sejm decyduje w imieniu Rzeczypospolitej Polskiej o stanie wojny i o zawarciu pokoju.

2. Sejm może podjąć uchwałę o stanie wojny jedynie w razie zbrojnej napaści na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej lub gdy z umów międzynarodowych wynika zobowiązanie do wspólnej obrony przeciwko agresji. Jeżeli Sejm nie może się zebrać na posiedzenie, o stanie wojny postanawia Prezydent Rzeczypospolitej.

Art. 117.

Zasady użycia Sił Zbrojnych poza granicami Rzeczypospolitej Polskiej określa ratyfikowana umowa międzynarodowa lub ustawa. Zasady pobytu obcych wojsk na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej i zasady przemieszczania się ich przez to terytorium określają ratyfikowane umowy międzynarodowe lub ustawy.

Art. 118.

1. Inicjatywa ustawodawcza przysługuje posłom, Senatowi, Prezydentowi Rzeczypospolitej i Radzie Ministrów.

Art. 120.

Sejm uchwała ustawy zwykłą większością głosów w obecności co najmniej połowy ustawowej liczby posłów, chyba że Konstytucja przewiduje inną większość. W tym samym trybie Sejm podejmuje uchwały, jeżeli ustawa lub uchwała Sejmu nie stanowi inaczej.

Art. 231.

Rozporządzenie o wprowadzeniu stanu wojennego lub wyjątkowego Prezydent Rzeczypospolitej przedstawia Sejmowi w ciągu 48 godzin od podpisania rozporządzenia. Sejm niezwłocznie rozpatruje rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej. Sejm może je uchylić bezwzględną większością głosów w obecności co najmniej połowy ustawowej liczby posłów.

3. Uprawnienia prezydenta w zakresie obronności państwa

Art. 126.

1. Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej jest najwyższym przedstawicielem Rzeczypospolitej Polskiej i gwarantem ciągłości władzy państwowej.

2. Prezydent Rzeczypospolitej czuwa nad przestrzeganiem Konstytucji, stoi na straży suwerenności i bezpieczeństwa państwa oraz nienaruszalności i niepodzielności jego terytorium.

3. Prezydent Rzeczypospolitej wykonuje swoje zadania w zakresie i na zasadach określonych w Konstytucji i ustawach.

Art. 132.

Prezydent Rzeczypospolitej nie może piastować żadnego innego urzędu ani pełnić żadnej funkcji publicznej, z wyjątkiem tych, które są związane ze sprawowanym urzędem.

Art. 133.

1. Prezydent Rzeczypospolitej jako reprezentant państwa w stosunkach zewnętrznych:

1) ratyfikuje i wypowiada umowy międzynarodowe, o czym zawiadamia Sejm i Senat,

3. Prezydent Rzeczypospolitej w zakresie polityki zagranicznej współdziała z Prezesem Rady Ministrów i właściwym ministrem.

Art. 134.

1. Prezydent Rzeczypospolitej jest najwyższym zwierzchnikiem Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej.

2. W czasie pokoju Prezydent Rzeczypospolitej sprawuje zwierzchnictwo nad Siłami Zbrojnymi za pośrednictwem Ministra Obrony Narodowej.

3. Prezydent Rzeczypospolitej mianuje Szefa Sztabu Generalnego i dowódców rodzajów Sił Zbrojnych na czas określony. Czas trwania kadencji, tryb i warunki odwołania przed jej upływem określa ustawa.

4. Na czas wojny Prezydent Rzeczypospolitej, na wniosek Prezesa Rady Ministrów, mianuje Naczelnego Dowódcę Sił Zbrojnych. W tym samym trybie może on Naczelnego Dowódcę Sił Zbrojnych odwołać. Kompetencje Naczelnego Dowódcy Sił

Zbrojnych i zasady jego podległości konstytucyjnym organom Rzeczypospolitej Polskiej określa ustawa.

5. Prezydent Rzeczypospolitej, na wniosek Ministra Obrony Narodowej, nadaje określone w ustawach stopnie wojskowe.

6. Kompetencje Prezydenta Rzeczypospolitej, związane ze zwierzchnictwem nad Siłami Zbrojnymi, szczegółowo określa ustawa.

Art. 135.

Organem doradczym Prezydenta Rzeczypospolitej w zakresie wewnętrznego i zewnętrznego bezpieczeństwa państwa jest Rada Bezpieczeństwa Narodowego.

Art. 136.

W razie bezpośredniego, zewnętrznego zagrożenia państwa Prezydent Rzeczypospolitej, na wniosek Prezesa Rady Ministrów, zarządza powszechną lub częściową mobilizację i użycie Sił Zbrojnych do obrony Rzeczypospolitej Polskiej.

Art. 141.

1. W sprawach szczególnej wagi Prezydent Rzeczypospolitej może zwołać Radę Gabinetową. Radę Gabinetową tworzy Rada Ministrów obradująca pod przewodnictwem Prezydenta Rzeczypospolitej.

2. Radzie Gabinetowej nie przysługują kompetencje Rady Ministrów

Art. 142.

1. Prezydent Rzeczypospolitej wydaje rozporządzenia i zarządzenia na zasadach określonych w art. 92 i art. 93.

2. Prezydent Rzeczypospolitej wydaje postanowienia w zakresie realizacji pozostałych swoich kompetencji.

Art. 144.

1. Prezydent Rzeczypospolitej, korzystając ze swoich konstytucyjnych i ustawowych kompetencji, wydaje akty urzędowe.

2. Akty urzędowe Prezydenta Rzeczypospolitej wymagają dla swojej ważności podpisu Prezesa Rady Ministrów, który przez podpisanie aktu ponosi odpowiedzialność przed Sejmem.

4) inicjatywy ustawodawczej,

26) powoływania i odwoływania członków Rady Bezpieczeństwa Narodowego,

29) wydawania zarządzeń na zasadach określonych w art. 93,

4. Uprawnienia Rady Ministrów w zakresie obronności państwa

Art. 146.

1. Rada Ministrów prowadzi politykę wewnętrzną i zagraniczną Rzeczypospolitej Polskiej.

2. Do Rady Ministrów należą sprawy polityki państwa nie zastrzeżone dla innych organów państwowych i samorządu terytorialnego.

3. Rada Ministrów kieruje administracją rządową.

4. W zakresie i na zasadach określonych w Konstytucji i ustawach Rada Ministrów w szczególności:

7) zapewnia bezpieczeństwo wewnętrzne państwa oraz porządek publiczny,

8) zapewnia bezpieczeństwo zewnętrzne państwa,

10) zawiera umowy międzynarodowe wymagające ratyfikacji oraz zatwierdza i wypowiada inne umowy międzynarodowe,

11) sprawuje ogólne kierownictwo w dziedzinie obronności kraju oraz określa corocznie liczbę obywateli powoływanych do czynnej służby wojskowej,

Art. 148.

Prezes Rady Ministrów:

1) reprezentuje Radę Ministrów,

2) kieruje pracami Rady Ministrów,

3) wydaje rozporządzenia,

4) zapewnia wykonywanie polityki Rady Ministrów i określa sposoby jej wykonywania,

5) koordynuje i kontroluje pracę członków Rady Ministrów,

6) sprawuje nadzór nad samorządem terytorialnym w granicach i formach określonych w Konstytucji i ustawach,

7) jest zwierzchnikiem służbowym pracowników administracji rządowej

Art. 149.

1. Ministrowie kierują określonymi działami administracji rządowej lub wypełniają zadania wyznaczone im przez Prezesa Rady Ministrów. Zakres działania ministra kierującego działem administracji rządowej określają ustawy.

2. Minister kierujący działem administracji rządowej wydaje rozporządzenia. Rada Ministrów, na wniosek Prezesa Rady Ministrów, może uchylić rozporządzenie lub zarządzenie ministra.

3. Do przewodniczącego komitetu, o którym mowa w art. 147, ust. 4, stosuje się odpowiednio przepisy odnoszące się do ministra kierującego działem administracji rządowej.

Art. 152.

1. Przedstawicielem Rady Ministrów w województwie jest wojewoda.

2. Tryb powoływania i odwoływania oraz zakres działania wojewodów określa ustawa.

Art. 157.

1. Członkowie Rady Ministrów ponoszą przed Sejmem solidarną odpowiedzialność za działalność Rady Ministrów.

2. Członkowie Rady Ministrów ponoszą przed Sejmem również odpowiedzialność indywidualną za sprawy należące do ich kompetencji lub powierzone im przez Prezesa Rady Ministrów.

Art. 159.

2. Prezydent Rzeczypospolitej odwołuje ministra, któremu Sejm wyraził wotum nieufności większością głosów ustawowej liczby posłów.

Art. 161.

Prezydent Rzeczypospolitej, na wniosek Prezesa Rady Ministrów, dokonuje zmian w składzie Rady Ministrów.

5. Rozdział XI Konstytucji RP Stany nadzwyczajne

Art. 228.

1. W sytuacjach szczególnych zagrożeń, jeżeli zwykłe środki konstytucyjne są niewystarczające, może zostać wprowadzony odpowiedni stan nadzwyczajny: stan wojenny, stan wyjątkowy lub stan klęski żywiołowej.

2. Stan nadzwyczajny może być wprowadzony tylko na podstawie ustawy, w drodze rozporządzenia, które podlega dodatkowemu podaniu do publicznej wiadomości.

3. Zasady działania organów władzy publicznej oraz zakres, w jakim mogą zostać ograniczone wolności i prawa człowieka i obywatela w czasie poszczególnych stanów nadzwyczajnych, określa ustawa.

4. Ustawa może określić podstawy, zakres i tryb wyrównywania strat majątkowych wynikających z ograniczenia w czasie stanu nadzwyczajnego wolności i praw człowieka i obywatela.

5. Działania podjęte w wyniku wprowadzenia stanu nadzwyczajnego muszą odpowiadać stopniowi zagrożenia i powinny zmierzać do jak najszybszego przywrócenia normalnego funkcjonowania państwa.

6. W czasie stanu nadzwyczajnego nie mogą być zmienione: Konstytucja, ordynacje wyborcze do Sejmu, Senatu i organów samorządu terytorialnego, ustawa o wyborze Prezydenta Rzeczypospolitej oraz ustawy o stanach nadzwyczajnych.

7. W czasie stanu nadzwyczajnego oraz w ciągu 90 dni po jego zakończeniu nie może być skrócona kadencja Sejmu, przeprowadzane referendum ogólnokrajowe, nie mogą być przeprowadzane wybory do Sejmu, Senatu, organów samorządu terytorialnego oraz wybory Prezydenta Rzeczypospolitej, a kadencje tych organów ulegają odpowiedniemu przedłużeniu. Wybory do organów samorządu terytorialnego są możliwe tylko tam, gdzie nie został wprowadzony stan nadzwyczajny.

Art. 229.

W razie zewnętrznego zagrożenia państwa, zbrojnej napaści na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej lub gdy z umowy międzynarodowej wynika zobowiązanie do wspólnej obrony prze-

ciwko agresji, Prezydent Rzeczypospolitej na wniosek Rady Ministrów może wprowadzić stan wojenny na części albo na całym terytorium państwa.

Art. 230.

1. W razie zagrożenia konstytucyjnego ustroju państwa, bezpieczeństwa obywateli lub porządku publicznego. Prezydent Rzeczypospolitej na wniosek Rady Ministrów może wprowadzić, na czas oznaczony, nie dłuższy niż 90 dni, stan wyjątkowy na części albo na całym terytorium państwa.

2. Przedłużenie stanu wyjątkowego może nastąpić tylko raz za zgodą Sejmu i na czas nie dłuższy niż 60 dni.

Art. 231.

Rozporządzenie o wprowadzeniu stanu wojennego lub wyjątkowego Prezydent Rzeczypospolitej przedstawia Sejmowi w ciągu 48 godzin od podpisania rozporządzenia. Sejm niezwłocznie rozpatruje rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej. Sejm może je uchylić bezwzględną większością głosów w obecności co najmniej połowy ustawowej liczby posłów.

Art. 232.

W celu zapobieżenia skutkom katastrof naturalnych lub awarii technicznych noszących znamiona klęski żywiołowej oraz w celu ich usunięcia Rada Ministrów może wprowadzić na czas oznaczony, nie dłuższy niż 30 dni, stan klęski żywiołowej na części albo na całym terytorium państwa. Przedłużenie tego stanu może nastąpić za zgodą Sejmu.

Art. 233.

1. Ustawa określająca zakres ograniczeń wolności i praw człowieka i obywatela w czasie stanu wojennego i wyjątkowego nie może ograniczać wolności i praw określonych w art. 30 (godność człowieka), art. 34 i art. 36 (obywatelstwa), art. 38 (ochrona życia), art. 39, art. 40 i art. 41 ust. 4 (humanitarne traktowanie), art. 42 (ponoszenie odpowiedzialności karnej), art. 45 (dostęp do sądu), art. 47 (dobra osobiste), art. 53 (sumienie i religia), art. 63 (petycje) oraz art. 48 i art. 72 (rodzina i dziecko).

2. Niedopuszczalne jest ograniczenie wolności i praw człowieka i obywatela wyłącznie z powodu rasy, płci, języka, wyznania lub jego braku, pochodzenia społecznego, urodzenia oraz majątku.

3. Ustawa określająca zakres ograniczeń wolności i praw człowieka i obywatela w stanie klęski żywiołowej może ograniczać wolności i prawa określone w art. 22 (wolność działalności gospodarczej), art. 41, ust. 1, 3 i 5 (wolność osobista), art. 50 (nienaruszalność mieszkania), art. 52, ust. 1 (wolność poruszania się i pobytu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej), art. 59, ust. 3 (prawo do strajku), art. 64 (prawo własności), art. 65, ust. 1 (wolność pracy), art. 66, ust. 1 (prawo do bezpiecznych i higienicznych warunków pracy) oraz art. 66, ust. 2 (prawo do wypoczynku).

Art. 234.

1. Jeżeli w czasie stanu wojennego Sejm nie może zebrać się na posiedzenie, Prezydent Rzeczypospolitej na wniosek Rady Ministrów wydaje rozporządzenia z mocą ustawy w zakresie i w granicach określonych w art. 228, ust. 3–5. Rozporządzenia te podlegają zatwierdzeniu przez Sejm na najbliższym posiedzeniu.

2. Rozporządzenia, o których mowa w ust. 1, mają charakter źródeł powszechnie obowiązującego prawa.

Wyciąg z Ustawy z dnia 21 listopada 1967 roku o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej (DzU z 2002 r., nr 21, poz. 205)

Dział I
PRZEPISY OGÓLNE

Art. 1. Obrona Ojczyzny jest sprawą i obowiązkiem wszystkich obywateli Rzeczypospolitej Polskiej.

Art. 2. Umacnianie obronności Rzeczypospolitej Polskiej, przygotowanie ludności i mienia narodowego na wypadek wojny oraz wykonywanie innych zadań w ramach powszechnego obowiązku obrony należy do wszystkich organów władzy i administracji rządowej oraz innych organów i instytucji państwowych, organów samorządu terytorialnego, przedsiębiorców i innych jednostek organizacyjnych, organizacji społecznych, a także do każdego obywatela w zakresie określonym w ustawach.

Art. 3. 1. Na straży suwerenności i niepodległości Narodu Polskiego oraz jego bezpieczeństwa i pokoju stoją Siły Zbrojne Rzeczypospolitej Polskiej.

1a. Siły Zbrojne Rzeczypospolitej Polskiej mogą brać udział ponadto w zwalczaniu klęsk żywiołowych, nadzwyczajnych zagrożeń środowiska i likwidacji ich skutków oraz w akcjach poszukiwania i ratowania życia.

2. W skład Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej wchodzi jako ich rodzaje: wojska lądowe, wojska lotnicze i obrony powietrznej oraz marynarka wojenna.

3. Rodzaje Sił Zbrojnych składają się z jednostek wojskowych i związków organizacyjnych różnych rodzajów wojsk i służb.

4. W skład Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej wchodzi również Wojskowe Służby Informacyjne i Żandarmeria Wojskowa jako ich wyodrębnione i wyspecjalizowane służby.

Art. 4. 1. Powszechnemu obowiązkowi obrony podlegają wszyscy obywatele polscy zdolni ze względu na wiek i stan zdrowia do wykonywania tego obowiązku. Obywatel polski będący równocześnie obywatelem innego państwa nie podlega powszechnemu obowiązkowi obrony, jeżeli stale zamieszkuje poza granicami Rzeczypospolitej Polskiej.

2. W ramach powszechnego obowiązku obrony obywatele polscy są obowiązani do pełnienia służby wojskowej, służby w obronie cywilnej, odbywania przysposobienia obronnego, uczestniczenia w samoobronie ludności, pełnienia służby w jednostkach zmilitaryzowanych, odbywania służby zastępczej oraz do wykonywania świadczeń na rzecz obrony – na zasadach i w zakresie określonym w ustawie.

3. Ochotnicze spełnianie zadań w ramach powszechnego obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej jest prawem wszystkich obywateli polskich.

Art. 4a. 1. Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej, stojąc na straży suwerenności i bezpieczeństwa państwa, nienaruszalności i niepodzielności jego terytorium, w szczególności:

1) zatwierdza, na wniosek Prezesa Rady Ministrów, strategię bezpieczeństwa narodowego,

2) wydaje, na wniosek Prezesa Rady Ministrów, w drodze postanowienia, Polityczno-Strategiczną Dyrektywę Obronną Rzeczypospolitej Polskiej oraz inne dokumenty wykonawcze do strategii bezpieczeństwa narodowego,

3) zatwierdza, na wniosek Rady Ministrów, plany krajowych ćwiczeń systemu obronnego i kieruje ich przebiegiem,

4) postanawia, na wniosek Prezesa Rady Ministrów, o wprowadzeniu albo zmianie określonego stanu gotowości obronnej państwa,

5) może zwracać się do wszystkich organów władzy publicznej, administracji rządowej i samorządowej, przedsiębiorców, kierowników innych jednostek organizacyjnych oraz organizacji

społecznych o informacje mające znaczenie dla bezpieczeństwa i obronności państwa,

6) inicjuje i patronuje przedsięwzięciom ukierunkowanym na kształtowanie postaw patriotycznych i obronnych w społeczeństwie.

2. Informacje, o których mowa w ust. 1, pkt 5, przekazywane są bezzwłocznie.

Art. 5. Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej, sprawując zwierzchnictwo nad Siłami Zbrojnymi Rzeczypospolitej Polskiej, w szczególności:

1) określa, na wniosek Ministra Obrony Narodowej, główne kierunki rozwoju Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej oraz ich przygotowań do obrony państwa,

2) uczestniczy w odprawach kierowniczej kadry Ministerstwa Obrony Narodowej i Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej i może je zwoływać.

Art. 6. 1. Do zadań Rady Ministrów wykonywanych w ramach zapewniania zewnętrznego bezpieczeństwa państwa i sprawowania ogólnego kierownictwa w dziedzinie obronności kraju należy w szczególności:

1) opracowywanie projektów strategii bezpieczeństwa narodowego,

2) planowanie i realizacja przygotowań obronnych państwa zapewniających jego funkcjonowanie w razie zewnętrznego zagrożenia bezpieczeństwa i w czasie wojny, w tym planowanie przedsięwzięć gospodarczo-obronnych oraz zadań wykonywanych na rzecz Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej i wojsk sojuszniczych,

3) przygotowywanie systemu kierowania bezpieczeństwem narodowym, w tym obroną państwa, i organów władzy publicznej do funkcjonowania na stanowiskach kierowania,

4) utrzymywanie stałej gotowości obronnej państwa, wnioskowanie do Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej o jej podwyższenie w razie zewnętrznego zagrożenia bezpieczeństwa i w czasie wojny oraz o jej obniżanie stosownie do zmniejszania stopnia zagrożenia,

5) określanie obiektów szczególnie ważnych dla bezpieczeństwa państwa, w tym obronności, oraz przygotowywanie ich szczególnej ochrony,

6) przygotowanie na potrzeby obronne państwa i utrzymywanie w stałej gotowości jednolitych systemów obserwacji, pomiarów, analiz, prognozowania i powiadamiania,

7) przygotowanie systemu stałych dyżurów na czas zewnętrznego zagrożenia bezpieczeństwa państwa i wojny,

8) określanie zasad wykorzystania służby zdrowia i infrastruktury technicznej państwa na potrzeby obronne, w tym sposobu zabezpieczania przestrzeni powietrznej i wód terytorialnych w razie zewnętrznego zagrożenia bezpieczeństwa i w czasie wojny,

9) zapewnianie funkcjonowania systemu szkolenia obronnego w państwie,

10) prowadzenie kontroli stanu przygotowań obronnych w państwie.

2. Rada Ministrów określa, w drodze rozporządzenia, tryb realizacji zadań, o których mowa w ust. 1, w szczególności:

1) warunki i tryb planowania i finansowania zadań wykonywanych w ramach przygotowań obronnych państwa realizowanych przez organy administracji rządowej i organy samorządu terytorialnego, sposób ich nakładania oraz właściwość organów w tych sprawach, w tym ujętych w planowaniu operacyjnym i programach obronnych,

2) organizację i tryb przygotowania systemu kierowania bezpieczeństwem narodowym, w tym obroną państwa, oraz warunki funkcjonowania organów władzy publicznej na stanowiskach kierowania,

3) stany gotowości obronnej państwa, ich rodzaje, warunki wprowadzania, zadania związane z podwyższaniem gotowości obronnej państwa i tryb ich realizacji, organizację i zadania w zakresie tworzenia systemu stałych dyżurów na potrzeby podwyższenia gotowości obronnej państwa oraz właściwość organów w tych sprawach,

4) obiekty szczególnie ważne dla bezpieczeństwa i obronności państwa, ich kategorie, a także zadania w zakresie ich szczególnej ochrony oraz właściwość organów w tych sprawach,

5) organizację i warunki przygotowania oraz funkcjonowania systemów obserwacji, pomiarów, analiz, prognozowania i powiadamiania o skażeniach promieniotwórczych na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej oraz właściwość organów w tych sprawach,

6) warunki i sposób przygotowania i wykorzystania transportu morskiego, samochodowego, lotniczego, żeglugi śródlądowej oraz drogownictwa na potrzeby obronne państwa, a także ich ochrony w czasie wojny oraz właściwość organów w tych sprawach,

7) warunki i sposób przygotowania i wykorzystania systemów łączności na potrzeby obronne państwa oraz właściwość organów w tych sprawach,

8) warunki i sposób przygotowania i wykorzystania publicznej i niepublicznej służby zdrowia na potrzeby obronne państwa oraz właściwość organów w tych sprawach,

9) organizację szkolenia obronnego w państwie, podmioty objęte tym szkoleniem, zadania w zakresie planowania i realizacji szkolenia obronnego oraz właściwość organów w tych sprawach,

10) zakres i sposób prowadzenia przez organy administracji rządowej i samorządu terytorialnego kontroli realizacji zadań obronnych wykonywanych przez jednostki organizacyjne i przedsiębiorców.

Art. 7. Skreślony

Art. 8. Skreślony

Art. 9. Skreślony

Art. 10. Skreślony

Art. 11. 1. Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej wykonuje zadania w zakresie bezpieczeństwa i obronności przy pomocy Biura Bezpieczeństwa Narodowego.

2. Do pracowników Biura Bezpieczeństwa Narodowego stosuje się odpowiednio przepisy ustawy o pracownikach urzędów państwowych. Przewidziane w tych przepisach uprawnienia właściwych organów przysługują odpowiednio Prezydentowi Rzeczypospolitej Polskiej.

3. Biurem Bezpieczeństwa Narodowego kieruje sekretarz stanu wyznaczony przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej.

4. Działalność Biura Bezpieczeństwa Narodowego jest finansowana ze środków budżetowych Kancelarii Prezydenta.

5. Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej określa organizację oraz zakres działania Biura Bezpieczeństwa Narodowego.

Art. 12. Skreślony

Art. 13. Skreślony

Art. 14. 1. Skreślony

2. Skreślony

3. Terenowymi organami wykonawczymi Ministra Obrony Narodowej w sprawach operacyjno-obronnych i administracji wojskowej są:

- 1) dowódcy okręgów wojskowych,
- 2) szefowie wojewódzkich sztabów wojskowych,
- 3) wojskowi komendanci uzupełnień.

4. Rada Ministrów, w drodze rozporządzenia, tworzy, przekształca i znosi okręgi wojskowe oraz określa ich siedziby i terytorialny zasięg działania.

5. Minister Obrony Narodowej, w drodze rozporządzenia, tworzy, przekształca i znosi terenowe organy administracji wojskowej, jako organy rządowej administracji specjalnej, a także określa ich siedziby i terytorialny zasięg działania.

Art. 15. Skreślony

Art. 16. Skreślony

Art. 17. 1. Centralnym organem administracji rządowej w sprawach obrony cywilnej jest Szef Obrony Cywilnej Kraju.

2. Szefa Obrony Cywilnej Kraju powołuje Prezes Rady Ministrów na wniosek ministra właściwego do spraw wewnętrznych i administracji.

3. Szef Obrony Cywilnej Kraju podlega ministrowi właściwemu do spraw wewnętrznych i administracji.

4. Do zakresu działania Szefa Obrony Cywilnej Kraju należy:

- 1) przygotowywanie projektów założeń i zasad działania obrony cywilnej,
- 2) ustalanie ogólnych zasad realizacji zadań obrony cywilnej,

3) koordynowanie określonych przedsięwzięć i sprawowanie kontroli realizacji przez organy administracji rządowej i organy samorządu terytorialnego zadań obrony cywilnej,

4) sprawowanie nadzoru nad odbywaniem zasadniczej służby w obronie cywilnej.

5. Szef Obrony Cywilnej Kraju w sprawach należących do swojego zakresu działania wydaje zarządzenia, wytyczne, instrukcje i regulaminy.

6. Terenowymi organami obrony cywilnej są wojewodowie, starostowie, wójtowie lub burmistrzowie (prezydenci miast).

7. Do zakresu działania szefów obrony cywilnej województw, powiatów i gmin należy kierowanie oraz koordynowanie przygotowań i realizacji przedsięwzięć obrony cywilnej przez instytucje państwowe, przedsiębiorców i inne jednostki organizacyjne oraz organizacje społeczne działające na ich terenie.

8. Rada Ministrów określa w drodze rozporządzenia szczegółowy zakres działania Szefa Obrony Cywilnej Kraju oraz szefów obrony cywilnej województw, powiatów i gmin, jak również zasady i tryb kierowania oraz koordynowania przez nich przygotowań i realizacji przedsięwzięć obrony cywilnej.

Art. 18. 1. Zadania wykonywane w ramach powszechnego obowiązku obrony przez organy, podmioty, jednostki organizacyjne oraz organizacje wymienione w art. 2 określają ustawy i wydane na ich podstawie akty prawne właściwych organów.

2. Rada Ministrów określa, w drodze rozporządzenia, ogólne zasady wykonywania zadań w ramach powszechnego obowiązku obrony przez ministrów, wojewodów, starostów i wójtów lub burmistrzów (prezydentów miast) oraz przedsiębiorców i inne jednostki organizacyjne, a także organizacje społeczne.

3. Ministrowie organizują wykonywanie zadań w ramach powszechnego obowiązku obrony przez podległe ministerstwa, podporządkowane i nadzorowane jednostki organizacyjne oraz przedsiębiorców, dla których są organami założycielskimi.

4. Wojewodowie organizują wykonywanie zadań w ramach powszechnego obowiązku obrony przez urzędy wojewódzkie, podporządkowane i nadzorowane jednostki organizacyjne oraz przedsiębiorców, dla których są organami założycielskimi, a po-

nadto przez organy samorządu terytorialnego, organizacje społeczne oraz przedsiębiorców nie będących jednostkami organizacyjnymi podporządkowanymi lub nadzorowanymi przez ministrów.

Art. 19. Organy administracji i kierownicy jednostek określonych w art. 18 uwzględniają w toku wykonywania zadań w zakresie obronności postulaty dotyczące potrzeb Sił Zbrojnych, przekazywane przez Ministra Obrony Narodowej lub organy wojskowe przez niego upoważnione, oraz postulaty dotyczące potrzeb obrony cywilnej, przekazywane przez Szefa Obrony Cywilnej Kraju lub terenowe organy obrony cywilnej.

Art. 20. 1. Kierowanie sprawami obronności w województwie należy do wojewody.

2. Wojewoda w ramach kierowania, o którym mowa w ust. 1, wykonuje zadania w zakresie i na zasadach określonych w ustawach, a w szczególności:

1) określa szczegółowe kierunki działania dla kierowników zespolonych służb, inspekcji i straży, organów administracji niezespolonej oraz jednostek samorządu terytorialnego w zakresie realizacji zadań obronnych,

2) kieruje realizacją przedsięwzięć związanych z podwyższeniem gotowości obronnej państwa wykonywanych przez starostów, wójtów lub burmistrzów (prezydentów miast), przedsiębiorców oraz inne jednostki organizacyjne i organizacje społeczne mające swoją siedzibę na terenie województwa,

3) koordynuje przedsięwzięcia niezbędne dla zabezpieczenia mobilizacji jednostek wojskowych i wykonywania świadczeń na rzecz obrony,

4) kieruje realizacją przedsięwzięć związanych z przygotowaniem stanowisk kierowania dla organów terenowych,

5) organizuje wykorzystanie miejscowych sił i środków na potrzeby obronności państwa i obszaru województwa, w tym ochrony ludności oraz dóbr materialnych i kultury przed środkami rażenia, jak również niesienia pomocy poszkodowanym,

6) kontroluje i ocenia wykonywanie zadań obronnych przez organy, podmioty, jednostki organizacyjne i organizacje, o których mowa w pkt 1 i 2,

7) organizuje edukację społeczeństwa dotyczącą przygotowania obronnego oraz prowadzi szkolenia i ćwiczenia obronne.

Art. 21. Skreślony

Art. 22. Przepisy ustawy dotyczące:

1) ministra – stosuje się odpowiednio również do przewodniczącego komitetu wchodzącego w skład Rady Ministrów, centralnego organu administracji rządowej, kierownika innego państwowego urzędu centralnego lub instytucji państwowej, prezesa lub zarządu banku oraz zarządu głównego organizacji społecznej,

2) przedsiębiorców – stosuje się do osób fizycznych, osób prawnych oraz jednostek organizacyjnych nie posiadających osobowości prawnej, które prowadzą działalność gospodarczą,

3) pracodawców – stosuje się do osób fizycznych, osób prawnych oraz jednostek organizacyjnych nie posiadających osobowości prawnej, które zatrudniają pracowników.

**Ustawa z dnia 14 grudnia 1995 roku o urzędzie Ministra
Obrony Narodowej (DzU z 1996 r., nr 10, poz. 56)**

Art. 1. 1. Minister Obrony Narodowej jest naczelnym organem administracji państwowej w dziedzinie obronności Państwa.

2. Minister Obrony Narodowej wykonuje swoje zadania przy pomocy Ministerstwa Obrony Narodowej, zwanego dalej „*ministerstwem*”, w skład którego wchodzi Sztab Generalny Wojska Polskiego.

Art. 2. Do zakresu działania Ministra Obrony Narodowej należy:

1) kierowanie w czasie pokoju całokształtem działalności Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej, zwanych dalej „*Silami Zbrojnymi*”,

2) przygotowywanie założeń obronnych Państwa, w tym propozycji dotyczących rozwoju i struktury Sił Zbrojnych,

3) realizowanie generalnych założeń, decyzji i wytycznych Rady Ministrów w zakresie obrony Państwa i koordynowanie realizacji wynikających z nich zadań,

4) sprawowanie, w zakresie powierzonym przez Radę Ministrów, ogólnego nadzoru nad realizacją zadań obronnych przez organy administracji państwowej, instytucje państwowe, samorządy, przedsiębiorców i inne podmioty,

5) sprawowanie ogólnego kierownictwa w sprawach wykonywania powszechnego obowiązku obrony,

6) kierowanie administracją rezerw osobowych dla celów powszechnego obowiązku obrony,

6a) ogólna koordynacja działań w zakresie ochrony informacji niejawnych w dziale obrony narodowej,

7) określanie celów, kierunków i zadań szkolnictwa wojskowego,

- 8) kierowanie sprawami kadrowymi Sił Zbrojnych,
- 9) kierowanie wykonywaniem obowiązku służby wojskowej, wychowywaniem żołnierzy oraz sprawami zaspokajania ich potrzeb socjalno-bytowych,
- 10) kierowanie sprawami zaspokajania potrzeb materiałowych, technicznych i finansowych Sił Zbrojnych,
- 11) kierowanie sprawami pracowniczymi w resorcie obrony narodowej,
- 12) realizowanie decyzji Rady Ministrów w zakresie udziału Rzeczypospolitej Polskiej w wojskowych przedsięwzięciach organizacji międzynarodowych oraz w zakresie wywiązywania się z zobowiązań militarnych, wynikających z umów międzynarodowych,
- 13) zawieranie umów międzynarodowych wynikających z decyzji Rady Ministrów, dotyczących udziału polskich kontyngentów wojskowych w międzynarodowych misjach pokojowych i akcjach humanitarnych oraz ćwiczeń wojskowych prowadzonych wspólnie z innymi państwami lub organizacjami międzynarodowymi,
- 14) tworzenie, ustalanie organizacji i kierowanie działalnością przedstawicielstw wojskowych za granicą,
- 15) utrzymywanie kontaktów z resortami obrony innych państw oraz z wojskowymi organizacjami międzynarodowymi,
- 16) kierowanie gospodarką finansową resortu obrony narodowej,
- 17) reprezentowanie Skarbu Państwa w stosunku do mienia znajdującego się w posiadaniu jednostek organizacyjnych resortu obrony narodowej, a także wykonywanie określonych w ustawach czynności w stosunku do państwowych jednostek budżetowych i form gospodarki pozabudżetowej, działających w resorcie obrony narodowej,
- 18) kierowanie działalnością gospodarczą w Siłach Zbrojnych,
- 19) *Skreślony*
- 20) wykonywanie czynności określonych w ustawach w stosunku do szkół wojskowych, wojskowych jednostek badawczo-rozwojowych, przedsiębiorstw państwowych, dla których jest organem założycielskim, wojskowych zakładów opieki zdrowotnej, agencji i fundacji,

21) wykonywanie uprawnień naczelnego organu administracji państwowej w stosunku do terenowych organów administracji wojskowej i innych organów wojskowych,

22) współdziałanie z innymi organami państwowymi, organami samorządu terytorialnego i organizacjami społecznymi,

23) wykonywanie innych zadań wynikających z ustaw i innych przepisów.

Art. 3. 1. Minister Obrony Narodowej kieruje działalnością Ministerstwa i Sił Zbrojnych bezpośrednio oraz przy pomocy Szefa Sztabu Generalnego Wojska Polskiego, sekretarza lub sekretarza stanu i podsekretarza stanu.

2. Minister Obrony Narodowej podejmuje decyzje w sprawach związanych ze strukturą, organizacją i działalnością Sił Zbrojnych, po zasięgnięciu opinii lub na wniosek Szefa Sztabu Generalnego Wojska Polskiego.

3. W razie nieobecności Ministra Obrony Narodowej, jego obowiązki pełni sekretarz stanu lub wyznaczony podsekretarz stanu w ramach pełnomocnictw udzielonych przez Ministra.

Art. 4. Minister Obrony Narodowej sprawuje bezpośrednio lub za pośrednictwem wyznaczonego sekretarza stanu lub podsekretarza stanu nadzór nad:

- 1) gospodarką finansową,
- 2) polityką kadrową,
- 3) jednostkami kontroli gospodarczo-finansowej,
- 4) jednostkami kontroli wyszkolenia i gotowości bojowej Sił Zbrojnych,
- 5) działalnością obsługi prawnej,
- 6) kontaktami międzynarodowymi,
- 7) duszpasterstwami wojskowymi,
- 8) *Skreślony*

Art. 5. 1. Ministrowi Obrony Narodowej podlegają bezpośrednio:

- 1) Wojskowe Służby Informacyjne,
 - 1a) Żandarmeria Wojskowa,
 - 2) Akademia Obrony Narodowej.
2. Minister Obrony Narodowej, na zasadach określonych w odrębnych ustawach, sprawuje nadzór nad działalnością:

- 1) Agencji Mienia Wojskowego,
- 2) Wojskowej Agencji Mieszkaniowej.

Art. 6. 1. Szef Sztabu Generalnego Wojska Polskiego dowodzi w imieniu Ministra Obrony Narodowej Siłami Zbrojnymi w czasie pokoju.

2. Szef Sztabu Generalnego Wojska Polskiego wykonuje swoje zadania przy pomocy Sztabu Generalnego Wojska Polskiego.

Art. 7. 1. Szef Sztabu Generalnego Wojska Polskiego podlega bezpośrednio Ministrowi Obrony Narodowej.

2. Szef Sztabu Generalnego Wojska Polskiego jest najwyższym pod względem pełnionej funkcji żołnierzem w czynnej służbie wojskowej.

3. W razie nieobecności Szefa Sztabu Generalnego Wojska Polskiego, jego obowiązki pełni jeden z jego zastępców, wyznaczony przez Szefa Sztabu Generalnego Wojska Polskiego.

Art. 8. 1. Do zakresu działania Szefa Sztabu Generalnego Wojska Polskiego należy:

1) współuczestniczenie w opracowywaniu koncepcji rozwoju Sił Zbrojnych i planowanie tego rozwoju,

2) kierowanie kompleksowym planowaniem mobilizacyjnego i strategiczno-operacyjnego rozwinięcia oraz użycia Sił Zbrojnych,

3) utrzymywanie w Siłach Zbrojnych gotowości bojowej i mobilizacyjnej,

4) kierowanie szkoleniem wojsk, określanie celów, kierunków i zadań tego szkolenia oraz kierowanie programowaniem i planowaniem szkolenia bojowego i taktycznego, a także działalnością sportową w Siłach Zbrojnych,

5) kierowanie szkolnictwem wojskowym w ramach pełnomocnictw udzielonych przez Ministra Obrony Narodowej,

6) kierowanie programowaniem i planowaniem materiałowo-finansowym w Siłach Zbrojnych,

7) wykonywanie innych zadań zleconych przez Ministra Obrony Narodowej oraz wynikających z ustaw i innych przepisów.

2. Szef Sztabu Generalnego Wojska Polskiego odpowiada za organizację i przygotowanie do działań organu dowodzenia i stanowiska dowodzenia Naczelnego Dowódcy Sił Zbrojnych.

Art. 9. 1. Skreślony

2. W stosunku do osób pełniących czynną służbę wojskową, w tym Szefa Sztabu Generalnego Wojska Polskiego, decyzje Ministra Obrony Narodowej mają moc rozkazu wojskowego.

Art. 10. 1. Rada Ministrów określi, w drodze rozporządzenia, szczegółowy zakres działania Ministra Obrony Narodowej.

2. Prezes Rady Ministrów, w drodze zarządzenia, nadaje statut Ministerstwu Obrony Narodowej, w którym określa jego organizację wewnętrzną.

3. Minister Obrony Narodowej określi, w drodze zarządzenia, regulamin organizacyjny Ministerstwa Obrony Narodowej.

Art. 11. Zakres działania Ministra Obrony Narodowej w czasie wojny określa odrębna ustawa.

Art. 12. Traci moc art. 12, art. 13, ust. 1 i art. 14, ust. 1 Ustawy z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej (DzU z 1992 r., nr 4, poz. 16, nr 40, poz. 174 i nr 54, poz. 254, z 1994 r., nr 43, poz. 165 oraz z 1996 r., nr 7, poz. 44).

Art. 13. Ustawa wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia.

Ustawa z dnia 17 grudnia 1998 roku o zasadach użycia lub pobytu Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej poza granicami państwa (DzU z 1998 r., nr 162, poz. 1117)

Art. 1. Ustawa dotyczy użycia lub pobytu poza granicami państwa związków operacyjnych i taktycznych oraz oddziałów i pododdziałów, zwanych dalej „jednostkami wojskowymi”.

Art. 2. W rozumieniu ustawy:

1) użycie Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej poza granicami państwa oznacza obecność jednostek wojskowych poza granicami państwa w celu udziału w:

- a) konflikcie zbrojnym lub dla wzmocnienia sił państwa albo państw sojuszniczych,
- b) misji pokojowej,
- c) akcji zapobieżenia aktom terroryzmu lub ich skutkom,

2) pobyt Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej poza granicami państwa oznacza obecność jednostek wojskowych poza granicami państwa w celu udziału w:

- a) szkoleniach i ćwiczeniach wojskowych,
- b) akcjach ratowniczych, poszukiwawczych lub humanitarnych; przepisu tego nie stosuje się do akcji ratowniczych regulowanych przepisami o ratownictwie na morzu,
- c) przedsięwzięciach reprezentacyjnych.

Art. 3. 1. O użyciu jednostek wojskowych poza granicami państwa postanawia Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej, na wniosek:

- 1) Rady Ministrów – w sytuacjach określonych w art. 2, pkt 1 lit. a) i b),
- 2) Prezesa Rady Ministrów – w sytuacjach określonych w art. 2, pkt 1, lit. c).

2. O podjętym postanowieniu Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej niezwłocznie informuje Marszałków Sejmu i Senatu.

Art. 4. 1. O pobycie jednostek wojskowych poza granicami państwa decyzje podejmuje:

1) Rada Ministrów – w sytuacjach określonych w art. 2, pkt 2 lit. a), jeżeli środki na udział w szkoleniach i ćwiczeniach nie zostały uwzględnione w budżetach właściwych ministerstw,

2) minister właściwy do spraw obrony narodowej albo minister właściwy do spraw wewnętrznych – w sytuacjach określonych w art. 2, pkt 2 w stosunku do podległych albo podporządkowanych mu jednostek.

2. O podjęciu decyzji o pobycie jednostek wojskowych poza granicami państwa Prezes Rady Ministrów powiadamia Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej.

Art. 5. 1. W postanowieniu o użyciu jednostek wojskowych poza granicami państwa określa się:

1) jednostki wojskowe, ich nazwy, liczebność oraz czas, przez jaki będą pozostawać poza granicami państwa,

2) cel skierowania jednostek wojskowych, zakres ich zadań oraz obszar działania,

3) system kierowania i dowodzenia jednostkami wojskowymi oraz organ organizacji międzynarodowej, któremu jednostki zostaną podporządkowane na czas operacji,

4) organy administracji rządowej odpowiedzialne za współpracę z kierowniczymi organami właściwej organizacji międzynarodowej w zakresie kierowania działalnością i zaopatrywania jednostek wojskowych wykonujących zadania poza granicami państwa,

5) uzbrojenie i sprzęt wojskowy,

6) trasy i czas przemieszczania się jednostek wojskowych w przypadku tranzytu.

2. W przypadku konieczności przedłużenia lub skrócenia okresu użycia jednostek wojskowych poza granicami państwa, przepisy art. 3 lub art. 4 stosuje się odpowiednio.

Art. 6. 1. W skład jednostek wojskowych wykonujących zadania poza granicami państwa wchodzi żołnierze w czynnej służbie wojskowej oraz pracownicy wojska, z zastrzeżeniem ust. 2.

2. W celu zapewnienia obsady niektórych stanowisk w jednostkach wojskowych przez osoby posiadające specjalistyczne kwalifikacje można zatrudniać pracowników na zasadach określonych w przepisach Kodeksu pracy.

Art. 7. 1. Osoby wchodzące w skład jednostek wojskowych wykonujących zadania poza granicami państwa podlegają na terytorium państwa obcego przepisom dyscyplinarnym, karnym i porządkowym obowiązującym w Rzeczypospolitej Polskiej.

2. Żołnierze i pracownicy wojska wchodzący w skład jednostek wojskowych są obowiązani do przestrzegania prawa państwa przyjmującego oraz wiążącego Rzeczpospolitą Polską prawa międzynarodowego.

Art. 8. Pisemna zgoda żołnierza niezawodowego do pełnienia służby poza granicami państwa jest wymagana tylko w przypadkach określonych w art. 2, pkt 1, lit. b) oraz w pkt 2, lit. b).

Art. 9. 1. Rada Ministrów określi, w drodze rozporządzenia:

1) szczegółowe zasady zatrudniania w jednostkach wojskowych pracowników, o których mowa w art. 6, ust. 2, z uwzględnieniem postanowień zawartych w przepisach prawa pracy oraz specyfiki związanej z wykonywaniem pracy w jednostce wojskowej poza granicami państwa,

2) szczegółowe uprawnienia i obowiązki żołnierzy niezawodowych pełniących służbę poza granicami państwa, z uwzględnieniem zasad związanych z wykonywaniem powszechnego obowiązku obrony,

3) szczegółowe zasady i tryb finansowania przygotowania i działania jednostek wojskowych, z uwzględnieniem przepisów o finansach publicznych,

4) uposażenie oraz inne należności pieniężne i świadczenia otrzymywane przez żołnierzy wyznaczonych do pełnienia służby poza granicami państwa, wynagrodzenie i inne należności pieniężne oraz świadczenia otrzymywane przez pracowników wojska zatrudnionych w jednostkach wojskowych, z uwzględnieniem w szczególności prawa do świadczeń odszkodowawczych, wynikających z odrębnych ustaw, dodatków zagranicznego i wojennego w zależności od celu użycia tych jednostek poza granicami państwa, oraz do bezpłatnych świadczeń zdrowotnych, zaopatrze-

nia w leki i artykuły sanitarne, a także bezpłatnego przewozu z kraju i z powrotem w związku z rozpoczęciem i zakończeniem misji oraz w przypadkach losowych.

2. Rada Ministrów zapewni środki finansowe na użycie lub pobyt jednostek wojskowych poza granicami państwa w przypadkach określonych w art. 2, jeżeli środki na ten cel nie zostały uwzględnione w budżecie Ministerstwa Obrony Narodowej albo Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji.

Art. 10. 1. Przepisy ustawy stosuje się także do żołnierzy i pracowników wojska, którzy w dniu wejścia w życie ustawy pełnią służbę lub wykonują obowiązki poza granicami państwa na podstawie ustawy z dnia 19 lutego 1998 r. o zasadach użycia Sił Zbrojnych poza granicami Rzeczypospolitej Polskiej w 1998 r. (DzU, nr 23, poz. 119).

2. W stosunku do żołnierzy pełniących służbę w jednostkach wojskowych w sprawach nie uregulowanych w niniejszej ustawie mają zastosowanie przepisy o służbie wojskowej żołnierzy zawodowych.

Art. 11. W Ustawie z dnia 30 czerwca 1970 r. o służbie wojskowej żołnierzy zawodowych (DzU z 1997 r., nr 10, poz. 55, nr 28, poz. 153, nr 106, poz. 678, nr 107, poz. 688, nr 117, poz. 753, nr 121, poz. 770 i nr 141, poz. 944) w art. 20a, ust. 2 i 3 otrzymują brzmienie:

„2. Żołnierz zawodowy może być wyznaczony, za jego pisemną zgodą, do pełnienia służby poza granicami Państwa z zastrzeżeniem ust. 3.

3. W przypadku kierowania poza granice Państwa jednostek wojskowych wydzielonych z Sił Zbrojnych w celu udziału w:

1) konflikcie zbrojnym lub dla wzmocnienia sił państwa lub państw sojusznicznych,

2) misji pokojowej,

3) akcji zapobieżenia aktom terroryzmu lub ich skutkom,

4) szkoleniach i ćwiczeniach wojskowych,

5) akcjach ratowniczych, poszukiwawczych lub humanitarnych,

6) przedsięwzięciach reprezentacyjnych

– zgoda żołnierza zawodowego nie jest wymagana”.

Art. 12. Do czasu wydania przepisów wykonawczych przewidzianych w ustawie, nie dłużej jednak niż przez 6 miesięcy, zachowują moc dotychczasowe przepisy wykonawcze wydane na podstawie ustawy, o której mowa w art. 10, ust. 1, o ile nie są sprzeczne z niniejszą ustawą.

Art. 13. Ustawa wchodzi w życie z dniem 1 stycznia 1999 r.

Wyciąg z ustawy z dnia 18 kwietnia 2002 roku o stanie klęski żywiołowej (DzU z 2002 r., nr 62, poz. 558)

Rozdział 1
PRZEPISY OGÓLNE

Art. 1. Ustawa określa tryb wprowadzenia i zniesienia stanu klęski żywiołowej, a także zasady działania organów władzy publicznej oraz zakres ograniczeń wolności i praw człowieka i obywatela w czasie stanu klęski żywiołowej.

Art. 2. Stan klęski żywiołowej może być wprowadzony dla zapobieżenia skutkom katastrof naturalnych lub awarii technicznych noszących znamiona klęski żywiołowej oraz w celu ich usunięcia.

Art. 3. 1. Ilekroć w ustawie jest mowa o:

1) klęsce żywiołowej – rozumie się przez to katastrofę naturalną lub awarię techniczną, których skutki zagrażają życiu lub zdrowiu dużej liczby osób, mieniu w wielkich rozmiarach albo środowisku na znacznych obszarach, a pomoc i ochrona mogą być skutecznie podjęte tylko przy zastosowaniu nadzwyczajnych środków, we współdziałaniu różnych organów i instytucji oraz specjalistycznych służb i formacji działających pod jednolitym kierownictwem,

2) katastrofie naturalnej – rozumie się przez to zdarzenie związane z działaniem sił natury, w szczególności wyładowania atmosferyczne, wstrząsy sejsmiczne, silne wiatry, intensywne opady atmosferyczne, długotrwałe występowanie ekstremalnych temperatur, osuwiska ziemi, pożary, susze, powódzie, zjawiska lodowe na rzekach i morzu oraz jeziorach i zbiornikach wodnych, masowe występowanie szkodników, chorób roślin lub zwierząt albo chorób zakaźnych ludzi albo też działanie innego żywiołu,

3) awarii technicznej – rozumie się przez to gwałtowne, nieprzewidziane uszkodzenie lub zniszczenie obiektu budowlanego, urządzenia technicznego lub systemu urządzeń technicznych powodujące przerwę w ich używaniu lub utratę ich właściwości.

2. Katastrofą naturalną lub awarią techniczną może być również zdarzenie wywołane działaniem terrorystycznym.

Art. 4. 1. Stan klęski żywiołowej może być wprowadzony na obszarze, na którym wystąpiła klęska żywiołowa, a także na obszarze, na którym wystąpiły lub mogą wystąpić skutki tej klęski.

2. Stan klęski żywiołowej wprowadza się na czas oznaczony, niezbędny dla zapobieżenia skutkom klęski żywiołowej lub ich usunięcia, nie dłuższy niż 30 dni.

Art. 5. 1. Rada Ministrów, w drodze rozporządzenia, może wprowadzić stan klęski żywiołowej z własnej inicjatywy lub na wniosek właściwego wojewody.

2. W rozporządzeniu, o którym mowa w ust. 1, określa się przyczyny, datę wprowadzenia oraz obszar i czas trwania stanu klęski żywiołowej, a także, w zakresie dopuszczonym niniejszą ustawą, rodzaje niezbędnych ograniczeń wolności i praw człowieka i obywatela.

3. Rozporządzenie, o którym mowa w ust. 1, ogłasza się w Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej, a ponadto podaje do publicznej wiadomości, w drodze obwieszczenia właściwego wojewody przez rozplakatowanie w miejscach publicznych, a także w sposób zwyczajowo przyjęty na danym obszarze.

4. Redaktorzy naczelni dzienników oraz nadawcy programów radiowych i telewizyjnych są obowiązani do niezwłocznego, nieodpłatnego podania do publicznej wiadomości rozporządzenia Rady Ministrów o wprowadzeniu stanu klęski żywiołowej, przekazanego im przez wojewodę właściwego ze względu na siedzibę redakcji lub nadawcy.

Art. 6. 1. Stan klęski żywiołowej może zostać przedłużony na czas oznaczony, w drodze rozporządzenia Rady Ministrów, po wyrażeniu przez Sejm zgody na to przedłużenie.

2. Rada Ministrów, w drodze rozporządzenia, znosi stan klęski żywiołowej na całym obszarze jego obowiązywania lub na części

tego obszaru przed upływem czasu, na który został wprowadzony, jeżeli ustaną przyczyny jego wprowadzenia.

3. Przepisy art. 5 stosuje się odpowiednio do rozporządzeń, o których mowa w ust. 1 i 2.

Rozdział 2

ZASADY DZIAŁANIA ORGANÓW WŁADZY PUBLICZNEJ

Art. 7. W czasie stanu klęski żywiołowej organy władzy publicznej działają w dotychczasowych strukturach organizacyjnych państwa i w ramach przysługujących im kompetencji, z zastrzeżeniem przepisów niniejszej ustawy.

Art. 8. W czasie stanu klęski żywiołowej działaniami prowadzonymi w celu zapobieżenia skutkom klęski żywiołowej lub ich usunięcia kierują:

1) wójt (burmistrz, prezydent miasta) – jeżeli stan klęski żywiołowej wprowadzono tylko na obszarze gminy,

2) starosta – jeżeli stan klęski żywiołowej wprowadzono na obszarze więcej niż jednej gminy wchodzącej w skład powiatu,

3) wojewoda – jeżeli stan klęski żywiołowej wprowadzono na obszarze więcej niż jednego powiatu wchodzącego w skład województwa,

4) minister właściwy do spraw wewnętrznych lub inny minister, do zakresu działania którego należy zapobieganie skutkom danej klęski żywiołowej lub ich usuwanie, a w przypadku wątpliwości co do właściwości ministra lub w przypadku gdy właściwych jest kilku ministrów - minister wyznaczony przez Prezesa Rady Ministrów – jeżeli stan klęski żywiołowej wprowadzono na obszarze więcej niż jednego województwa.

Art. 9. 1. W czasie stanu klęski żywiołowej właściwy miejscowo wójt (burmistrz, prezydent miasta) kieruje działaniami prowadzonymi na obszarze gminy w celu zapobieżenia skutkom klęski żywiołowej lub ich usunięcia.

2. W zakresie działań, o których mowa w ust. 1, wójt (burmistrz, prezydent miasta) może wydawać polecenia wiążące organom jednostek pomocniczych, kierownikom jednostek organizacyjnych utworzonych przez gminę, kierownikom jednostek

ochrony przeciwpożarowej działających na obszarze gminy oraz kierownikom jednostek organizacyjnych czasowo przekazanych przez właściwe organy do jego dyspozycji i skierowanych do wykonywania zadań na obszarze gminy.

3. W zakresie działań, o których mowa w ust. 1, wójt (burmistrz, prezydent miasta) może występować do kierowników innych jednostek organizacyjnych niż określone w ust. 2, działających na obszarze gminy, z wnioskami o wykonanie czynności niezbędnych w celu zapobieżenia skutkom klęski żywiołowej lub ich usunięcia. W razie odmowy wykonania tych czynności lub ich niewłaściwego wykonywania wójt (burmistrz, prezydent miasta) niezwłocznie zawiadamia organ, któremu podlega kierownik lub który sprawuje nadzór nad nim.

4. W zakresie działań, o których mowa w ust. 1, w przypadkach określonych w art. 8, pkt 2–4, wójt (burmistrz, prezydent miasta niebędącego miastem na prawach powiatu) podlega staroście.

5. W razie niezdolności do kierowania lub niewłaściwego kierowania działaniami prowadzonymi w celu zapobieżenia skutkom klęski żywiołowej lub ich usunięcia wojewoda z inicjatywy własnej lub na wniosek starosty może zawiesić uprawnienia wójta (burmistrza, prezydenta miasta), określone w ust. 2 i 3, oraz wyznaczyć pełnomocnika do kierowania tymi działaniami. Do pełnomocnika stosuje się odpowiednio przepis ust. 4.

6. W przypadku, o którym mowa w art. 8, pkt 2, wójt (burmistrz, prezydent miasta) albo pełnomocnik, o którym mowa w ust. 5, wykonują czynności kierownicze na właściwym dla siebie obszarze wobec podmiotów, o których mowa w ust. 2.

Art. 10. 1. W czasie stanu klęski żywiołowej właściwy miejscowo starosta kieruje działaniami prowadzonymi na obszarze powiatu w celu zapobieżenia skutkom klęski żywiołowej lub ich usunięcia.

2. W zakresie działań, o których mowa w ust. 1, starosta może wydawać polecenia wiążące wójtom (burmistrzom, prezydentom miast niebędących miastami na prawach powiatu), kierownikom jednostek organizacyjnych utworzonych przez powiat, kierownikom powiatowych służb, inspekcji i straży, kierownikom jedno-

stek ochrony przeciwpożarowej działających na obszarze powiatu oraz kierownikom jednostek organizacyjnych czasowo przekazanych przez właściwe organy do jego dyspozycji i skierowanych do wykonywania zadań na obszarze powiatu.

3. W zakresie działań, o których mowa w ust. 1, starosta może występować do kierowników innych jednostek organizacyjnych niż określone w ust. 2, działających na obszarze powiatu, z wnioskami o wykonanie czynności niezbędnych w celu zapobieżenia skutkom klęski żywiołowej lub ich usunięcia. W razie odmowy wykonania tych czynności lub ich niewłaściwego wykonywania starosta niezwłocznie zawiadamia organ, któremu podlega kierownik lub który sprawuje nadzór nad nim.

4. W zakresie działań, o których mowa w ust. 1, w przypadkach określonych w art. 8, pkt 3 i 4, starosta podlega wojewodzie.

5. W razie niezdolności do kierowania lub niewłaściwego kierowania działaniami prowadzonymi w celu zapobieżenia skutkom klęski żywiołowej lub ich usunięcia, wojewoda może zawiesić uprawnienia starosty określone w ust. 2 i 3 oraz wyznaczyć pełnomocnika do kierowania tymi działaniami. Do pełnomocnika stosuje się odpowiednio przepis ust. 4.

6. W przypadku, o którym mowa w art. 8 pkt 3, wójt (burmistrz, prezydent miasta) albo pełnomocnik, o którym mowa w art. 9, ust. 5, oraz starosta albo pełnomocnik, o którym mowa w ust. 5, wykonują czynności kierownicze na właściwym dla siebie obszarze wobec podmiotów, o których mowa odpowiednio w ust. 2 oraz w art. 9, ust. 2.

Art. 11. 1. W czasie stanu klęski żywiołowej właściwy wojewoda kieruje działaniami prowadzonymi w celu zapobieżenia skutkom klęski żywiołowej lub ich usunięcia na obszarze województwa.

2. W zakresie działań, o których mowa w ust. 1, wojewodzie są podporządkowane organy i jednostki organizacyjne administracji rządowej i samorządu województwa działające na obszarze województwa oraz inne siły i środki wydzielone do jego dyspozycji i skierowane do wykonywania tych działań na obszarze województwa, w tym pododdziały i oddziały Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej.

3. W zakresie działań, o których mowa w ust. 1, w przypadku określonym w art. 8, pkt 4 wojewoda podlega właściwemu ministrowi.

4. W razie niezdolności do kierowania lub niewłaściwego kierowania działaniami prowadzonymi w celu zapobieżenia skutkom klęski żywiołowej lub ich usunięcia minister, o którym mowa w art. 8, pkt 4, może zawiesić uprawnienia wojewody, o których mowa w ust. 1 i 2, oraz wyznaczyć pełnomocnika do kierowania tymi działaniami. Do pełnomocnika stosuje się odpowiednio przepis ust. 3.

5. W przypadku, o którym mowa w art. 8, pkt 4, wójt (burmistrz, prezydent miasta) albo pełnomocnik, o którym mowa w art. 9, ust. 5, starosta albo pełnomocnik, o którym mowa w art. 10, ust. 5, oraz wojewoda albo pełnomocnik, o którym mowa w ust. 4, wykonują czynności kierownicze na właściwym dla siebie obszarze wobec podmiotów, o których mowa odpowiednio w ust. 2, w art. 9, ust. 2 oraz art. 10, ust. 2.

Art. 12. 1. Działania w celu zapobieżenia skutkom klęski żywiołowej lub ich usunięcia wójt (burmistrz, prezydent miasta), starosta i wojewoda albo pełnomocnicy, o których mowa w art. 9, ust. 5, art. 10, ust. 5 i art. 11, ust. 4, oraz ministrowie, o których mowa w art. 8, pkt 4, wykonują przy pomocy odpowiednio gminnego zespołu reagowania, powiatowego zespołu reagowania kryzysowego, wojewódzkiego zespołu reagowania kryzysowego oraz Rządowego Zespołu Koordynacji Kryzysowej, zwanych dalej „zespołami”.

2. Do zadań zespołów należy w szczególności:

1) monitorowanie występujących klęsk żywiołowych i prognozowanie rozwoju sytuacji,

2) realizowanie procedur i programów reagowania w czasie stanu klęski żywiołowej,

3) opracowywanie i aktualizowanie planów reagowania kryzysowego,

4) planowanie wsparcia organów kierujących działaniami na niższym szczeblu administracji publicznej,

5) przygotowywanie warunków umożliwiających koordynację pomocy humanitarnej,

6) realizowanie polityki informacyjnej związanej ze stanem kłęski żywiolowej.

3. Skład zespołów określają odpowiednio organy, o których mowa w ust. 1.

4. Funkcjonowanie zespołów finansowane jest odpowiednio z budżetów jednostek samorządu terytorialnego, wojewodów oraz ministra właściwego do spraw wewnętrznych.

5. Rada Ministrów, w drodze rozporządzenia, określi sposób tworzenia zespołów i ich funkcjonowania, uwzględniając w szczególności:

- 1) usytuowanie i sposób finansowania zespołów,
- 2) warunki techniczne i standardy ich wyposażenia,
- 3) tryb pracy zespołów,
- 4) sposób dokumentowania działań i prac zespołów.

Art. 13. 1. W zakresie działań prowadzonych w celu zapobieżenia skutkom kłęski żywiolowej lub ich usunięcia minister, o którym mowa w art. 8, pkt 4, może wydawać polecenia wiążące organom administracji rządowej, z wyjątkiem Rady Ministrów, Prezesa Rady Ministrów i wiceprezesów Rady Ministrów, a także wydawać polecenia wiążące organom samorządu terytorialnego.

2. W razie odmowy wykonania polecenia, o którym mowa w ust. 1, lub niewłaściwego wykonywania polecenia przez:

- 1) organy administracji rządowej – minister, o którym mowa w art. 8, pkt 4, niezwłocznie zawiadamia Prezesa Rady Ministrów,
- 2) organy samorządu terytorialnego – minister, o którym mowa w art. 8, pkt 4, może zawiesić odpowiednie uprawnienia takiego organu oraz wyznaczyć pełnomocnika do wykonywania tych uprawnień, zawiadamiając o tym właściwego wojewodę i Prezesa Rady Ministrów.

Art. 14. Kierowanie działaniami prowadzonymi w celu zapobieżenia skutkom kłęski żywiolowej lub ich usunięcia na obszarach i w obiektach jednostek organizacyjnych podległych, podporządkowanych lub nadzorowanych przez Ministra Obrony Narodowej, Ministra Sprawiedliwości, ministra właściwego do spraw zagranicznych oraz ministra właściwego do spraw wewnętrznych, Szefa Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego lub Szefa Agencji Wywiadu wymaga współdziałania:

1) organu, o którym mowa w art. 8, pkt 1–3, z właściwymi kierownikami jednostek organizacyjnych podległych, podporządkowanych lub nadzorowanych przez Ministra Obrony Narodowej, Ministra Sprawiedliwości, ministra właściwego do spraw zagranicznych oraz ministra właściwego do spraw wewnętrznych, Szefa Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego lub Szefa Agencji Wywiadu,

2) ministra, o którym mowa w art. 8, pkt 4, z właściwym ministrem, Szefem Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego lub Szefem Agencji Wywiadu.

Art. 15. 1. Wojewodowie albo pełnomocnicy, o których mowa w art. 11, ust. 4, są obowiązani do współdziałania i wzajemnego przekazywania informacji w zakresie zapobiegania skutkom klęski żywiołowej lub ich usuwania.

2. Obowiązek przewidziany w ust. 1 dotyczy odpowiednio wójtów (burmistrzów, prezydentów miast), starostów albo pełnomocników, o których mowa w art. 9, ust. 5 i art. 10, ust. 5.

Art. 16. Minister, o którym mowa w art. 8, pkt 4, jest obowiązany do informowania na bieżąco Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej i Prezesa Rady Ministrów o skutkach klęski żywiołowej i działaniach podejmowanych w celu zapobieżenia tym skutkom lub ich usunięcia.

Art. 17. 1. W zapobieganiu skutkom klęski żywiołowej lub ich usuwaniu są obowiązane uczestniczyć: Państwowa Straż Pożarna i inne jednostki ochrony przeciwpożarowej, Policja, Państwowe Ratownictwo Medyczne i jednostki ochrony zdrowia, Straż Graniczna, Morska Służba Poszukiwania i Ratownictwa oraz inne właściwe w tych sprawach państwowe urzędy, agencje, inspekcje, straże i służby.

2. Podmioty, o których mowa w ust. 1, podlegają kierownictwu organów, o których mowa w art. 8, albo pełnomocników, o których mowa w art. 9, ust. 5, art. 10 ust. 5 i art. 11, ust. 4.

Art. 18. 1. W czasie stanu klęski żywiołowej, jeżeli użycie innych sił i środków jest niemożliwe lub niewystarczające, Minister Obrony Narodowej może przekazać do dyspozycji wojewody, na którego obszarze działania występuje klęska żywiołowa, podod-

działy lub oddziały Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej, wraz ze skierowaniem ich do wykonywania zadań związanych z zapobieżeniem skutkom klęski żywiołowej lub ich usunięciem.

2. W przypadku, o którym mowa w ust. 1, pododdziały i oddziały Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej pozostają pod dowództwem przełożonych służbowych i wykonują zadania określone przez wojewodę.

3. Rada Ministrów, w drodze rozporządzenia, określi szczegółowe zasady udziału pododdziałów i oddziałów Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej w zapobieganiu skutkom klęski żywiołowej lub ich usuwaniu, uwzględniając:

1) rodzaje działań ratowniczych lub prewencyjnych, w których pododdziały i oddziały Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej mogą brać udział,

2) sposób koordynowania i dowodzenia ich działaniami,

3) sposób zapewnienia im zabezpieczenia logistycznego.

Art. 19. Kierujący działaniami prowadzonymi w celu zapobieżenia skutkom klęski żywiołowej lub ich usunięcia współpracują ze społecznymi organizacjami ratowniczymi, charytatywnymi, stowarzyszeniami, fundacjami oraz innymi podmiotami działającymi na obszarze ich właściwości, a na wniosek lub za zgodą tych podmiotów koordynują ich działalność.

Wyciąg z ustawy z dnia 21 czerwca 2002 roku o stanie wyjątkowym (DzU z 2002 r., nr 113, poz. 985)

Rozdział 1

PRZEPISY OGÓLNE

Art. 1. Ustawa określa tryb wprowadzenia i zniesienia stanu wyjątkowego, a także zasady działania organów władzy publicznej oraz zakres, w jakim mogą być ograniczone wolności i prawa człowieka i obywatela w czasie stanu wyjątkowego.

Art. 2. 1. W sytuacji szczególnego zagrożenia konstytucyjnego ustroju państwa, bezpieczeństwa obywateli lub porządku publicznego, w tym spowodowanego działaniami terrorystycznymi, które nie może być usunięte poprzez użycie zwykłych środków konstytucyjnych, Rada Ministrów może podjąć uchwałę o skierowaniu do Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej wniosku o wprowadzenie stanu wyjątkowego.

2. We wniosku, o którym mowa w ust. 1, Rada Ministrów określa przyczyny wprowadzenia i niezbędny czas trwania stanu wyjątkowego oraz obszar, na jakim stan wyjątkowy powinien być wprowadzony, a także odpowiednie do stopnia i charakteru zagrożenia, w zakresie dopuszczonym niniejszą ustawą, rodzaje ograniczeń wolności i praw człowieka i obywatela.

Art. 3. 1. Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej niezwłocznie rozpatruje wniosek, o którym mowa w art. 2, ust. 1, a następnie wydaje rozporządzenie o wprowadzeniu stanu wyjątkowego na czas oznaczony nie dłuższy niż 90 dni lub postanawia odmówić wydania takiego rozporządzenia. Rozporządzenie o wprowadzeniu stanu wyjątkowego Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej przedstawia Sejmowi w ciągu 48 godzin od jego podpisania.

2. W rozporządzeniu o wprowadzeniu stanu wyjątkowego określa się przyczyny wprowadzenia, czas trwania i obszar, na jakim wprowadza się stan wyjątkowy, oraz, w zakresie dopuszczonym niniejszą ustawą, rodzaje ograniczeń wolności i praw człowieka i obywatela.

Art. 4. 1. Stan wyjątkowy obowiązuje od dnia ogłoszenia rozporządzenia, o którym mowa w art. 3, ust. 1, w Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej.

2. W przypadku uchylecia rozporządzenia, o którym mowa w art. 3 ust. 1, przez Sejm Rzeczypospolitej Polskiej, uchwałę Sejmu w tej sprawie niezwłocznie ogłasza się w Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej.

3. Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej o wprowadzeniu stanu wyjątkowego oraz inne akty prawne dotyczące tego stanu podaje się do publicznej wiadomości, w drodze obwieszczenia właściwego wojewody, przez rozplakatowanie w miejscach publicznych, a także w sposób zwyczajowo przyjęty na danym obszarze.

Art. 5. 1. Jeżeli pomimo zbliżającego się upływu czasu, na jaki został wprowadzony stan wyjątkowy, nie ustały przyczyny wprowadzenia tego stanu oraz nie zostało przywrócone normalne funkcjonowanie państwa, Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej może, w drodze rozporządzenia, przedłużyć czas trwania stanu wyjątkowego na okres nie dłuższy niż 60 dni.

2. Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej, na wniosek Rady Ministrów, w drodze rozporządzenia, znosi stan wyjątkowy przed upływem czasu, na jaki został wprowadzony, jeżeli ustaną przyczyny wprowadzenia tego stanu oraz zostanie przywrócone normalne funkcjonowanie państwa.

3. Przepisy art. 2-4 stosuje się odpowiednio do rozporządzenia, o którym mowa w ust. 1.

4. Przepisy art. 4, ust. 1 i 3 stosuje się odpowiednio do rozporządzenia, o którym mowa w ust. 2.

Art. 6. Redaktorzy naczelni dzienników oraz nadawcy programów radiowych i telewizyjnych są obowiązani do niezwłocznego, nieodpłatnego podania do publicznej wiadomości rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej o wprowadzeniu

stanu wyjątkowego i innych aktów prawnych dotyczących tego stanu, przekazanych im przez wojewodę właściwego ze względu na siedzibę redakcji lub nadawcy.

Art. 7. Minister właściwy do spraw zagranicznych notyfikuje Sekretarzowi Generalnemu Organizacji Narodów Zjednoczonych oraz Sekretarzowi Generalnemu Rady Europy wprowadzenie i zniesienie stanu wyjątkowego.

Rozdział 2

ZASADY DZIAŁANIA ORGANÓW WŁADZY PUBLICZNEJ

Art. 8. W czasie stanu wyjątkowego organy władzy publicznej działają w dotychczasowych strukturach organizacyjnych państwa i w ramach przysługujących im kompetencji, z zastrzeżeniem przepisów niniejszej ustawy.

Art. 9. Działania przywracające konstytucyjny ustrój państwa, bezpieczeństwo obywateli lub porządek publiczny, a w szczególności koordynację i kontrolę funkcjonowania administracji rządowej i samorządowej wykonują:

1) Prezes Rady Ministrów – w przypadku wprowadzenia stanu wyjątkowego na obszarze większym niż obszar jednego województwa,

2) właściwy wojewoda – w przypadku wprowadzenia stanu wyjątkowego na obszarze lub części obszaru jednego województwa.

Art. 10. Prezes Rady Ministrów jest obowiązany do informowania na bieżąco Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej o skutkach wprowadzenia stanu wyjątkowego oraz o rodzaju i rezultatach działań podejmowanych w celu przywrócenia normalnego funkcjonowania państwa.

Art. 11. 1. W czasie stanu wyjątkowego Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej, na wniosek Prezesa Rady Ministrów, może postanowić o użyciu oddziałów i pododdziałów Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej do przywrócenia normalnego funkcjonowania państwa, jeżeli dotychczas zastosowane siły i środki zostały wyczerpane.

2. Użycie oddziałów i pododdziałów Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej, o którym mowa w ust. 1, nie może zagrozić ich zdolności do realizacji zadań wynikających z Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej i ratyfikowanych umów międzynarodowych.

3. W przypadku, o którym mowa w ust. 1, oddziały i pododdziały Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej pozostają pod dowództwem przełożonych służbowych i wykonują zadania wyznaczone przez Ministra Obrony Narodowej w uzgodnieniu z ministrem właściwym do spraw wewnętrznych. Żołnierzom wyznaczonym do tych oddziałów i pododdziałów przysługują, w zakresie niezbędnym do wykonania ich zadań, uprawnienia policjantów określone w art. 15–17 Ustawy z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji (DzU z 2002 r., nr 7, poz. 58, nr 19, poz. 185, nr 74, poz. 676, nr 81, poz. 731 i nr 113, poz. 984).

4. Rada Ministrów, w drodze rozporządzenia, określi szczegółowe zasady użycia oddziałów i pododdziałów Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej w czasie stanu wyjątkowego, uwzględniając stopień i rodzaj zagrożeń stanowiących przyczyny wprowadzenia i trwania stanu wyjątkowego.

Art. 12. 1. Jeżeli organy gminy, powiatu lub samorządu województwa nie wykazują dostatecznej skuteczności w wykonywaniu zadań publicznych lub w realizacji działań wynikających z przepisów o wprowadzeniu stanu wyjątkowego, Prezes Rady Ministrów, na wniosek właściwego wojewody, może zawiesić te organy do czasu zniesienia stanu wyjątkowego lub na czas określony i ustanowić w ich miejsce zarząd komisaryczny sprawowany przez komisarza rządowego.

2. Komisarza rządowego powołuje i odwołuje Prezes Rady Ministrów na wniosek wojewody.

3. Komisarz rządowy z dniem powołania przejmuje wykonywanie zadań i kompetencji zawieszonych organów gminy, powiatu lub samorządu województwa.

4. Stan zawieszenia organów gminy, powiatu lub samorządu województwa ustaje z upływem czasu określonego przez Prezesa Rady Ministrów oraz z mocy prawa z dniem zniesienia stanu wyjątkowego.

Art. 13. W czasie stanu wyjątkowego organy porządku i bezpieczeństwa publicznego mogą w celu przywrócenia porządku publicznego wkroczyć na teren szkoły wyższej bez wezwania przez rektora, którego należy niezwłocznie o tym zawiadomić.

Art. 14. Decyzje wydane przez organy władzy publicznej na podstawie niniejszej ustawy lub przepisów wykonawczych podlegają natychmiastowemu wykonaniu. Przepisy o postępowaniu egzekucyjnym w administracji stosuje się odpowiednio.

Wyciąg z ustawy z dnia 29 sierpnia 2002 roku o stanie wojennym oraz o kompetencjach Naczelnego Dowódcy Sił Zbrojnych i zasadach jego podległości konstytucyjnym organom Rzeczypospolitej Polskiej (DzU z 2002 r., nr 156, poz. 1301)

Rozdział 1
PRZEPISY OGÓLNE

Art. 1. Ustawa określa tryb wprowadzenia i zniesienia stanu wojennego, zasady działania organów władzy publicznej oraz zakres ograniczeń wolności i praw człowieka i obywatela w czasie stanu wojennego, a także kompetencje Naczelnego Dowódcy Sił Zbrojnych i zasady jego podległości konstytucyjnym organom Rzeczypospolitej Polskiej.

Art. 2. 1. W razie zewnętrznego zagrożenia państwa, w tym spowodowanego działaniami terrorystycznymi, zbrojnej napaści na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej lub gdy z umowy międzynarodowej wynika zobowiązanie do wspólnej obrony przeciwko agresji. Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej może, na wniosek Rady Ministrów, wprowadzić stan wojenny na części albo na całym terytorium państwa.

2. We wniosku, o którym mowa w ust. 1, Rada Ministrów określa przyczyny i obszar, na którym ma być wprowadzony stan wojenny, a także odpowiednie do stopnia i charakteru zagrożenia, w zakresie dopuszczonym niniejszą ustawą, rodzaje ograniczeń wolności i praw człowieka i obywatela.

Art. 3. 1. Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej niezwłocznie rozpatruje wniosek, o którym mowa w art. 2, ust. 1, a następnie wydaje rozporządzenie o wprowadzeniu stanu wojennego albo postanawia odmówić wydania takiego rozporządzenia. Rozporządzenie o wprowadzeniu stanu wojennego Prezydent Rzeczypo-

spolitej Polskiej przedstawia Sejmowi w ciągu 48 godzin od jego podpisania.

2. W rozporządzeniu, o którym mowa w ust. 1, określa się przyczyny wprowadzenia oraz obszar, na którym wprowadza się stan wojenny, a także – w zakresie dopuszczonym niniejszą ustawą – rodzaje ograniczeń wolności i praw człowieka i obywatela.

Art. 4. 1. Stan wojenny obowiązuje od dnia ogłoszenia rozporządzenia, o którym mowa w art. 3, ust. 1, w Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej.

2. W przypadku uchylenia rozporządzenia, o którym mowa w art. 3, ust. 1, przez Sejm Rzeczypospolitej Polskiej uchwałą Sejmu w tej sprawie niezwłocznie ogłasza się w Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej.

3. Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej o wprowadzeniu stanu wojennego oraz inne akty prawne dotyczące tego stanu podaje się do publicznej wiadomości, w drodze obwieszczenia właściwego wojewody, przez rozplakatowanie w miejscach publicznych, a także w sposób zwyczajowo przyjęty na danym obszarze.

Art. 5. Redaktorzy naczelni dzienników oraz nadawcy programów radiowych i telewizyjnych są obowiązani do niezwłocznego, nieodpłatnego podania do publicznej wiadomości rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej o wprowadzeniu stanu wojennego i innych aktów prawnych dotyczących tego stanu przekazanych im przez wojewodę właściwego ze względu na siedzibę redakcji lub nadawcy.

Art. 6. Minister właściwy do spraw zagranicznych notyfikuje Sekretarzowi Generalnemu Organizacji Narodów Zjednoczonych i Sekretarzowi Generalnemu Rady Europy wprowadzenie i przyczyny wprowadzenia stanu wojennego, a także jego zniesienie.

Art. 7. 1. Wprowadzenie stanu wojennego wywołuje skutki określone w niniejszej ustawie i w innych przepisach dotyczących stanu wojennego w stosunku do organów władzy publicznej, obywateli polskich zamieszkałych lub czasowo przebywających na obszarze, na którym został wprowadzony stan wojenny, osób prawnych oraz jednostek organizacyjnych nieposiadających oso-

bowości prawnej mających siedzibę lub prowadzących działalność gospodarczą na obszarze objętym stanem wojennym.

2. W przypadku gdy niniejsza ustawa, a także inne ustawy albo ratyfikowane umowy międzynarodowe nie stanowią inaczej oraz nie zabrania tego powszechnie uznany zwyczaj międzynarodowy, przepis ust. 1 stosuje się również do cudzoziemców przebywających na obszarze, na którym został wprowadzony stan wojenny, oraz do ich mienia, jak również mienia innych państw.

Art. 8. 1. Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej, na wniosek Rady Ministrów, w drodze rozporządzenia, znosi stan wojenny, jeżeli ustaną przyczyny, dla których stan wojenny został wprowadzony, oraz zostanie przywrócone normalne funkcjonowanie państwa.

2. Przepisy art. 4, ust. 1 i 3 stosuje się odpowiednio do rozporządzenia, o którym mowa w ust. 1.

Rozdział 2

ZASADY DZIAŁANIA ORGANÓW WŁADZY PUBLICZNEJ

Art. 9. W czasie stanu wojennego organy władzy publicznej działają w dotychczasowych strukturach organizacyjnych państwa i w ramach przysługujących im kompetencji, z zastrzeżeniem przepisów niniejszej ustawy.

Art. 10. 1. Jeżeli w czasie stanu wojennego wystąpi konieczność obrony państwa, obroną tą kieruje Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej we współdziałaniu z Radą Ministrów.

2. Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej w czasie stanu wojennego w szczególności:

1) postanawia, na wniosek Rady Ministrów, o przejściu organów władzy publicznej na określone stanowiska kierowania;

2) postanawia, na wniosek Rady Ministrów, o stanach gotowości bojowej Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej, zwanych dalej „*Siłami Zbrojnymi*”;

3) określa, na wniosek Rady Ministrów, zadania Sił Zbrojnych w czasie stanu wojennego;

4) może mianować, na wniosek Prezesa Rady Ministrów, Naczelnego Dowódcę Sił Zbrojnych;

5) zatwierdza, na wniosek Naczelnego Dowódcy Sił Zbrojnych, plany operacyjnego użycia Sił Zbrojnych;

6) uznaje, na wniosek Naczelnego Dowódcy Sił Zbrojnych, określone obszary Rzeczypospolitej Polskiej za strefy bezpośrednich działań wojennych.

Art. 11. 1. Rada Ministrów w czasie stanu wojennego w szczególności:

1) zarządza uruchomienie systemu kierowania obroną państwa;

2) zarządza przejście na wojenne, określone w odrębnych przepisach, zasady działania organów władzy publicznej;

3) określa, na wniosek Naczelnego Dowódcy Sił Zbrojnych, zasady działania organów władzy publicznej w strefie bezpośrednich działań wojennych;

4) może zawiesić funkcjonowanie organów władzy publicznej w strefie bezpośrednich działań wojennych;

5) może przekazać organom wojskowym określone kompetencje organów władzy publicznej w strefie bezpośrednich działań wojennych.

2. Jeżeli w czasie stanu wojennego Rada Ministrów nie może zebrać się na posiedzenie, konstytucyjne kompetencje Rady Ministrów wykonuje Prezes Rady Ministrów.

Art. 12. Minister Obrony Narodowej w czasie stanu wojennego w szczególności:

1) dokonuje oceny zagrożeń wojennych i możliwości obronnych oraz formułuje i przedstawia właściwym organom propozycje dotyczące obrony państwa;

2) koordynuje realizację zadań organów administracji rządowej i jednostek samorządu terytorialnego wynikających z zadań dotyczących obrony państwa;

3) przedstawia właściwym organom potrzeby w zakresie świadczeń organów państwowych i jednostek samorządu terytorialnego, przedsiębiorców i innych jednostek organizacyjnych oraz osób fizycznych, na rzecz Sił Zbrojnych i obrony państwa;

4) sprawuje ogólny nadzór nad realizacją zadań obronnych wykonywanych przez organy administracji rządowej i jednostki samorządu terytorialnego;

5) organizuje mobilizacyjne rozwinięcie, uzupełnianie i wyposażanie Sił Zbrojnych;

6) współdziała z ministrem właściwym do spraw wewnętrznych w zakresie świadczeń, o których mowa w pkt 3;

7) koordynuje realizację zadań państwa-gospodarza wynikających z umów międzynarodowych.

Art. 13. 1. W czasie stanu wojennego wojewoda kieruje realizacją zadań obronnych i obroną cywilną na terenie województwa.

2. Wojewoda w czasie stanu wojennego w szczególności:

1) ocenia zagrożenia;

2) wprowadza, w zakresie nienależącym do właściwości innych organów, ograniczenia wolności i praw człowieka i obywatela oraz łagodzi i uchyla te ograniczenia;

3) występuje z wnioskami do właściwych organów o wprowadzenie ograniczeń wolności i praw człowieka i obywatela, jak również o ich złagodzenie lub uchylenie;

4) określa zadania wynikające z przepisów stanu wojennego;

5) koordynuje i kontroluje działalność organów władzy publicznej, przedsiębiorców oraz innych jednostek organizacyjnych działających na obszarze województwa;

6) może nakładać zadania i nakazywać jednostkom samorządu terytorialnego dokonywanie określonych wydatków, na zasadach określonych w odrębnych przepisach.

3. W zakresie działań, o których mowa w ust. 2, wojewodzie są podporządkowane wszystkie jednostki organizacyjne administracji rządowej i samorządowej działające na obszarze województwa oraz inne siły i środki wydzielone do jego dyspozycji i skierowane do wykonywania zadań związanych z obroną państwa i województwa, a także związanych z obroną cywilną.

Art. 14. 1. Jeżeli organy gminy, powiatu lub samorządu województwa nie wykazują dostatecznej skuteczności w wykonywaniu zadań publicznych lub w realizacji działań wynikających z przepisów o wprowadzeniu stanu wojennego, Prezes Rady Ministrów, na wniosek właściwego wojewody, może zawiesić te organy do czasu zniesienia stanu wojennego lub na czas określony i ustanowić w ich miejsce zarząd komisaryczny sprawowany przez komisarza rządowego.

2. Komisarza rządowego powołuje i odwołuje Prezes Rady Ministrów na wniosek wojewody.

3. Komisarz rządowy z dniem powołania przejmuje wykonywanie zadań i kompetencji zawieszonych organów gminy, powiatu lub samorządu województwa.

4. Stan zawieszenia organów gminy, powiatu lub samorządu województwa ustaje z upływem czasu określonego przez Prezesa Rady Ministrów oraz z mocy prawa z dniem zniesienia stanu wojennego.

Art. 15. Decyzje wydane przez organy władzy publicznej na podstawie niniejszej ustawy lub przepisów wykonawczych podlegają natychmiastowemu wykonaniu. Przepisy o postępowaniu egzekucyjnym w administracji stosuje się odpowiednio.

Rozdział 3

NACZELNY DOWÓDCA SIŁ ZBROJNYCH

Art. 16. 1. Naczelnny Dowódca Sił Zbrojnych podlega Prezydentowi Rzeczypospolitej Polskiej.

2. Naczelnny Dowódca Sił Zbrojnych dowodzi Siłami Zbrojnymi oraz innymi podporządkowanymi jednostkami organizacyjnymi.

3. Naczelnny Dowódca Sił Zbrojnych w szczególności:

1) dowodzi siłami, o których mowa w ust. 2, w celu odparcia zbrojnej napaści na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej;

2) zapewnia współdziałanie podległych mu Sił Zbrojnych z siłami sojuszniczymi w planowaniu i prowadzeniu działań wojennych;

3) określa, w ramach swojej właściwości, potrzeby Sił Zbrojnych w zakresie wsparcia ich przez pozamilitarną część systemu obronnego państwa,

4) wyznacza organy wojskowe do realizacji zadań administracji rządowej i samorządowej w strefie bezpośrednich działań wojennych oraz określa, z wyjątkiem postanowień Rady Ministrów, o których mowa w art. 11, ust. 1, pkt 5, ich zadania i kompetencje.

Art. 17. Naczelnny Dowódca Sił Zbrojnych przejmuje dowodzenie siłami, o których mowa w art. 16, ust. 2, z chwilą jego mianowania przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej, o ile Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej nie określi innego terminu przejęcia dowodzenia.

Bibliografia

1. Chmaj M., Zmigrodzki M., *Wprowadzenie do teorii polityki*, Lublin 1996.
2. Easton D., *The Political System*, New York 1964.
3. Edmonds Martin, *Armed Services and Society*, Boulder 1988.
4. Filipiak M., Tarkowski M., *Cywilne i demokratyczne zwierzchnictwo nad Siłami Zbrojnymi*, Warszawa 1994.
5. Fredrich C.J., Brzeziński Z., *Totalitarian Dictatorship and Autocracy*, Waszyngton 1956.
6. Gebethner S., *Rząd i opozycja Jej Królewskiej Mości*, Warszawa 1967.
7. *Konstytucja Francji z dnia 4 października 1958 r.*, Biblioteka Sejmowa, Warszawa 1997.
8. *Mały leksykon politologiczny*, Lublin 1997.
9. Mc Khan R., Niven J., Mackown St., *An Introduction to Political System*, New York 1964.
10. Podbielski A., *Odpowiedzialność prezydenta w systemie konstytucyjnym Stanów Zjednoczonych*, Wrocław 1975.
11. *Polityka bezpieczeństwa i Siły Zbrojne Wielkiej Brytanii*, Studia i Materiały BPiI nr 18, MON Warszawa 1995.
12. Redelbach A., *Wstęp do prawoznawstwa*, Toruń 1999.
13. Pr. zb., *Homo Politicus*, Warszawa 1993.
14. Schumpeter J.A., *Kapitalizm, socjalizm, demokracja*, Warszawa 1995.
15. Skrzydło W., *Ustrój polityczny Republiki Francuskiej*, [w:] Skrzydło W. (red. nauk.), *Ustroje państw współczesnych*, Lublin 2000.
16. Skrzydło W., *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, Kraków 2002.
17. *Słownik języka polskiego*, M. Szymczak (red.), t. 1, Warszawa 1978.
18. Szmulik B., Zmigrodzki M. (red), *Wprowadzenie do nauki o państwie i polityce*, Lublin 2002.

19. *The National Security Act of 1947 – 26 July 1947, Public Law 253–80th Congress, Chapter, 1st Session.*
20. Trejnis Z., *Siły Zbrojne w państwie demokratycznym i autorytarnym*, Warszawa 1997.
21. „*Congressional Declaration of Purpose*”, National Security of 1947, [w:] „*United States Code*”, Ed.1988, Title 50.
22. Wojtaszczyk K.A., *Współczesne systemy polityczne*, Warszawa 1992.
23. Zakrzewski W., *Ustrój polityczny Stanów Zjednoczonych Ameryki*, [w:] W. Skrzydło (red. nauk.), *Ustroje państw współczesnych*, Lublin 2000.

Publikacje Akademii Obrony Narodowej

do nabycia w Wydziale Wydawniczym AON
al. gen. A. Chruściela 103, bl. 2
00-910 Warszawa,
tel. 681 40 55, tel./faks 681 37 52

- S. Bartosiewicz, M. Mróz – Zaopatrywanie jednostek wojsk lotniczych i obrony powietrznej w techniczne środki materiałowe techniki naziemnej – 7,00 zł
- Bezpieczne niebo. Materiały z konferencji naukowej – 14,00 zł
- J. Bienkowski, R. Stępień (red.) – Edukacja pedagogiczna w wyższej uczelni wojskowej – 16,00 zł
- H. Binkowski (red.) – OBWE w procesie umacniania bezpieczeństwa europejskiego – 16,00 zł
- A. Bujak – Praca w terenie na szczeblach taktycznych według standardów NATO – 10,00 zł
- W. Chojnacki – Socjologiczne aspekty tendencji instytucjonalno-organizacyjnego rozwoju wojska – 16,00 zł
- R. Chrobak i in. – Działania bojowe dywizji – 15 zł
- M. Cieślarczyk, P. Krawczyk, Z. Korulczyk – Poradnik metodyczny autorów prac kwalifikacyjnych – 8,00 zł
- M. Cieślarczyk, M. Chojnacki, A. Radomyski – Współpraca cywilno-wojskowa (CIMIC) w silech zbrojnych (SP) RP – 13,00 zł
- M. Cieślarczyk (red.) – Metody, techniki i narzędzia badawcze oraz elementy statystyki – 13,00 zł
- A. Ciupiński, M. Zajac (red.) – Wybrane problemy walki z terroryzmem międzynarodowym – 17 zł
- A. Ciupiński (red.) – Dyplomacja wielostronna – 25,00 zł
- A. Ciupiński – Podstawowe elementy polityki bezpieczeństwa i obrony RP – 15,00 zł
- A. Ciupiński, R. Białoskórski – Wczesne ostrzeżenie i zapobieganie współczesnym konfliktom zbrojnym w strategii Sojuszu Północnoatlantyckiego – 7,00 zł
- A. Ciupiński, H. Binkowski, A. Legucka – Bezpieczeństwo w stosunkach międzynarodowych – 30,00 zł
- T. Compa – Zarządzanie przestrzenią powietrzną – 10,00 zł
- J. Czaja – Stolica apostolska wobec integracji europejskiej – 15,00 zł
- K. Czajka – Użycie artylerii w obronie oddziału – 8,00 zł
- P. Daniluk – Radiostacje pola walki – 10,00 zł
- A. Dawidczyk – Nowe wyzwania, zagrożenia i szanse dla bezpieczeństwa Polski u progu XXI w. – 9,00 zł
- P. Dela, J. Wolejszo – Wsparcie komputerowe ćwiczeń wojskowych 16 zł
- Dowodzenie lotnictwem sił powietrznych w działaniach wojsk lądowych (praca zbiorowa) – 15,00 zł
- W. Drażczyk – Logistyka sił powietrznych w działaniach wielonarodowych – 9,00 zł
- A. Fellner – Zautomatyzowane systemy kontroli ruchu lotniczego przestrzeni powietrznej – 20,00 zł
- M. Flemming – Międzynarodowe prawo humanitarne konfliktów zbrojnych – 45,00 zł
- P. Gawliczek, J. Pawłowski – Zagrożenia asymetryczne – 14,00 zł
- M. Gąska, A. Ciupiński – Międzynarodowe prawo humanitarne konfliktów zbrojnych – 21,00 zł
- A. Glen, W. Marud – Kontrola przestrzeni powietrznej w czasie kryzysu i wojny – 18,00 zł
- J. Gotowała – Lotnictwo XXI wieku – 11,00 zł
- J. Groskrej – Antropologiczne i aksjologiczne aspekty edukacji oficerów – 10,00 zł
- J. Halik – Metodyka opracowania pracy magisterskiej i studyjnej – 15,00 zł
- J. Halik, J. Wolejszo – Ćwiczenia wojskowe sił zbrojnych RP w aspekcie interoperacyjności w ramach NATO – 14,00 zł
- M. Huzarski (red.) – Taktyka ogólna wojsk lądowych – 21,00 zł
- K. Jałoszyński – Terroryzm antyżydowski – 12,00 zł
- K. Jałoszyński – Terroryzm czy terror kryminalny w Polsce? – 12,00 zł
- K. Jałoszyński – Zagrożenie terroryzmem w wybranych krajach Europy Zachodniej oraz w Stanach Zjednoczonych – 12,00 zł
- J. Janczak – Zakłócanie informacyjne – 12,00 zł
- Cz. Jarecki – Użycie wojsk raketowych i artylerii w operacji – 13,00 zł
- T. Jemiolo – Globalizacja. Szanse i zagrożenia – 8,00 zł
- T. Jemiolo, K. Malak (red.) – Bezpieczeństwo zewnętrzne Rzeczypospolitej Polskiej – 25,00 zł
- A. Józwiak, Cz. Marcinkowski – Wybrane problemy współczesnych operacji pokojowych – 18,00 zł
- M. Juszczyk – Wsparcie działań przez państwo gospodarza – 14 zł
- L. Kanarski, P. Gawliczek – Przywództwo w armiach NATO – 9,00 zł
- L. Kanarski, B. Rokicki (red.) – Teoria i praktyka przywództwa wobec wyzwań edukacyjnych – 24,00 zł
- J. Kardas, K. Loranty – Wybrane problemy bezpieczeństwa i obronności państwa w opiniach pracowników administracji publicznej – 12,00 zł
- J. Kardas, K. Loranty – Instytucjonalizacja przygotowania obronnego kadr administracji – 15,00 zł
- J. Karpowicz, Z. Chojnacki – Bezpieczeństwo lotów – 10,00 zł
- J. Karpowicz, E. Cieślak – Lotnictwo wsparcia w sojusznicznych działaniach powietrznych – 17 zł
- J. Karpowicz, K. Kozłowski – Bezzałogowe statki powietrzne i miniaturowe aparaty latające – 18 zł
- J. Karpowicz – Współczesne konstrukcje lotnicze – 20,00 zł

- Cz. Kaćki – Siły wielonarodowe do misji pokojowych – 15 zł
- Cz. Kaćki – Izrael. Jego wpływ na rozwój sytuacji w regionie Bliskiego Wschodu – 15,00 zł
- Kierowanie mobilnymi systemami łączności wojsk lądowych (praca zbiorowa) cz.I – 14 zł, cz.II – 8 zł, cz.III. – 12 zł
- W. Kitler (red.) – Obrona cywilna (niemilitarna) w obronie narodowej III RP – 25,00 zł
- W. Kitler – Obrona narodowa III RP. Pojęcie. Organizacja. System (rozprawa habilitacyjna) – 24,00 zł
- W. Kitler – Obrona narodowa w wybranych państwach demokratycznych – 14,00 zł
- Z. Klawitter – Rola i zadania zespołu wsparcia personalnego na stanowisku dowodzenia BZ/BPanc – 7,00 zł
- T. Kochański – Logistyka międzynarodowa – 12,00 zł
- T. Kochański – Logistyka jako koncepcja zintegrowanego zarządzania – 18,00 zł
- T. Kochański, S. Kurek – Konkurencyjność przedsiębiorstw – 15 zł
- M. Koziniski – Umowa offsetowa i inne formy udziału państwa w międzynarodowym obrocie gospodarczym – 10,00 zł
- M. Kozub – Lotnictwo w operacjach połączonych – 7,00 zł
- M. Kozub – Lotnictwo wojsk lądowych w operacjach połączonych – 8,00 zł
- M. Kozub – Lotnictwo w bojowym poszukiwaniu i ratownictwie – 8,00 zł
- J. Kręcikij – Współczesne kierowanie wojskami. Proces dowodzenia – 12,00 zł
- J. Kręcikij – Metodyka pracy sekcji dowodzenia oddziału i związku taktycznego – 13,00 zł
- J. Kręcikij – Wybrane problemy kierowania zgrupowaniami wielonarodowych sił połączonych – 14,00 zł
- R. Kwecka, M. Gryga – Siły specjalne w kontekście współczesnych zagrożeń – 15,00 zł
- K. Kubiak – Transport wojsk i ładunków wojskowych drogą morską przy użyciu statków handlowych – 12,00 zł
- L. Łukaszuk – Międzynarodowe prawo pokoju i bezpieczeństwa – 20,00 zł
- L. Łukaszuk – Dyplomacja współczesna a problemy prawa i bezpieczeństwa międzynarodowego – 20,00 zł
- L. Łukaszuk – Europejskie prawo pokoju i bezpieczeństwa – 20,00 zł
- T. Majewski – Ankieta i wywiad w badaniach wojskowych – 9,00 zł
- T. Majewski – Kierownik – dowódca w organizacji – 12,00 zł
- T. Majewski – Miejsce celów, problemów i hipotez w procesie badań naukowych – 8 zł
- T. Majewski i in. – Planowanie w organizacji – 9 zł
- K. Malak – Polityka zagraniczna i bezpieczeństwa Białorusi – 18,00 zł
- J. Marczałak (red.) – Samoorganizacja społeczeństwa na rzecz bezpieczeństwa powszechnego. Samoobrona powszechna III RP – 20,00 zł
- M. Marszałek – Siły powietrzne w operacjach ewakuacyjnych (według poglądów amerykańskich) – 13 zł
- M. Marszałek, A. Radomyski – Metodyka pracy zespołów funkcjonalnych na stanowisku dowodzenia brygady raketowej sił powietrznych – 25,00 zł
- Z. Maślak – Podstawy teorii informacji obrony powietrznej – 10,00 zł
- Z. Maślak (oprac.) – Informacje w obronie powietrznej – potrzeby, wymagania, zagrożenia. Materiały z sympozjum naukowego – 17,00 zł
- M. Michalec (oprac.) – Kierunki rozwoju rosyjskiej myśli teoretycznej i praktyki w zakresie użycia lotnictwa w walce – 14,00 zł
- J. Michniak (red.) – Projektowanie struktury organizacyjnej dowództwa brygady zmechanizowanej (pancernej) – 12,00 zł
- J. Michniak – Stanowiska dowodzenia w wojskach lądowych – 10 zł
- G. Nowacki – Informacja w walce zbrojnej. Materiały z sympozjum naukowego – 17,00 zł
- G. Nowacki – Strategiczne siły jądrowe wybranych państw – 14,00 zł
- G. Nowacki – Rozpoznanie satelitarne USA i Federacji Rosyjskiej – 8,00 zł
- G. Nowacki (red.) – Militaryzacja kosmosu – 17,00 zł
- A. Nowak – Działalność rozpoznawcza na szczeblach taktycznych – 12,00 zł
- E. Nowak – Gospodarowanie zasobami majątkowymi – 15,00 zł
- M. Obrusiewicz – Wielonarodowe połączone siły zadaniowe CJTF – 12,00 zł
- M. Obrusiewicz – Geneza i prognoza kooperatywnych stosunków wojskowych końca XX i początku XXI w. na tle bezpieczeństwa europejskiego – 15 zł
- J. Pawłowski, A. Ciupiński (red.) – Umieędzynarodowiony konflikt wewnętrzny – 20,00 zł
- M. Pelc, M. Juszczyk – Matematyka – 25 zł
- J. Płaczek – Ewolucja polskiej myśli obronno-ekonomicznej w latach 1976–2000 – 20,00 zł
- J. Płaczek (red.) – Gospodarka obronna Polski w końcu lat dziewięćdziesiątych. Szanse i zagrożenia – 25,00 zł
- Podróż studyjna w systemie edukacji oficerów w AON. Materiały z sympozjum naukowego – 17,00 zł
- A. Polak – Wybrane zagadnienia obrony wybrzeża w Polsce (1920–2002) – 16,00 zł
- A. Polak – Teoria grup operacyjnych w polskiej sztuce wojennej okresu międzywojennego – 30,00 zł
- Prawo w stosunkach międzynarodowych. Wybór dokumentów (praca zbiorowa) – 35,00 zł (dwa tomy)
- K. Przeworski – Ewakuacja jako sposób ochrony ludności – 7,00 zł
- Pułk przeciwlotniczy w działaniach operacyjnych (praca zbiorowa) – 20,00 zł
- A. Radomyski – Metody i treść pracy zespołu OPL na stanowisku dowodzenia dywizji zmechanizowanej – 18,00 zł
- A. Skrabacz – Kobiety w obronie narodowej Polski u progu XXI w. – 15,00 zł
- J. Skrzyp (red.) – Informator geograficzny o państwach kandydujących do Sojuszu Północnoatlantyckiego – 14,00 zł

- J. Skrzyp, Z. Lach – Informator geograficzny. Państwa członkowskie NATO – 20,00 zł
- Z. Skwarek – Powietrzne systemy wczesnego wykrywania i powiadamiania – 13,00 zł
- K. Słaboń – Sytuacja jeńców wojennych w konflikcie iracko-irańskim (1980-1988) – 10,00 zł
- Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego (praca zbiorowa) – 15,00 zł
- Słownik terminów z zakresu psychologii (praca zbiorowa) – 10,00 zł
- Słownik pojęć sojuszniczej obrony powietrznej (praca zbiorowa) – 12,00 zł
- H. Spustek – Wybrane zagadnienia badań operacyjnych i modelowania liniowego – 8,00 zł
- Z. Stachowiak – Metodyka i metodologia pisania prac kwalifikacyjnych (licencjackich, magisterskich i podyplomowych) – 9,00 zł
- Z. Stachowiak, J. Płaczek (red.) – Wybrane problemy ekonomiki bezpieczeństwa – 30,00 zł
- R. Stępień (red.) – Edukacja w wyższych szkołach wojskowych – 21,00 zł
- M. Strzoda (red.) – Wybrane terminy z zakresu dowodzenia i zarządzania – 7,00 zł
- M. Strzoda – Słownik nazw, skrótów i akronimów państw, instytucji, dowództw, jednostek organizacyjnych i osób funkcyjnych – 8 zł
- J. Suwart – Zarys obrony cywilnej w Polsce w latach 1920–1996 – 30,00 zł
- R. Szpyra – Powietrzna sztuka operacyjna wybranych państw – 15,00 zł
- Środki dowodzenia (praca zbiorowa) – 12 zł
- E.A. Wesółowska, A. Szerauc (red.) – Patriotyzm – Obronność – Bezpieczeństwo – 20,00 zł
- J. Wolejszo – Wybrane problemy procesu planowania i rozliczania działalności szkoleniowej na szczeblach taktycznych w SZ RP – 16 zł
- J. Wolejszo – Trening sztabowy dowództw szczebla taktycznego SZ RP – 17,00 zł
- J. Wolejszo – Wybrane aspekty projektowania struktury organizacyjnej zespołu dowodzenia stanowiska dowodzenia brygady zmechanizowanej – 11,00 zł
- J. Wolejszo – Wybrane problemy przygotowania i realizacji ćwiczeń sojuszniczych NATO – 16 zł
- J. Wolejszo, Z. Fioła – Dowodzenie brygadą zmechanizowaną (pancerną) w obronie – 12,00 zł
- J. Wolejszo, Z. Fioła – Dowodzenie brygadą zmechanizowaną (pancerną) w marszu – 15,00 zł
- Wojskowe wsparcie władz cywilnych i społeczeństwa. Materiały z seminarium – 20,00 zł
- Wojsko wobec polskiego października'56. Rezolucje, uchwały, listy (wybór, wstęp i opracowanie: E. J. Nalepa) – 30,00 zł
- J. Wojtasik (red.) – Studia z dziejów polskiej techniki wojskowej od XVI do XX wieku – 27,00 zł
- J. Wojtasik (red.) – Od Żółkiewskiego i Kosińskiego do Piłsudskiego i Petlury. Z dziejów stosunków polsko-ukraińskich od XVI do XX wieku – 20,00 zł
- M. Wrzosek – Działania rozpoznawcze na obszarze kraju – 10 zł
- M. Wrzosek – Organizacja pracy taktycznej komórki rozpoznania – 17 zł
- Wsparcie informacyjne obrony powietrznej. Materiały z sympozjum naukowego – 18 zł
- Wydział Lotnictwa i Obrony Powietrznej AON – Ewolucja dla postępu. Materiały z konferencji – 18 zł
- E. Zabłocki – Współczesne siły powietrzne – 13,00 zł
- S. Zalewski – Służby specjalne w państwie demokratycznym – 11,00 zł
- Założenia operacyjne do doktryny zasadniczej sił powietrznych (praca zbiorowa) – 10,00 zł
- L. Zapala – W rembertowskiej Alma Mater. Wspomnienia – 18,00 zł
- B. Zdrodowski, M. Marszałek – Operacje pozawojenne sił powietrznych – 16,00 zł
- J. Zieliński (red.) – Podstawowe założenia dydaktyki sztuki operacyjnej – 14,00 zł
- J. Zieliński – Wojska lądowe jako rodzaj sił zbrojnych – 14 zł
- J. Zuziak – Dzieje Instytutu Józefa Piłsudskiego w Londynie 1947–1997 – 25,00 zł

Zamówienia przyjmujemy telefonicznie lub pisemnie
